

رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کار دانش

۳۶

رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کار دانش | دوره دهم | شماره ۱ | پاییز ۱۳۹۳

فصلنامه علمی پژوهشی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

مدیر مسئول: محمد ناصری
سر دبیر: دکتر بتول عطاران
مدیر داخلی: علی محمد بخشوده
هیئت تحریریه:
مهندس محسن جعفرآبادی
دکتر بهناز مرجانی
دکتر بتول عطاران
غلامحسین حسین زاده یوسفی
نصرالله دادار
ویراستار: دکتر حسین داوودی
طراح گرافیک: علیرضا جوادی
نشانی دفتر مجله:
تهران ایران شهر شمالی، پلاک ۲۶۶
صندوق پستی ۶۵۸۵-۱۵۸۷۵
تلفن دفتر مجله: ۸۸۳۰۵۸۶۲ - ۰۲۱
۸۸۸۳۱۱۶۱ - ۹ (داخلی: ۳۷۴)
وبگاه: www.roshdmag.ir

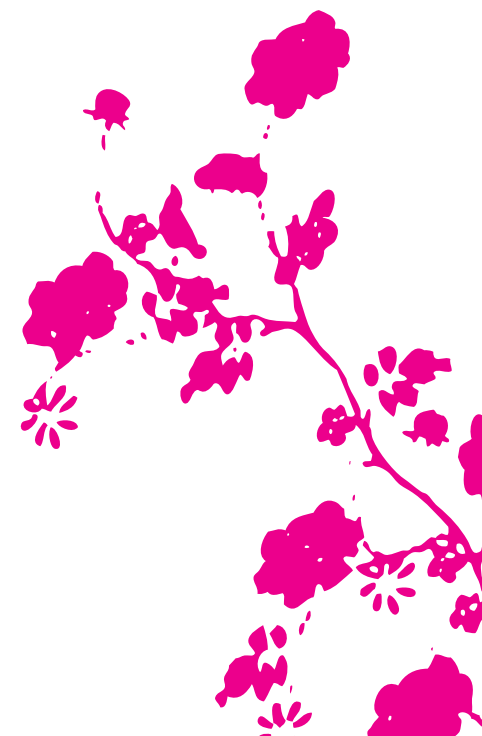
پیام نگار:
faniherfeievakarodanesh@roshdmag.ir

پيامک:
۳۰۰۰۸۹۹۵۹۸
تلفن پیام‌گیر نشریات رشد:
۸۸۳۰۱۴۸۲ و ۸۸۸۳۹۲۳۲
چاپ: شرکت افست
شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه
چاپ: شرکت افست (سهامی عام)

- آموزش همراه با تولید / دکتر بتول عطاران ۲
ضرورت انتشار مجلات رشد ۴
آموزش همراه با تولید، برنامه اصلی شاخه کار دانش / نصرالله دادار ۷
مقایسه شاخص‌های کارایی بیرونی شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش /
مهدی ولی‌نژاد ۱۵
هنرستانی در کیلومتر ۲۵ اتوبان تهران - قم / نصرالله دادار ۲۲
اخلاق حرفه‌ای در متون اسلامی / محمد کفاشان ۲۷
استراتژی اصلی آموزش و پرورش؛ کیفیت بخشی به آموزش و پرورش /
سیده مینا رئیس‌زاده ۳۱
ارزیابی میزان آمادگی عوامل موفقیت در مدیریت دانش / مریم خیرخواهان ۳۶
مفهوم یادگیری در حد شایستگی / نوشته گرانث ویگینز | ترجمه احمد شریفان ۴۱
چالش‌های موجود در توسعه متوازن فنی و حرفه‌ای و کار دانش و راهکارهای آن /
مهندس حسین میرکی قرانی ۴۴
کرشن اشتاینر، نظریه پرداز حوزه فنی و حرفه‌ای / اکرم عینی ۴۸
نقش اکوتوریسم در توسعه بخش کشاورزی / علی زارعی ۵۰
آمالگام دندان / بختیار عزیزی ۵۹
معرفی کتاب / محمدحسین معتمد راد ۶۲

قابل توجه نویسندگان و مترجمان:

● مقاله‌هایی که برای درج در مجله می‌فرستید، باید با اهداف و رویکردهای آموزشی تربیتی فرهنگی این مجله مرتبط باشند و نباید قبلاً در جای دیگری چاپ شده باشند. ● مقاله‌های ترجمه شده باید با متن اصلی همخوانی داشته باشد و متن اصلی نیز همراه آن باشد. چنانچه مقاله را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید بفرمایید. ● مقاله یک خط در میان، در یک روی کاغذ و با خط خوانا نوشته یا تایپ شود. مقاله‌ها می‌توانند با نرم‌افزار word و بر روی CD و یا از طریق رایانامه مجله ارسال شوند. ● نثر مقاله باید روان و از نظر دستور زبان فارسی درست باشد و در انتخاب واژه‌های علمی و فنی دقت لازم مبذول شود. ● محل قراردادن جدول‌ها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود. ● مقاله باید دارای چکیده باشد و در آن هدف‌ها و پیام نوشتار در چند سطر تنظیم شود. ● کلمات حاوی مفاهیم نماییه (کلید واژه‌ها) از متن استخراج و روی صفحه‌ای جداگانه نوشته شوند. ● مقاله باید دارای تیتر اصلی، تیترهای فرعی در متن و سوتیتر باشد. ● معرفی نامه‌ی کوتاهی از نویسنده یا مترجم همراه یک قطعه عکس، عناوین و آثار وی پیوست شود. ● مجله در رد، قبول، ویرایش و تلخیص مقاله‌های رسیده مختار است. ● مقالات دریافتی بازگردانده نمی‌شود. ● آرای مندرج در مقاله ضرورتاً مبین رأی و نظر مسئولان مجله نیست.

آموزش همراه با تولید

تلاشی برای تحقق پیام اقتصاد مقاومتی

همان‌طور که وقتی به کشور حمله نظامی صورت گرفت و دفاع وظیفه همه شد، در تمام پایگاه‌های بسیج و حتی مدارس، کلاس آمادگی دفاعی تشکیل شد و درس آن در برنامه‌ریزی قرار گرفت، اکنون ضرورت حضور یک سواد عمومی اقتصادی در برنامه تمامی دوره‌های تحصیلی پررنگ شده است. شکل‌گیری درس «کار و فناوری» و ادامه آن در دوره‌های بعد، شرایطی را ان‌شاء‌الله فراهم می‌آورد که دیلمه فارغ‌التحصیل از نظام آموزشی سواد اقتصادی خوبی برای درک مسائل شغلی خود داشته و همچنین عامل به آن باشد. منظور از این سواد، فرمول‌های

سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ را در شرایطی آغاز می‌کنیم که اجرای برنامه‌ریزی‌ها و تغییرات نظام آموزشی به آهستگی به دوره هنرستان نزدیک می‌شود. آنچه دانش‌آموزان در دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه در کتاب «کار و فناوری» آموخته‌اند، پایه اساسی است که علاقه‌مندان به شاخه نظری را، از آنان که به مطالب کاربردی و جذب سریع به بازار کار علاقه دارند، در دو صف دبیرستان و هنرستان از یکدیگر جدا می‌سازد.

اقتصادی نیست، بلکه فهم دقیق، تفسیر درست و کاربردی کردن شعارهای سال‌های اخیر است که رهبری مؤکداً در پیام نوروزی مطرح ساخته‌اند. دیپلمه این نظام در هر شاخه تحصیلی باید مفاهیم اقتصادی مرتبط با کارآفرینی، تولید داخلی، عدالت، سرمایه، توسعه، رشد و... را در نظام‌های مختلف اقتصادی درک کند و کارگاه عمل فعلاً کلاس درس اوست.

در این شماره کوشیده‌ایم با تهیه گزارش از یک هنرستان و مصاحبه با مدیریت آن، اثر پیام‌های اقتصادی رهبر را در کوچک‌ترین و شاید اساسی‌ترین واحدهای آموزش و پرورش پیگیری کنیم. مدیران و هنرآموزان، با درک حقیقت درونی پیام‌های هر سال، از جمله اقتصاد مقاومتی و اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی، به فرهنگ‌سازی جدیدی در قالب فرهنگ انقلاب دست زده‌اند و در سطح هنرستان‌های خود به کار گرفته‌اند. آنان مفاهیمی چون کارآفرینی، تولید، صرفه‌جویی، مشارکت، تفکر جمعی و بسیاری دیگر از مسائل سواد عمومی اقتصادی را برای هنرجویان خود قابل لمس کرده‌اند.

آموزش همراه تولید در «هنرستان امام صادق (ع)» در یک برنامه پنج‌ساله باعث شده است که به کمک هنرآموزان و هنرجویان بودجه مستقلاً به هنرستان اختصاص یابد. اگرچه مدیریت محترم هنرستان از کمبود نیروی انسانی و... نالان بود، ولی مدعی خودکفایی بود (حالا سؤال این است که اگر خودکفاست چرا هنوز در تأمین نیروی انسانی مشکل دارد و هزار مشکل دیگر). وی قوانین را عامل مهمی می‌دانست که مانع از شکوفاشدن استعدادها بالقوه درون هنرستان شده‌اند. ایشان از ظرفیت‌های موجود به کار گرفته نشده در هنرستان گل‌مند بود. در حالی که می‌توانست پذیرای ۳۵۰ هنرجو باشد، از جذب نشدن

دانش‌آموزان به هنرستان خود قصه‌ها داشت. آیا نمی‌شود هر وزارتخانه و سازمان از هنرجویان هم رشته خود حمایت کند و آینده این دست‌های کوچک را به وضوح در ذهن و دل آنان (صفحه ۲۲ را مطالعه فرمایید) به روشنی به تصویر بکشد؟

در این شماره مصاحبه‌ای با جناب آقای سیدمصطفی آذرکیش، مدیرکل محترم کاردانش انجام داده‌ایم. ایشان با تأکید بر اینکه مشکل ما کمبود امکانات نیست، بلکه نشناختن امکانات است، اظهار داشت: «براساس تبصره ۷۵ قانون بودجه، هنرستان‌ها می‌توانند آموزش همراه با تولید داشته باشند و درآمد کسب کنند و طبق مقررات از این درآمد استفاده کنند.» ایشان فرمودند با تشکیل «شورای مالی هنرستان» زمینه‌ساز خودکفایی هنرستان بود (ص ۷ را بخوانید).

گزارشی هم سرکار خانم سیده مینا رئیس‌زاده از «گردهمایی معاونان آموزش متوسطه کل کشور» تهیه کرده است. انتصاب مدیران کل جدید دفاتر آموزش‌های دوره دوم متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش فرصتی را طلب می‌کرد که سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌های دفاتر از سوی مدیران کل ارائه و راهکارهای اجرایی مناسب به بحث گذاشته شوند. در این گزارش اهداف، محورها، برنامه‌ها و دستاوردهای گردهمایی به نظر خوانندگان محترم رسیده است (صفحه ۳۱ را مطالعه فرمایید).

ما همت‌ها و دستاوردهای خانواده فنی و حرفه‌ای، از هر گوشه و کنار، از ستاد تا صف را، در مجله به میدان می‌آوریم تا با هم‌سوایی و جهت‌دهی به کیفیت‌بخشی آموزش‌ها در دوره‌های اول و دوم متوسطه، ورود هنرجویانی با بنیة علمی و عملی قوی‌تر به بازار کار تضمین شود.

برای رشد

رشد

ضرورت انتشار مجلات رشد

برای کارشناسان، هنرآموزان، مدیران مدارس و هنرستان‌ها

اشاره

مجلات آموزشی - تربیتی رشد برای طیف وسیعی از مخاطبان در دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی به‌منظور ارتقاء آگاهی مخاطبان مورد نظر تدوین و منتشر می‌شود. در مقاله زیر سعی شده است آثار و کارکردهای تولید این مجلات در نهاد آموزش و پرورش بررسی شود.

رشد عنوان مشترک ۲۹ عنوان مجله‌ای است که در دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش منتشر می‌شود. مجلات رشد با شمارگان بیش از ۴۸ میلیون نسخه در سال، در گستره ملی و برای مخاطبان پیش‌دبستانی تا معلمان، مربیان و مدیران مدارس تولید می‌شوند.

این مجلات آموزشی - تربیتی می‌کوشند با تأکید بر «تحول بنیادین در آموزش و پرورش» با رویکردهای فرهنگی - تربیتی، توسعه عدالت آموزشی، ارتقای جایگاه علمی - تربیتی، توسعه مشارکت همه‌جانبه و بهینه‌سازی منابع انسانی آموزش و پرورش و با رعایت اصول خدشه‌ناپذیر: درستی، دقت، روشنی، روزآمدی و جذابیت، در بهبود وضعیت آموزش و پرورش مدارس ایفای نقش نمایند و متناسب با تحولات علمی، پژوهشی و فناوری، و با تکیه بر هویت ملی و ارزش‌های فرهنگی و اسلامی، زمینه‌های لازم را برای تحقق اهداف عالی آموزش و پرورش فراهم سازند. زمینه انتشار این مجلات «آموزشی، تحلیلی، و اطلاع‌رسانی» است و سابقه آن به حدود نیم قرن باز می‌گردد. مجلات رشد ادامه همان «مجلات

کلیدواژه‌ها:

بسته آموزشی، مجلات رشد، توسعه پایدار

مجلات رشد

جزئی مهم از بسته

آموزشی در تکمیل

برنامه درسی به

شکل تسهیلی،

تعمیقی و توسعه‌ای

است

بیک» هستند که پیش از پیروزی انقلاب اسلامی در «مرکز انتشارات آموزشی» منتشر می‌شد. امروز مجلات رشد شامل ۷ عنوان برای دانش‌آموزان و ۲۲ عنوان دیگر برای مخاطبان بزرگسال (معلمان، مربیان، و مدیران) منتشر می‌شود. مجلات بزرگسال خود دوگونه‌اند: عمومی و اختصاصی. مجلات عمومی به‌صورت ماهانه (هشت شماره در سال) و از آغاز سال تحصیلی تا اردیبهشت ماه و با عناوین زیر منتشر می‌شوند:

۱. رشد معلم برای معلمان، دانشجویان تربیت‌معلم و خانواده‌ها؛
۲. رشد تکنولوژی آموزشی برای معلمان، دانشجویان تربیت‌معلم و علاقه‌مندان به تکنولوژی آموزشی؛
۳. رشد مدرسه فردا، برای معلمان، مربیان و مدیران و علاقه‌مندان به فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)؛
۴. رشد مدیریت مدرسه برای مدیران، و معاونین مدارس؛
۵. رشد آموزش ابتدایی برای معلمان دوره آموزش ابتدایی (آموزگاران) ضمناً در سال‌های گذشته مجله رشد آموزش راهنمایی تحصیلی نیز منتشر می‌شد که با اجرای تغییر نظام آموزشی و حذف دوره راهنمایی، این مجله در مجله رشد معلم ادغام شد.

مجلات اختصاصی فصل‌نامه‌اند (چهار شماره در سال) و در قلمرو موضوعی خاص علوم پایه، فنی - حرفه‌ای و علوم انسانی برای معلمان (به‌ویژه برای دبیران دوره آموزش متوسطه) منتشر می‌شوند. مجلات اختصاصی «علوم پایه» و «فنی - حرفه‌ای» عبارت‌اند از:

۱. رشد آموزش ریاضی؛ ۲. رشد آموزش فیزیک؛ ۳. رشد آموزش شیمی؛ ۴. رشد آموزش زیست‌شناسی؛ ۵. رشد آموزش زمین‌شناسی؛ ۶. رشد آموزش فنی و حرفه‌ای.

مجلات اختصاصی «علوم انسانی» عبارت‌اند از:

۱. رشد آموزش قرآن؛ ۲. رشد آموزش معارف اسلامی؛ ۳. رشد آموزش مشاور مدرسه؛ ۴. رشد آموزش تاریخ؛ ۵. رشد آموزش جغرافیا؛ ۶. رشد آموزش هنر؛ ۷. رشد آموزش تربیت‌بدنی؛ ۸. رشد آموزش علوم اجتماعی؛ ۹. رشد آموزش زبان و ادب فارسی؛ ۱۰. رشد آموزش زبان؛ ۱۱. رشد آموزش پیش‌دبستانی.

فواید انتشار مجلات رشد

مجلات رشد، جزئی از بسته آموزشی

تحولات و نوآوری‌های نوین در آموزش و تأکید بر یادگیری مهارت‌ها و کاربرد دانش، استفاده از ابزار و وسایل و فناوری‌ها در آموزش را هر چه بیشتر ضروری ساخته است.

با ارائه نظریه‌های جدید یادگیری و تأکید آن‌ها بر نیازهای یادگیرندگان، ارتباط آموزش با زندگی واقعی یادگیرنده و ایجاد شرایط واقعی برای یادگیری و توجه به رویکرد سیستمی در آموزش، کاربرد ابزار و وسایل در آموزش اهمیت ویژه‌ای پیدا کرد.

این امر منجر به پیدایش نگاهی جدید و جامع نسبت به ابزارها و وسایل آموزشی شده و در نتیجه، ایده «بسته آموزشی» مطرح گردیده که شامل مجموعه منابع، مواد و ابزارهای آموزش هماهنگ برای نیل به هدف آموزش خاص و سازمان‌یافته است.

در نظام آموزش رسمی کشور، علاوه بر کتاب درسی، وجود ابزار و منابع تکمیلی، همچون مجلات رشد، نرم‌افزارهای آموزشی، شبکه ملی رشد و... ضروری می‌باشد.

مجلات رشد قادرند در نقشه کلان آموزشی، به‌عنوان جزئی مهم، در تکمیل برنامه درسی به شکل‌های تسهیلی، تعمیقی و توسعه‌ای، نقش آفرینی نمایند.

تقویت همبستگی اجتماعی و نظام ارزشی و اعتقادی

حفظ و اشاعه میراث فرهنگی دینی و ملی، و تقویت همبستگی اجتماعی و نظام ارزشی و

اعتقادی، یکی از اهداف مجلات رشد است. این نشریات به رشد و پرورش توأمان مهارت‌های خودیادگیری و شناختی، عاطفی و حرکتی، در مخاطبان برای بروز رفتارهای صحیح «دانستن، انجام دادن، چگونه زیستن و چگونه با هم زیستن» در اصلاح و بهبود کیفیت زندگی‌شان، توجه همه‌جانبه دارد.

توسعه و تعمیق تفکر علمی و تفکر نقاد معلمان علاوه بر کتاب‌های درسی - که دوره پنج‌ساله، تغییر یا اصلاح می‌شوند - به منابعی نیاز دارند که جدیدترین یافته‌های علمی و پژوهشی در حوزه تدریس خود را بیابند.

علاوه بر شبکه‌های دیجیتال، مجلات رشد قادرند تازه‌ترین یافته‌های نظری مرتبط با حوزه یاددهی - یادگیری معلمان را در قلمرو موضوعی علوم پایه، فنی - حرفه‌ای و علوم انسانی در قالب مقالات «دانش‌محور» ارائه دهند و از این رهگذر، سواد و دانش نظری معلمان را به‌روز نگه دارند. قطعاً با حضور معلمان، مربیان و مدیران شایسته (بهبود منابع انسانی) سیستم آموزش و پرورش قادر است به «تحول بنیادین» دست یابد. مجلات رشد با دامن زدن به واقعیت‌ها و مسائل امروز آموزش و پرورش و اطلاع‌رسانی درباره کم‌ویکیف پیشرفت‌ها ضمن توسعه و تعمیق تفکر علمی و تفکر نقاد در بین فرهنگیان، مناسب‌ترین راه‌حل‌ها را برای افزایش نقاط مثبت و یا کاهش و رفع نقاط ضعف ارائه دهند.

ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای

دنیای معلمی، آمیخته از دانش و تجربه و هنر است. معلمان علاوه بر سواد و دانش نظری، نیاز به آموختن مهارت‌های حرفه‌ای در شرایط متغیر اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی خود، دانش‌آموزان و خانواده‌ها دارند. علاوه بر ساختار اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، رشد روزافزون اطلاعات و ارتباطات (ICT) و تأثیر شگرف آن در پدیده‌های آموزشی، اهمیت افزایش سواد و مهارت‌های مرتبط به این فناوری و شناخت زمینه‌های آسیب‌زای آن را دو چندان ساخته است. مجلات بزرگ‌سال رشد در طراحی برنامه سالانه خود به مسئله فناوری اطلاعات و ارتباطات، توجه ویژه دارند. ضمن آن‌که مجلات «مدرسه فردا» و «تکنولوژی آموزشی» به‌صورت خاصی به این حوزه می‌پردازند. با توجه به اهمیت ارتقای مهارت‌های

مجلات رشد،
زمینه‌ای فراهم
می‌آورند تا
دست‌اندرکاران امر
آموزش و پرورش،
مطالعات نظری،
تجارب عینی و هنر
و ذوق شخصی خود
را مکتوب نمایند

حرفه‌ای معلمان، مربیان و مدیران، اغلب مقالات مجلات رشد با رویکرد «دانش روشی» تهیه می‌شوند؛ یعنی مطالبی که علاوه بر جنبه‌های علمی دارای عنصر «کاربردی» نیز می‌باشند.

امکان تبادل تجارت آموزشی و تربیتی

همه معلمان و مربیان و مدیران به تبادل تجارب آموزشی و تربیتی خود با معلمان، مربیان، و مدیران دیگر علاقه‌مندند. چه بسا نکات ظریف و عمیقی که محصول پژوهش‌های دانشگاهی نباشد، بلکه محصول سال‌ها حضور مستقیم در بین دانش‌آموزان و درک شرایط خاص روحی - روانی اقتصادی و فرهنگی آنان باشد.

مجلات رشد این فرصت را پدید می‌آورند تا معلمان، مربیان و مدیران، تجربه‌های غنی و مفید آموزشی و تربیتی خود را در قالب «خاطره»، «یادداشت» و... به سایر فرهنگیان ارائه دهند.

پرورش استعداد های نگارشی و پژوهشی

ضعف نگارش یک مشکل ریشه‌دار و تاریخی است و قطعاً زاینده عوامل گوناگون از جمله کمبود وقت برای مطالعه می‌باشد. مجلات رشد این امکان را فراهم می‌سازد تا معلمان، مربیان و مدیران، با استفاده از مطالعات نظری، تجارب عینی و هنر و ذوق شخصی خود، استعداد های خود را در قالب‌های نگارشی متنوع، همچون مقاله، خاطره، داستان و... پرورش دهند.

تجربه نگارش مقاله و یادداشت و خاطره برای مجلات رشد، از گام‌های مؤثر و تجربه موفق برای نگارش کتاب‌های کمک آموزشی مناسب خواهد بود.

تحقق عدالت آموزشی

با توجه به شرایط اقلیمی و اقتصادی و فرهنگی در استان‌های کشور، به‌ویژه در مناطق محروم و مدارس روستایی و دور از مراکز استان‌ها، امکان دسترسی به ابزار و منابع آموزشی، به‌راحتی وجود ندارد. مجلات رشد با توجه به گستره ملی و قیمت ارزان، این امکان را برای معلمان، مربیان و مدیران این مناطق فراهم می‌سازد تا همکاران ما از کیفیت آموزش مناسب برخوردار شوند.

امکان بیان نظرات

مجلات رشد قادرند با «مسئله‌محور» بودن محتوای آن‌ها به‌عنوان یک اصل خدشه‌ناپذیر، و مشارکت دادن مخاطبان در تولید و بیان تجربیات

موفق و احتمالاً ناموفق آموزشی و تربیتی، ارائه طرح‌های نو و تبیین برنامه‌ها و هدف‌های نظام آموزش و پرورش برای مخاطبان، امکان بیان نظرات آنان را پیرامون این برنامه‌ها و هدف‌ها فراهم سازند. برنامه‌های اصلاحی آموزش و پرورش، امری ملی و منطقه‌ای و کوششی همگانی تلقی می‌شود و مسئولیت پیشبرد آن، تنها به عهده دولت مرکزی نیست. مردم و به‌ویژه فرهنگیان، با همه توانمندی‌های شناخته و ناشناخته خود، سهم مؤثرتری در پیشبرد برنامه‌های اصلاحی آموزش و پرورش کشورشان دارند. مجلات رشد، ضمن تبیین ضرورت مشارکت همه‌جانبه مردم و به‌ویژه فرهنگیان، در توسعه و اصلاح آموزش و پرورش، زمینه‌ها، فواید و آثار مثبت این مسئله را تبیین می‌سازند.

توسعه کیفی پژوهش و پژوهشگری

مجلات رشد با فراهم کردن فرصت بیان پرسش‌ها و پیشنهاد های معلمان، مربیان و مدیران، آشنا کردن آنان با شیوه‌های نوین پژوهش در حوزه مسائل آموزش و پرورش، انتشار دستاوردهای پژوهش‌های کاربردی و راهبردی، بیان اولویت‌های پژوهشی در آموزش و پرورش و اخذ نظر آنان پیرامون این اولویت‌ها، معرفی مراکز و مراجع ملی و بین‌المللی پژوهشی، معرفی پژوهشگران حوزه آموزش و پرورش و دستاوردهای آنان در عرصه‌های ملی و بین‌المللی و... ضمن کمک به تدفیق ارتباط میان پژوهش در حوزه آموزش و پرورش و توسعه ملی، باعث توسعه کیفی پژوهش و پژوهشگری در آموزش و پرورش می‌شوند.

ابزاری برای توسعه پایدار

اگر توسعه پایدار، توسعه بهبود زندگی نه فقط نسل امروز، بلکه نسل‌های فردا نیز باشد، مجلات رشد که به‌منظور توانایی‌های علمی و ذهنی و ارتقای کیفیت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان، مربیان و مدیران امروز منتشر می‌شود، در تربیت و آموزش نسل‌های آتی نیز مؤثر خواهد بود. لذا مجلات رشد ابزاری برای توسعه پایدار در حرفه آموزش و پرورش است چرا که غیر از تأمین نیازها و خواسته‌های «آنی» مخاطبان خود، به تأمین خواسته‌های آتی آنان نیز توجه ویژه خواهد داشت.

یکی از اهداف تولید مجلات رشد، توسعه کیفی پژوهش و پژوهشگری در میان فرهنگیان می‌باشد

آموزش همراه با تولید، برنامه اصلی شاخه کاردانش

پای صحبت سیدمصطفی آذرکیش، مدیر کل دفتر آموزش‌های کاردانش

اشاره

بیش از دو دهه (۱۳۷۱ ه.ش) است که از ایجاد شاخه آموزش‌های کاردانش در نظام جدید آموزش متوسطه می‌گذرد و از ابتدای ایجاد آن دفتری مستقل با عنوان «دفتر آموزش‌های کاردانش» در معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش برای هدایت آموزش‌های این شاخه تشکیل شد.

در اواخر سال ۱۳۹۲، براساس شرایط نوین آموزشی و برنامه «شش، سه، سه» و اسناد فرادستی به‌منظور تقویت شاخه‌های کاردانش و فنی و حرفه‌ای، تصمیم گرفته شد این دفتر به‌طور مستقل عمل کند و از همان زمان مهندس سیدمصطفی آذرکیش به‌عنوان مدیر کل دفتر آموزش‌های کاردانش منصوب شد.

مهندس آذرکیش دارای مدرک کارشناسی در رشته مهندسی برق و کارشناسی ارشد در رشته مدیریت آی تی و دارای ۲۳ سال سابقه کار در آموزش و پرورش است. وی پیش از این مسئولیت اداره فنی و حرفه‌ای و کاردانش آموزش و پرورش شهر تهران را عهده‌دار بوده است. به مناسبت استقلال جدید دفتر آموزش‌های کاردانش و برنامه‌های جدید این دفتر به گفت‌وگویی با مهندس آذرکیش پرداخته‌ایم که در ادامه، توجه شما را به آن جلب می‌کنیم.

■ حدوداً چهار سال پیش بود که دفاتر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش در هم ادغام شد و هر دو شاخه آموزشی توسط یک دفتر مدیریت می‌شد. اما اخیراً دفاتر آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش از هم جدا شدند و دفتر هر یک از این شاخه‌های آموزشی مستقل گردید. فلسفه مستقل شدن مجدد این دفاتر و اهداف نوین شما در شاخه کاردانش چیست؟

در اوایل سال ۱۳۸۹ هم که تصمیم گرفته شد دو دفتر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش در قالب یک دفتر فعالیت کنند، شرح وظایف و مأموریت‌های ذاتی هر دو شاخه استقلال خود را داشتند، ولی رهبری و هدایت هر دو شاخه توسط یک دفتر انجام می‌شد. الان هم براساس شرایط نوین آموزشی و برنامه «شش، سه، سه» و اسناد فرادستی در جهت تقویت شاخه‌های کاردانش و فنی و حرفه‌ای به نوعی دفاتر به‌صورت مستقل شدند. البته در سه سال گذشته هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای همچنان به مأموریت‌های خود و هنرستان‌های کاردانش نیز به مأموریت‌های خود می‌پرداختند. آنچه ما در خصوص آموزش‌های کاردانش داریم و باعث می‌شود که ما بتوانیم در قالب یک دفتر مستقل و به‌عنوان یک شاخه تحصیلی عمل کنیم عبارت‌اند از:

ساماندهی، طراحی و
سمت‌گیری
آموزش‌های
متوسطه

براساس شرایط نوین

آموزشی و برنامه

«شش، سه، سه»

و اسناد فرادستی،

در جهت تقویت

شاخه‌های کار دانش

وفنی و حرفه‌ای

دفاتر این دو شاخه

مستقل شدند

استفاده از

ظرفیت‌های

دستگاه‌های دولتی

و مؤسسات تولیدی

و خدماتی غیردولتی

برای برنامه‌ریزی و

اجرای رشته‌های

مهارتی و پرورش

روحیه کارآفرینی

به جای کارجویی از

برنامه‌های اصلی

کار دانش است

برای ورود دانش‌آموختگان (فارغ‌التحصیلان) به بازار کار و اشتغال مولد، با توجه به مقتضیات جغرافیایی، اقتصادی و فرهنگی جامعه.

بی‌شک ما در کشوری زندگی می‌کنیم که از مقتضیات اقلیمی و فرهنگی بسیار متنوعی برخوردار است و براساس آن می‌توانیم برای آموزش رشته‌های مختلف و نیازهایی که داریم برنامه‌ریزی کنیم.

موضوع بعدی استفاده از ظرفیت‌های دستگاه‌های دولتی و مؤسسات خدماتی و تولیدی غیردولتی برای برنامه‌ریزی و اجرای رشته‌های مهارتی و حرفه‌آموزی دانش‌آموزان و پرورش روحیه کارآفرینی به جای کارجویی است که از برنامه‌های اصلی کار دانش به‌شمار می‌رود.

گسترش سریع و فراگیر شدن آموزش‌های مهارتی نیز ما را در توسعه منطقی و متوازن کمک خواهد کرد و به هر حال در آموزش‌های کار دانش اهداف ارزشمندی مانند مسئولیت‌پذیری، تقویت اعتماد به نفس و خودباوری، حفاظت از محیط زیست، بهداشت و ایمنی کار برای کاهش آسیب‌های فیزیکی یا بدنی تحقق‌پذیر خواهد بود. باید توجه داشت که اگر دانش‌آموختگان هنرستان‌های کار دانش ادامه تحصیل دهند، ضمن اخذ مدرک فوق دیپلم، یک تکنسین ماهر می‌شوند و اگر لیسانس بگیرند یک کارشناس ماهر خواهند شد، زیرا در آموزش‌های کار دانش و مهارتی دانش‌آموز بیشتر کار عملی انجام می‌دهد. همان‌طور که مقام معظم رهبری فرمودند: «ما هم به علم و هم به پنجه کارآمد احتیاج داریم». دانش‌آموزان هم در سن مناسبی وارد آموزش‌های مهارتی می‌شوند و در این سال‌ها با محیط کار انس می‌گیرند که مطمئناً در آینده کار را برای خودشان افتخار می‌دانند چون آمده‌اند روپوش کار را پوشیده‌اند و کار را لمس کرده‌اند و اگر روزی هم مسئول یک کارخانه بشوند، موفق‌تر خواهند بود. همان‌طور که در قضاوت‌ها و ارزیابی‌های مان از کار افراد می‌گوییم فلانی پله‌پله بالا آمده است و یک مرتبه رئیس یا مدیر نشده است.

■ برنامه‌های آتی شما برای توسعه و رشد

آموزش‌های مهارتی چیست؟

یکی از برنامه‌های اصلی ما ارتقای سطح تعامل با دستگاه‌های خارج از آموزش و پرورش برای آموزش‌های به روز و متناسب با نیازهای جامعه و بازار کار یعنی ملی و منطقه‌ای است. هم‌اکنون،

به‌منظور افزایش سطح این تعامل‌ها با چندین وزارتخانه، از جمله وزارت جهاد کشاورزی، وزارت تعاون، وزارت کار و رفاه اجتماعی، وزارت صنعت، معدن و تجارت در حد معاون وزیر و حتی وزیر ارتباط برقرار شده است. ما براساس این تعامل‌ها تقاضاهای آن‌ها را می‌گیریم و رشته‌های آموزشی دایر می‌کنیم.

شما می‌دانید که نظام آموزش‌های کار دانش و فنی و حرفه‌ای تقاضامحورند. لذا ما رشته‌ها را براساس نیاز و تقاضا تأمین و محتوا و استاندارد آن‌ها را هم با تعامل دستگاه‌های بیرونی تبیین و تدوین می‌کنیم. آن‌ها به ما می‌گویند ما به چه نیروهایی نیاز داریم و آموزش و پرورش هم براساس نیاز آن‌ها رشته‌ها را ایجاد می‌کند.

برای مثال صنعت اعلام می‌کند که نیاز امروز ما تعمیر خودروهای سبک یا خدمات پس از فروش خودروهای سبک است. ما بر این اساس این رشته را ایجاد می‌کنیم و استاندارد مهارتی آن را می‌نویسیم و محتوای آن را با همکاری سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تهیه می‌کنیم. در نتیجه هنرجوی این رشته اطمینان حاصل می‌کند که بعد از گذراندن دوره تحصیل، بازار کارش تعیین شده است. یکی از مزایای اصلی رشته‌های کار دانش این است که وقتی نیاز بازار کار تأمین شد، اجباری نیست که آموزش آن رشته همچنان ادامه داشته باشد. بنابراین رشته جدید دیگری را ایجاد می‌کنید. رشته‌ای را امسال براساس نیازهای بازار کار ایجاد می‌کنیم؛ وقتی نیرو، به حد نیاز بازار کار تربیت کردیم دیگر نیاز نیست که آموزش آن رشته ادامه یابد و به جای آن رشته جدید دیگری را براساس شرایط جدید ایجاد می‌کنیم. مثلاً الان رشته طراحی طلا و جواهر در برخی از مناطق آموزشی ما نیاز است و خوب جواب می‌دهد. همه تلاش ما در این جهت است که رشته‌هایی را آموزش دهیم که متناسب با نیازهای ملی و منطقه‌ای و بازار کار باشد.

الان ما با جهاد کشاورزی تفاهم‌های خیلی خوبی داریم. ما در سال گذشته در آموزش‌های برون‌سپاری رشد خوبی داشته‌ایم. راه‌اندازی هنرستان‌های جوار روستا و هنرستان‌های کشاورزی از جمله این همکاری‌هاست. در بخش صنعت نیز احیای مجدد هنرستان‌های جوار کارخانه اقدام بسیار مفیدی است. هم‌اکنون یکی دیگر از برنامه‌های ما تقویت و بهبود کیفیت آموزش، همراه با تولید است.

**وقتی نیاز بازار کار
به یک رشته تأمین
شد، اجباری نیست
که آن رشته برای
بیست سال دیگر
آموزش داده شود**

پیش می‌رود که از همه ظرفیت‌ها برای تقویت روحیه کارآفرینی، مهارت‌آموزی حرفه‌آموزی با توجه به مقتضیات فرهنگی، اجتماعی و منطقه‌ای استفاده شود. الان نیاز واقعی جوانان ما اخذ مدرک نیست، اشتغال است. الان خیلی از خانواده‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که یکی از نیازهای اصلی فرزندان‌شان اشتغال است نه مدرک. رسانه‌های جمعی به خصوص رسانه ملی باید در این جهت کار کنند.

آن‌ها می‌توانند در این جهت نقش مهمی ایفا نمایند و در تبیین شرایط موجود و آشنایی و آگاهی بیشتر خانواده‌ها بسیار مؤثر واقع شوند.

آموزش‌های مهارتی فشار مدرک‌گرایی و بار کنکور را کم می‌کند. در صحبت‌های رئیس‌جمهور هم تأکید شده بود که ما از آموزش‌های حافظه‌محور کم‌کم عبور کنیم.

در گذشته این کار خاص رشته‌های کشاورزی بود. ولی الان ما داریم آموزش همراه با تولید را در اکثر رشته‌ها گسترش می‌دهیم.

ما حدود ۲۷۰ رشته مهارتی در شاخهٔ کاردانش داریم که انعطاف‌پذیری آن‌ها ما را در اجرا بسیار کمک می‌کند. در شاخهٔ فنی و حرفه‌ای حدود ۴۳ رشته جا افتاده است. آموزش کاردانش این مزیت را دارد که رشته‌های آن کاملاً به روز هستند.

■ آیا شما کادر آموزشی لازم را برای آموزش این همه رشته دارید یا برون‌سپاری می‌کنید؟

طبیعی است که ما برای همهٔ رشته‌های جدید کادر آموزشی نداشته باشیم و کسری مشاهده شود. یکی از روش‌های جبران این کسری‌ها این است که براساس مصوبهٔ هیئت محترم وزیران از ظرفیت‌های خارج از آموزش و پرورش استفاده کنیم. خوشبختانه الان ارادهٔ بسیار خوبی در سطح سیاست‌های کلان کشور برای تقویت آموزش‌های کاردانش و فنی و حرفه‌ای وجود دارد. برای مثال، ما در سیاست‌های اشتغال، که ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری بود، تأکید ویژه‌ای بر این می‌بینیم.

در برنامهٔ پنجم توسعه، مادهٔ ۱۹ آن بر توسعهٔ آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، کاردانش و مهارتی تأکید دارد و همین نیز در سند تحول بنیادین و در سند چشم‌انداز آمده است.

یکی دیگر از برنامه‌های ما در خصوص پرکردن خلأهای موجود این است که از سمت رشته‌های سنتی به سمت رشته‌های روز برویم و این را هم بازار کار می‌تواند براساس نیازهای ملی و منطقه‌ای به ما انتقال دهد. به همین منظور، ما جلساتی با بخش‌های صنعت، کشاورزی، خدمات تشکیل می‌دهیم و آن‌ها نیازهایشان را به ما می‌گویند و ما هم برای آن‌ها رشته تأسیس می‌کنیم و آموزش می‌دهیم و آن‌ها هم نگرانی خاصی ندارند. در نتیجه این امکان همیشه وجود دارد که ما رشته‌های جدیدی را براساس نیازهای جامعه ایجاد کنیم و یا آموزش رشته‌هایی را متوقف کنیم.

■ چشم‌انداز آموزش‌های کاردانش مهارتی

در کشور را چگونه می‌بینید؟

من براساس اسناد فرادستی، که هم در سیاست‌های کلان و هم در سیاست‌های خرد کشور وجود دارد و همچنین متناسب با نیاز جامعه، چشم‌انداز بسیار خوبی را برای آیندهٔ رشته‌های کاردانش پیش‌بینی می‌کنم. الان شرایط به سمتی

است. این‌ها نشان می‌دهد که وقتی آموزش‌های ما به روز، نو و متناسب با بازار کار باشد، خانواده‌ها هم از آن‌ها استقبال می‌کنند.

■ **اشاره کردید به آثار مثبت آموزش‌های مهارتی، کار دانش و فنی و حرفه‌ای. ممکن است در این زمینه بیشتر توضیح دهید؟**

آثار تربیتی مثبتی که در آموزش‌های مهارتی‌ست، بسیار زیاد است. دانش‌آموز یا هنرجویی که دست به تولید می‌زند، خودشکوفایی در او تقویت می‌شود. اتفاقاً یکی از اهداف اصلی آموزش‌های کار دانش تقویت باورهای درونی و اعتماد به نفس و خودباوری هنرجویان است. کسانی که در مسیر مهارت و اشتغال قرار می‌گیرند، کمترین درصد طلاق، اعتیاد، مهاجرت و افسردگی را دارند. به دلیل داشتن انگیزه و احساس رضایت، افسرده نمی‌شود.

من معتقدم هر کدام از ما در راه آموزش مهارت به نسل جوان کشور قدم برداریم، کاری بسیار ارزشمند است و ذخیره آخرت‌مان خواهد شد، زیرا این کار منجر به ثبات و آرامش خانواده‌ها می‌شود. وقتی فرزند یک خانواده مهارت و شغلی داشته باشد، همه اعضای آن خانواده آرامش پیدا می‌کنند و نسبت به آینده خود امیدوار می‌شوند.

■ **در حال حاضر چه تعدادی هنرجو در شاخه کار دانش مشغول تحصیل‌اند؟**

اگر براساس آزمون‌های رغبت‌سنجی، و آزمون‌های توانایی فردی، توانایی بچه‌ها را بسنجیم و بر مبنای توانایی‌های فردی و شخصیتی آن‌ها جهت هدایت تحصیلی و شغلی آن‌ها اقدام کنیم، آینده بهترشان را تضمین کرده‌ایم.

آثار تربیتی مثبتی که در آموزش‌های مهارتی‌ست، بسیار زیاد است. وقتی دانش‌آموزی دست به یک فعالیت بدنی و فیزیکی بزند که در نهایت منجر به تولید گردد، خودشکوفایی در او ایجاد و تقویت می‌شود و احساس نشاط و شادابی به او دست می‌دهد.

■ **استقبال مردم از رشته‌های کار دانش چگونه است؟**

هر کجا که فرهنگ‌سازی شده است و بسترهای لازم را ایجاد کرده‌ایم و به نیازهای منطقه‌ای و ملی توجه بیشتری داشته‌ایم، استقبال خانواده‌ها را هم بیشتر دیده‌ایم. ما از نظر کمی در استقبال از آموزش‌های مهارتی رشد داشته‌ایم. برای مثال در یک زمانی تعداد هنرجویان ما در رشته طراحی طلا و جواهرات ۸ تا ۱۰ نفر بود، اما به مرور این تعداد افزایش یافت و به ۱۲۰ نفر رسید. در رشته آسانسورسازی و تعمیر آسانسور، تعداد از ۱۷ نفر شروع شد و تا ۱۵۴ نفر رسید. در رشته‌های کابینت، بازرسی جوش، و... نیز چنین روندی داشته‌ایم. حتی تعداد کسانی که بیرون از آموزش و پرورش آموزش دیده‌اند به مرور تا به ده برابر هم رسیده

یکی از برنامه‌های اصلی ما ارتقای سطح تعامل با دستگاه‌های خارج از آموزش و پرورش برای آموزش‌های به‌روز و متناسب با نیازهای بازار کار است

نظام آموزش‌های کار دانش و فنی و حرفه‌ای تقاضا محور است و مارشته‌ها را بر اساس نیاز و تقاضا تأسیس و دایر می‌کنیم

حدود ۴۴۵ هزار نفر.

■ الان این مشکل وجود دارد که اگر ما در هنرستان‌ها بهترین آموزش‌ها را هم بدهیم، دانش‌آموختگان هنرستان جذب بازار کار نمی‌شوند، زیرا دستگاه‌های جذب کار می‌توانند لیسانس‌ها را با حقوق کمتر جذب کنند و نیازی ندارند که دیپلم هنرستان جذب کنند. مثلاً در رشته‌های حسابداری، کامپیوتر و... این مشکل را چگونه حل می‌کنید؟

نکته دیگر این است که شما از همان آغاز تأکیدتان روی کارآفرینی ست، به جای کارجویی. در حالی که آن‌ها در سنین بین ۱۸ تا ۲۵ نمی‌توانند کارآفرین بشوند. یعنی تا این‌ها می‌خواهند یک کارگاه راه بیندازند یک کارگاه بزرگ‌تر می‌آید و این‌ها را از صحنه خارج می‌کند. در نتیجه این کارآفرین‌های جوان ورشکسته می‌شوند و روز به روز از تعدادشان کاسته می‌گردد. ما موردهای فراوان دیده‌ایم که هنرجوها بعد از اخذ دیپلم کارگاه خیاطی یا آرایشگری باز کرده‌اند، ولی در درازمدت نتوانسته‌اند ادامه دهند. سؤال این است که چه چاره‌ای بیندیشیم که آن‌ها حاصل و نتیجه کار خودشان را ببینند و از آن احساس رضایت کنند؟

به نظر من میزان کار در برخی از مشاغل برای دیپلم‌های ما بیشتر از لیسانس‌هاست، زیرا سطح توقع دیپلم پایین‌تر از لیسانس است. این استثناست که در برخی مشاغل افرادی با مدرک لیسانس و فوق‌لیسانس می‌آیند و می‌گویند ما حاضریم با ماهی ۵۰۰ هزار تومان کار کنیم، در صورتی که دیپلم فنی با ماهی ۷۰۰ هزار تومان در آن شغل کار می‌کند. برای بخش خصوصی، صنایع یا خدمات مهم این است که افراد ماهر را جذب کنند؛ نه کسانی را که مدرک تحصیلی بالاتر دارند. در یک مرحله وزارت کار اعلام کرده بود میزان بیکاری افراد تحصیل‌کرده بیش از لیسانس ده برابر دیپلم‌هاست. این آمار بیانگر این مطلب است که ما در سطح دیپلم‌ها، نسبت به لیسانس‌ها و بالاتر، درصد بیکاری کمتری داریم. گزارش مراجع اصلی بیانگر این واقعیت است. بنابراین صحبت شما موردی صدق پیدا می‌کند ولی کلی نیست.

نکته دیگر این که بحث کارآفرینی مربوط به سن خاصی نیست و می‌توان از دوره ابتدایی هم این نگاه را داشت. الان براساس تفاهم‌نامه‌ای که

بین معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش و دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران امضا شده، ایجاد روحیه کارآفرینی و بسترسازی از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه منظور شده است. ما در خیلی جاها می‌گوییم قانون برنامه پنجم توسعه گفته است که در پایان دوره متوسطه، همه دانش‌آموزان باید یک مهارت بلد باشند. در عین حال، این را هم می‌دانیم که یک مهارت ۱۸۰ ساعتی ممکن است به ایجاد یک شغل منجر نشود ولی می‌تواند مبنای هدایت شغلی شود. دانش‌آموز می‌آید در یک شرایطی قرار می‌گیرد و شغلش را انتخاب می‌کند.

در دوره آموزش رسمی برای دانش‌آموزی که وارد این دوره می‌شود، ساعاتی از آموزش را برایش مهارت در نظر می‌گیرند که حدود ۶۰۰ یا ۷۰۰ ساعت در طول دو سال است، که مطمئناً چنین آموزشی کامل نیست و ایشان باید آموزش مهارتش را ادامه دهد.

همین الان وقتی ما به برخی از صنایع سر می‌زنیم و از یک دیپلمه کاردانش که مشغول به کار است، سؤال می‌کنیم آیا آموزش دوره متوسطه برای این کار شما کافی بوده است؟ می‌گوید «خیر. من اینجا که آدم یک دوره شش ماهه ۶۰۰ ساعته را هم اضافه بر دوره آموزشی قبلی گذرانده‌ام.»

توجه داشته باشیم که سطح توقع یک دیپلمه و کارگاه صنعتی‌ای که او را جذب می‌کند، هماهنگ است. کارفرما می‌گوید که این دیپلمه آموزش لازم را دیده و در یک سن مناسب لباس کارگری پوشیده و کار را هم یاد گرفته است و برای کار من بهتر و بیشتر به درد می‌خورد. چرا؟ چون به نیروی ماهر نیاز دارد. شاید الان هم در برخی مشاغل داشته باشیم که افراد لیسانس به بالا حاضر شوند کار کنند ولی روی اجبار است.

به اعتقاد من لازم نیست که همه تحصیل‌کرده‌های ما لیسانس و فوق‌لیسانس شوند. ما باید براساس هرم شغلی متوازن، نیروی انسانی لازم را برای همه قسمت‌ها تربیت کنیم.

■ یکی از مشکلات کنونی که مانع توسعه رشته‌های کاردانش و فنی و حرفه‌ای می‌شود، این است که دانش‌آموزان قوی از نظر تحصیلی (و خانواده‌هایشان) علاقه‌مند نیستند که جذب این رشته‌ها شوند و بیشتر دانش‌آموزان ضعیف به سمت شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش می‌آیند. هنرآموزان نیز می‌گویند کار کردن با

تقویت و بهبود
کیفیت آموزش
همراه با تولید از
برنامه‌های جدی
ماست

آموزش کاردانش
این مزیت را دارد که
شما کاملاً رشته‌های
به‌روز و مورد نیاز
بازار کار را دنبال
می‌کنید. ما الان
حدود ۲۷۰ رشته
مهارتی در شاخه
کاردانش داریم

**یکی از برنامه‌های
جدی دفتر
ما به‌سازی و
توانمندسازی نیروی
انسانی شاخه
کاردانش است**

دانش‌آموزان ضعیف سخت است و مشکلات زیادی داریم. این‌ها نشان‌دهنده این است که در فرهنگ جامعه ما هنوز گرایش جدی به سمت این نوع رشته‌ها وجود ندارد. برای این مسئله چه فکری کرده‌اید؟

به نظر من نقش مجموعه اصحاب رسانه در این زمینه می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد و لازم است برای رشد و توسعه متوازن کشور فرهنگ‌سازی کنند. رسانه‌ها باید در این زمینه به‌طور اساسی کار و تبلیغ کنند. اقدام دیگر هم این است که ما در استان‌ها تور اشتغال و کارآفرینی بگذاریم. ما باید دانش‌آموزان دوره اول متوسطه را به هنرستان‌ها ببریم و آن‌ها را با رشته‌های شاخه‌های کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای آشنا کنیم. اگر شما بخواهید یک دست‌کت و شلووار بدوزید این کار را به چه کسی می‌سپارید؟ این کار را به کسی که مهارت خوب دارد می‌سپاریم یا به کسی که تحصیلات بالا داشته باشد؟ طبیعی‌ست که در اینجا مهارت خیاط مطرح است، نه مدرک او. مطمئناً اگر ماشینمان هم به سرویس‌دهی احتیاج داشته باشد، آن را به کسی می‌سپاریم که مهارتش بیشتر باشد. هیچ‌کس منکر این نیست که پایه علمی خوب و قوی به حل مسئله کمک می‌کند. منتها ممکن است ما در همه رشته‌ها نیازی به قوی بودن پایه ریاضی، فیزیک و زیست نداشته باشیم. شاید در برخی رشته‌ها ضرورت قطعی باشد که پایه علمی اولیه قوی باشد. مثل رشته برق صنعتی و پی‌ال‌سی، ولی در بخشی از رشته‌ها الزامی نیست که افراد پایه علمی قوی در درس‌های فیزیک، ریاضی، زیست و... داشته باشند. ضمن اینکه الان در برخی از هنرستان‌های ما معدل هنرجویان زیر ۱۹ نیست، مانند هنرستان‌های نمونه دولتی، البته درصد آن‌ها کم است.

البته ما منکر این نیستیم که در هنرستان‌ها به داشتن پایه علمی قوی‌تر نیاز است ولی باید فرهنگ‌سازی شود تا دانش‌آموزان پایه قوی هم به این سمت گرایش پیدا کنند. ما باید این فرهنگ را در بین جامعه، خانواده و دانش‌آموزان نهادینه کنیم که دانش‌آموزان را، براساس علاقه فردی، استعدادها، ذاتی، توانایی‌های شخصی، آزمون‌های رغبت‌سنجی و سایر شرایط هدایت کنیم. طبیعی‌ست که اگر دانش‌آموزانی با پایه قوی‌تر وارد هنرستان شوند، موجب می‌شود که آموزش‌هایمان سریع‌تر و عمیق‌تر گردد، ضمن اینکه ما در آموزش‌های مهارتی بیشتر فرصت را به مهارت‌آموزی می‌دهیم.

■ شک نداریم که جامعه ما نیازمند توسعه شاخه‌های آموزشی کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای‌ست. سؤال این است که چرا برای این نیاز، فرهنگ‌سازی و بسترسازی نمی‌شود؟ شاید برخی از رشته‌ها مانند دامداری که محصول آن‌ها مانند گوشت و شیر و تخم‌مرغ مستقیماً به دست مردم می‌رسد و در زندگی مردم نقش دارد، شناخته شده‌اند و مردم از آن‌ها آگاهی دارند ولی مردم در خصوص بسیاری از رشته‌های کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای آگاهی ندارند.

من عرض کردم که رسانه‌های جمعی در اطلاع‌رسانی خیلی نقش دارند. آن‌ها می‌توانند به هنرستان‌ها بیایند و کارایی و فایده این رشته‌ها را برای مردم نشان دهند. ما الان دانش‌آموخته هنرستانی در رشته تأسیسات داریم که با اجاره کردن یک زیرپله توانسته است درآمدی کسب کند که پس از کسر هزینه‌های اجاره، آب، برق، گاز، تلفن و مواد اولیه، بیش از دو میلیون تومان در ماه باشد. چرا ما نباید این‌ها را نشان بدهیم.

توقع این است که رسانه‌های جمعی این‌ها را نشان بدهند. اصحاب رسانه واقعاً در این زمینه می‌توانند کمک کنند و اثرگذار باشند.

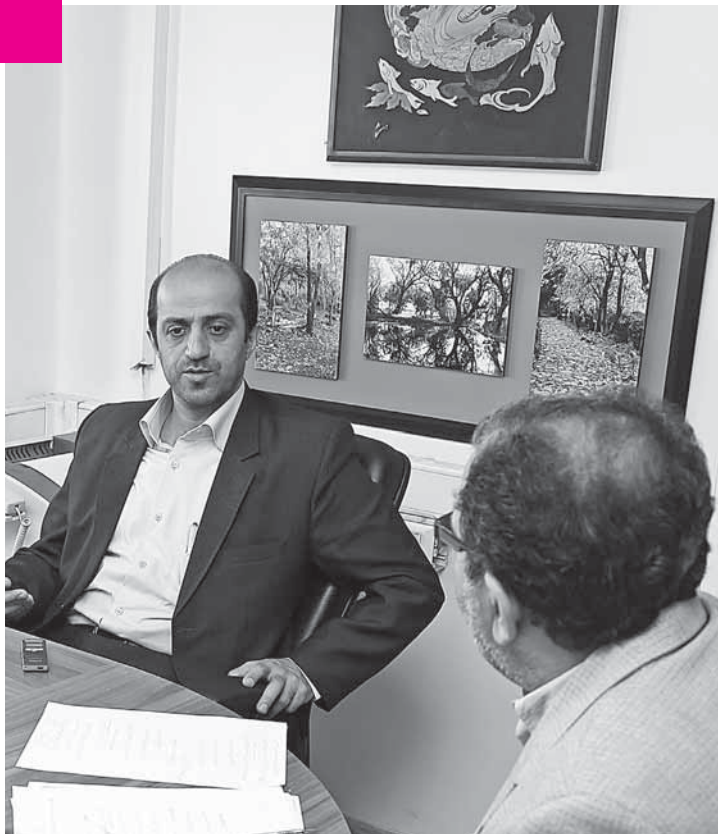
■ آیا شما از رسانه‌ها خواسته‌اید که این کار را بکنند و انجام نداده باشند؟

بله ما بارها از آن‌ها خواسته‌ایم و در مواردی آن‌ها هم محبت کرده‌اند و آمده‌اند و انجام داده‌اند. البته توجه داشته باشیم که من، به‌عنوان مدیر یک دفتر، بخشی از مسائل را می‌توانم مطرح کنم و بخش‌هایی از این کار مربوط به رده‌های بالاتر مثل معاون وزیر و وزیر است. آقای مهندس زرافشان نیز در فرصت‌های مناسب در این زمینه اقدام می‌کنند. یکی از برنامه‌های دفتر ما به‌سازی و توانمندسازی نیروی انسانی‌ست. توانمندسازی هنرآموز، مدیر، کارشناس مسئول فنی‌وحرفه‌ای، رؤسای ادارات فنی‌وحرفه‌ای استان‌ها جزء دستور کار جدی دفتر ماست.

ما معتقدیم هر چه این‌ها توانمندتر شوند بیشتر می‌توانند به این آموزش کمک کنند.

موضوع بعدی این است که در جلسات شورای آموزش و پرورش استان‌ها، که با حضور استاندار و مجموعه عوامل اجرایی استان برگزار می‌شود، اهداف را بهتر و بیشتر تبیین کنند. ما معتقدیم اگر استاندار، معاونان وی، عوامل اجرایی استان،

خواهد داد یا نه؟

محتوای کتاب‌های درسی براساس رشته‌ها و براساس شرایط جدید به‌روز خواهد شد. محتوای کتاب‌های درسی امسال برای دو سال بعد تغییر می‌کند و محتوای کتاب‌های سه سال قبل نیز برای امسال باید به‌روز شود.

کتاب‌های یک رشته مهارتی خاص ضرورتاً محتوای خود را می‌طلبد. وقتی شرایط، جدید شود، مطمئناً در منابع هم تجدیدنظر خواهد شد. الان محتوای پایه هفتم (پایه اول دوره متوسطه اول) ما جدید است. وقتی این دانش‌آموز به پایه اول دوره متوسطه دوم برسد قطعاً محتوا و منابع هم جدید خواهد شد. اصولاً در شرایط جدید محتوای قبلی کتاب‌ها پذیرفته نیست.

اگر ما رشته جدید و شرایط جدیدی داریم، همگام با سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، صنعت و مؤسسات خدماتی و صنوف، محتوای جدید را تدوین می‌کنیم. بنابراین ورود به شرایط جدید نیازمند محتوای جدید و البته نه خیلی متغیر است.

■ این‌ها یک تغییر منطقی است. اما سؤال ما این است که با توجه به تغییر و تحول سریعی

دستگاه‌های متولی مسائل فرهنگی، اجتماعی استان، انجمن جمعه و شهرداران نسبت به مسائل آموزش‌های مهارتی بیشتر در جریان قرار گیرند، موجب می‌شود فرهنگ‌سازی در زمینه توسعه رشته‌های کار دانش و فنی و حرفه‌ای نهادینه گردد و به کمک‌های بیشتری بینجامد.

■ در برنامه‌های جدید دفتر، ترکیب جنسیتی هم تغییر خواهد کرد؟

ما به یک توسعه متوازن نیاز داریم. حتی در بحث آموزش مشاغل خانگی هم سیاست‌های آموزش و پرورش این است که آن‌ها توسعه یابند. الان تعداد افرادی که در آموزش مهارتی کار دانش با جنسیت دختر هستند کمتر از پسر است. برای تغییر این ترکیب ملاک ما نیاز ملی و منطقه‌ای است. ممکن است در رشته‌ای ضرورت نداشته باشد که در آن، جنسیت خاصی را تعیین کنیم. پس اینکه از نظر کمی تعداد آن‌ها برابر باشد خیلی مهم نیست. مهم نیازهای واقعی جامعه و نیازهای ملی و منطقه‌ای است. بنابراین هر جنسیتی در مجموع اگر می‌تواند متناسب با نیازهای واقعی ملی منطقه‌ای و براساس مقتضیات فرهنگی اجتماعی و شرایطی که هست، تأمین‌کننده نیاز ما باشد آن را توصیه می‌کنیم. ولی این که از قبل ما خودمان جنسیت خاصی را محدود کنیم، در برنامه ما نیست و در جهت خواسته‌های جامعه، صنعت و صنوف نیز نخواهد بود. ضمن اینکه به هر حال احساس ما این است که یک مهارت را هر کدام از جنسیت‌ها کسب کنند در نهایت دور ریختنی نخواهد بود و حداقل در زندگی شخصی هر یک قابل استفاده خواهد بود. من معتقدم اگر جامعه و خانواده‌ها آگاهی پیدا می‌کردند این همه متقاضی برای یک رشته خاص در دانشگاه‌ها زیاد نمی‌شد. مگر ما در یک رشته چقدر نیاز داریم و ظرفیت دانشگاهی برای آن چقدر است؟ نتیجه این می‌شود که این همه داوطلب پشت کنکور می‌مانند و نمی‌توانند وارد دانشگاه شوند و تازه اگر هم وارد دانشگاه شوند شاید براساس نیازهای واقعی جامعه جذب نشده باشند. بنابراین ضرورت دارد همه برای یک برنامه‌ریزی دقیق دست به دست هم بدهیم. ما باید بستر را فراهم کنیم برای اینکه آن‌ها به جای کارجویی به دنبال کارآفرینی، که زیاد هم هست (مشاغل صنعتی، خانگی، کشاورزی و خدماتی) بروند.

■ آیا براساس برنامه‌های جدید تغییری هم در محتوای کتاب‌های درسی کار دانش رخ

من بارها گفته‌ام
مشکل ما کمبود
امکانات نیست،
شناختن امکانات
است

بر اساس تبصره ۷۵ قانون بودجه سال ۶۲، هنرستان‌ها می‌توانند آموزش همراه با تولید داشته باشند و درآمد کسب کنند و طبق مقررات از این درآمد استفاده کنند

ارزیابی عمومی من از مدیران هنرستان‌ها خوب است

که در بعضی رشته‌ها ایجاد می‌شود، محتوای کتاب‌های درسی به همان سرعت تغییر می‌کند؟ مثلاً در رشته تعمیرات موبایل که دائم مدل‌های جدید آن به بازار عرضه می‌شود، چگونه محتوای آموزشی آن هم تغییر خواهد کرد؟

در رشته‌های کار دانش امکان این گونه تغییرات بیشتر است و قطعاً برخی تغییرات غیر قابل اجتناب هستند.

برای مثال اگر زمانی من برای آموزش ویندوز از نرم‌افزار ایکس پی (XP) استفاده می‌کردم و حالا به نرم‌افزار سون (seven) نیاز است، اگر چه همان رشته و همان درس باشد، این نرم‌افزار باید روی سیستم نصب شود. پس محتوا بر اساس «سون» نوشته می‌شود. البته توجه داشته باشید ما وقتی یک رشته را تأسیس می‌کنیم حداقل باید آن را دو سال حفظ کنیم، چون کسانی که در پایه دوم هستند وارد پایه سوم می‌شوند و باید در سال سوم آن را تمام کنند.

گفتنی است محتوای کتاب‌های درسی را دفتر تألیف کتب درسی سازمان پژوهش تعیین می‌کند. تعیین اهداف هم در دوره‌های تحصیلی با سازمان پژوهش است و اجرای آن وظیفه ماست. این چیزی است که شورای عالی آموزش و پرورش تعیین کرده است.

■ برخی از مدیران هنرستان‌ها می‌گویند اختیارات آن‌ها برای انجام وظایفشان کم است. آن‌ها می‌گویند قوانین دست و پای ما را برای اجرای خیلی از وظایفمان بسته است. چرا شما اختیارات مدیران و رؤسای دبیرستان‌ها را افزایش نمی‌دهید؟

به نظر من مشکل کم یا محدود بودن سطح اختیارات نیست، مشکل برخی مدیران هنرستان‌ها آشنا نبودن آن‌ها با قوانین و مقررات است. برخی از مدیران نه این که اختیار ندارند، بلکه شناخت و آگاهی لازم از اختیاراتشان ندارند. اتفاقاً یکی از برنامه‌های اصلی آقای دکتر فانی وزیر محترم آموزش و پرورش ارتقا بخشیدن و تقویت مدیریت آموزشی و بحث کیفیت بخشی به آموزش‌هاست که در دستور کار است.

در حال حاضر، قانون مجموعه اختیاراتی را به مدیر آموزشگاه داده است.

من بارها گفته‌ام مشکل ما نداشتن امکانات نیست، نشناختن امکانات است. بی‌شک، قوانین،

آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مالی اختیاراتی را به ما داده‌اند. اما یکی می‌آید از این ظرفیت حداکثر استفاده را می‌کند و دیگری نمی‌تواند از این ظرفیت استفاده کند.

در صورتی که قانون می‌گوید اگر شما می‌خواهید تصمیم جدیدی بگیرید شورای مالی تشکیل دهید و پس از تصویب شورا اقدام کنید. یا مثلاً می‌گوید چه طور من مدیر نمی‌توانم درآمد داشته باشم؟ بله شما می‌توانید به عنوان مدیر، بر اساس تبصره ۷۵ قانون بودجه سال ۶۲ که منقضی هم نشده است، آموزش همراه با تولید (یعنی همان تبصره ۷۵۵) را انجام دهید و از این طریق درآمد کسب کنید. همچنین ممکن است آموزش همراه با تولید داشته باشی، سپس بگویی چه فایده دارد وقتی پول آن را نمی‌توانم خرج کنم؟ قانون می‌گوید پول و درآمدش را هم می‌توانی خرج کنی. منتها اینجا قانون گفته است درآمد را ابتدا به حساب خزانه بریزید بعد برگشت داده می‌شود و این را هزینه و خرج کنید.

به همین منظور یکی از برنامه‌های اصلی ما آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی، به خصوص مدیران آموزشگاهی است تا این ظرفیت‌ها را بشناسند. ما در اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران برای مدیران جدیدالانتصاب چند جلسه آموزش می‌گذاشتیم و به آن‌ها می‌گفتیم این قوانین و ضوابط است و این هم اختیارات شماست. شما هم بروید توی این هنرستان‌هایی که ما می‌گوییم و با مدیران آنجا که چندین سال تجربه دارند، تبادل نظر کنید و این یعنی توانمندسازی و تقویت مدیریت آموزشی.

■ ارزیابی شما از مدیران فعلی هنرستان‌ها چگونه است؟

ما در هنرستان‌ها مدیران خیلی خوب و قابل داریم. نظر به اینکه نوع فعالیت در هنرستان‌ها متفاوت است، مدیریت آن‌ها نیز قطعاً به توانمندی‌های اولیه نیاز دارد. تنوع رشته‌ای، درسی، مهارتی، کارگاه‌ها، برنامه‌نویسی‌ها، به خصوص در شاخه کار دانش، این قدر زیاد است که یک حداقل توانمندی برای مدیریت آن لازم است. پس من به طور کلی می‌توانم بگویم ارزیابی عمومی من از مدیران هنرستان‌ها خوب است، اما اگر بپرسید این مقدار کافی است می‌گویم نه و آن‌ها لازم است برای توانمندی بیشتر دوره آموزشی ببینند.

مقایسه شاخص‌های کارایی بیرونی شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش (مورد مطالعه: دوره متوسطه شهرستان اهواز)

چکیده

پژوهش حاضر در پی مقایسه شاخص‌های کارایی بیرونی شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش دوره متوسطه شهرستان اهواز در بین سال‌های ۹۱ - ۱۳۸۹ بوده است. روش پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی بوده و به منظور گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه کارایی بیرونی اکرامی (۱۳۷۸) با پایانی ۰/۷۵ استفاده گردید. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموختگان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش شهرستان اهواز تشکیل دادند که مشتمل بر ۲۳۴۷۴ نفر بودند.

جهت تعیین حجم نمونه، با استفاده از جدول مورگان تعداد ۳۸۰ نفر به شیوه تصادفی طبقه‌ای به عنوان نمونه انتخاب گردیدند. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از جداول، نمودارها و آماره‌های خاص و همچنین از آزمون‌های کای اسکوار و آ دو نمونه مستقل استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین دو شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش از جهت اشتغال افراد و ادامه تحصیل و همچنین بین ارتباط شغلی و رشته تحصیلی آن‌ها تفاوت معنادار وجود داشت.

کلیدواژه‌ها:

کارایی بیرونی،
فنی و حرفه‌ای، کاردانش

مقدمه

بشر در گستره زندگی با تغییرات سریع و عمیق و تحولات اساسی، روبه‌روست. در جهان کنونی با توجه به رشد فزاینده صنعت و نیازی که جوامع امروزی به صنعت دارند می‌توان تنها راه نجات جوامعی که رشد صنعتی کمتری دارند را در توجه بیش از پیش به صنعت و صنعتی شدن دانست.

این مسئله، نظام‌های آموزشی را واداشته است تا خود را با سرعت فزاینده رشد تکنولوژی و تحول در دنیای مشاغل و برهم خورد دائمی تعادل، بین بازار کار و آموزش و پرورش هماهنگ سازد. یکی از عوامل مهم تحقق توسعه پایدار، توسعه سرمایه انسانی است و آموزش ارزش‌های فردی و اجتماعی را خلق می‌کند (افسرده، ۱۳۸۷).

توسعه منابع انسانی عمدتاً با آموزش‌های رسمی و غیررسمی و مستمر ضمنی تأمین می‌شود؛ به همین دلیل آموزش و پرورش هم یک عامل خدمات اجتماعی محسوب می‌شود و هم یک سرمایه‌گذاری اقتصادی است که باعث تسهیل رشد و توسعه انسانی خواهد شد. بنابراین ارتباط اصلی بین آموزش و پرورش و رشد و توسعه به‌طور عمده نتیجه تربیت نیروی انسانی مورد نیاز بازار کار از طریق آموزش و پرورش است (مسری^۱، ۲۰۰۳).

نظام آموزشی وقتی به صورت یک سیستم در نظر گرفته شود طبیعی است با واژه‌هایی چون درون‌داد^۲ و برون‌داد^۳ سروکار داشته باشد. دانش‌آموزان از مهم‌ترین درون‌دادها و از مهم‌ترین برون‌دادهای این سیستم تلقی می‌شوند. از آنجا که همه دانش‌آموزان ورودی دانش‌آموخته نمی‌شوند و همچنین همه دانش‌آموختگان به نیازهای جامعه و بازار کار پاسخ نمی‌دهند بحث کارایی^۴ در نظام آموزشی مطرح می‌شود. کارایی اصطلاحی است که برای توصیف ارتباط میان داده‌ها و ستانده‌ها به کار می‌رود. داده‌ها یا درون‌دادهای نظام آموزش عبارت‌اند از منابع مالی، مادی، تجهیزات و... برای محاسبه کارایی درونی و معمولاً داده‌ها را با دانش‌آموز سال محاسبه می‌کنند و ستانده یا برون‌داد (تعداد دانش‌آموخته) به صورت کمی در نظر گرفته می‌شود (ساخار و پولوس، ۱۳۷۰).

همچنین کارایی عبارت است از به‌دست آوردن حداکثر تولید یا حداقل منابع، به این معنی که بتوان بیشترین محصول را با مقدار مشخصی از نهاده‌ها تولید کرد و یا بتوان با یک سطح معینی از نهاده‌ها به حداکثر مقدار محصول دست یافت (عمادزاده، ۱۳۸۲: ۲۵۵). کارایی بیرونی^۵ بر این

اساس استوار است که منابع یک جامعه به‌نحو بهینه‌ای مورد استفاده قرار گیرد. در کارایی بیرونی جامعه به‌نوعی دنبال ایجاد تعادل بین هزینه‌ها و منافع اجتماعی ناشی از سرمایه‌گذاری ملی است (عمادزاده، ۱۳۸۲: ۳).

کارایی بیرونی نظام آموزشی بیشتر از طریق پیامدهای نظام آموزشی مانند درآمدها، نسبت‌های اشتغال و بیکاری، زمان حذف شده برای یافتن شغل، مهاجرت دانش‌آموختگان، سلامتی، نرخ باروری (به نشانه تابعی از آموزش) و داده‌های غیر پول اندازه‌گیری می‌شود (مشایخ، ۱۳۸۰: ۵۲).

برای محاسبه کارایی بیرونی به دانش‌آموختگان به صورت کیفی توجه می‌شود و میزان پاسخ‌گویی برون‌دادهای نظام آموزشی به نیازهای جامعه و بازار (اشتغال) مورد بررسی قرار می‌گیرد (لوی، ۱۳۷۹). البته این تنها بعد اقتصادی مسئله است و باید به ابعاد «فردی و اجتماعی»، همچنین کاربرد در زندگی شخصی یا استفاده در جامعه و... نیز پرداخته شود (محسن‌پور، ۱۳۷۶).

بنابراین مرتبط کردن آموزش و پرورش با دنیای کار و بهبود وضعیت اشتغال و همچنین کاهش فاصله میان دو نظام آموزشی و اقتصادی از اهداف مهم برنامه‌های آموزشی کشورهاست. لذا نظام جدید آموزش متوسطه در کشور نیز عمدتاً با توجه به اهداف ذکر شده طراحی و اجرا شده است. در این بین نقش نیروی انسانی متخصص و تحصیل کرده در توسعه اقتصادی جامعه تاحدی بوده است که به عقیده آدام اسمیت، افراد با آموزش، تواناتر خواهند شد و رشد قابلیت‌های آنان سبب می‌گردد نه تنها خود به درآمد بیشتری نائل آیند، بلکه جامعه را نیز از سرمایه‌گذاری در آن‌ها منتفع کرد. انسان‌ها با آموزش به سرمایه مبدل می‌شوند و جامعه می‌تواند از توان تولیدی آن‌ها به صورت بهتری بهره‌مند گردد (عمادزاده، ۱۳۸۲: ۱۸).

مرتبط کردن آموزش و پرورش با دنیای کار و بهبود وضعیت اشتغال و همچنین کاهش فاصله میان دو نظام آموزشی و اقتصادی از اهداف مهم برنامه‌های آموزشی کشورهاست

**سیستم آموزش
فنی و حرفه‌ای کشور
لبنان در زمینه
کارایی بیرونی از
اثر بخشی مطلوبی
برخوردار نبوده که
بخش عظیمی از
آن ناشی از نبودن
یک برنامه کلان
مدون و بخش دیگر
ناشی از ارتباط
نداشن کارآموزان
با مراکز صنعتی و
تجاری ست**

در استان آذربایجان غربی یکسان نبوده است. بالاترین نرخ اشتغال مربوط به کشاورزی با ۳۶/۸۴ درصد و کم‌ترین نرخ مربوط به خدمات مطابقت نداشته است؛ به طوری که شغل ۶۵/۲۲ درصد شاغلان صنعت ۵۵/۵۵ درصد شاغلان خدمات و ۵۸/۷۱ درصد شاغلان کشاورزی با رشته تحصیلی آن‌ها مرتبط نبوده است.

مهرمحمدی (۱۳۷۳) نتیجه بررسی کارایی بیرونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای آلمان با نظام دوآل را شش ماه پس از اتمام دوره‌ای، این‌گونه بیان کرده است: در مجموع ۶۷ درصد مهارت‌آموزان، توانسته‌اند به نوعی جذب بازار کار شوند. اگر ادامه تحصیل و کارآموزی را نیز آن‌چنان که باید مسیری موجه و متضمن ثمربخشی سرمایه‌گذاری به عمل آمده بدانیم، آن‌گاه شاخص کارایی بیرونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای آلمان به ۸۰ درصد افزایش می‌یابد، که یکی از مظاهر موفقیت این نظام به حساب می‌آید.

نتایج پژوهش جبران کرم^۶ (۲۰۰۶) نشان داد که سیستم آموزش فنی و حرفه‌ای کشور لبنان در زمینه کارایی بیرونی از اثر بخشی مطلوبی برخوردار نبوده که بخش عظیمی از آن ناشی از نبودن یک برنامه کلان مدون و بخش دیگر ناشی از ارتباط نداشتن کارآموزان با مراکز صنعتی و تجاری ست. نتایج پژوهش شرکت عصر هزاره (۲۰۰۸) در زمینه کارایی بیرونی نشان داد که اغلب دانش‌آموختگان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای و کارآموزی دولتی حداقل موفقیت شغلی و حرفه‌ای مرتبط با نوع رشته تحصیلی خود را در بازار کار به دست می‌آورند و فقط در سطوح شغلی تکنیسین باقی می‌مانند. همچنین دسترسی دانش‌آموزان به آموزش‌های خصوصی مشکل‌تر بوده و حداقل از آموزش‌های دولتی راضی‌اند.

اوکاما^۷ و همکارانش (۲۰۰۸) در دانشگاه مکریری^۸ آلمان پژوهشی در زمینه عوامل تعیین‌کننده اجتماعی و اقتصادی بر میزان نرخ ترک تحصیل دانش‌آموزان انجام دادند. آنان پس از مطالعه گسترده به این نتیجه رسیدند که میزان نرخ ترک تحصیل در اکثر مدارس آلمان بسیار پایین بوده و عواملی نظیر افزایش سطح تحصیلات والدین، سکونت شهری و میزان شهریه کم مدارس می‌توانند از عوامل نگره‌دارنده یا کاهش‌دهنده میزان نرخ ترک تحصیل و در نتیجه افزایش کارایی درونی مدارس قلمداد شوند.

همچنین در سال ۲۰۰۸ پژوهشی توسط

سرمایه انسانی عبارت است از مهارت‌ها، ظرفیت‌ها و توانایی‌هایی که افراد در فرایند آموزش به دست می‌آورند و موجب بهره‌وری بیشتر عملیات می‌شود. یعنی انواع آموزش‌های رسمی و غیررسمی که در نهایت به اعتلای کیفیت نیروی کار منجر می‌گردد (کیان‌مهر، ۱۳۸۲: ۱۶). به زعم وودهاال سرمایه انسانی به این واقعیت اشاره دارد که انسان‌ها از طریق آموزش و پرورش، حرفه‌آموزی و سایر فعالیت‌ها بر روی خود سرمایه‌گذاری می‌کند. این سرمایه‌گذاری هم برای فرد و هم برای جامعه سودآور است. فردی که در یک برنامه آموزشی یا حرفه‌آموزی شرکت می‌کند قادر می‌شود با افزایش نسبت خود در به دست آوردن شغل و افزایش درآمد دوران زندگی خود، منافعی کسب کند (نفیسی، ۱۳۸۲: ۹۱)

تحقیقات چندی نیز در این زمینه صورت گرفته است. از آن جمله نتایج تحقیق طالقانی‌نیا (۱۳۷۱) بیانگر جذب نشدن بیشتر دانش‌آموختگان دختر آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای در مشاغل مربوط به رشته خود است که معلول هماهنگ نبودن رشته‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای مختلف کشور، پرداختن دانش‌آموختگان به مشاغل دیگر به دلیل نبودن مشاغل متناسب با رشته تحصیلی آن‌ها، کمبود درآمد رشته‌های فنی و حرفه‌ای و ناهماهنگی در برآورد نیازهای کمی نیروی انسانی با برنامه‌ریزی‌های توسعه کمی آموزش رشته‌های مختلف فنی و حرفه‌ای بوده است.

نتایج تحقیق فرشاد (۱۳۷۴) نشان می‌دهد حدود ۵۵ درصد از دانش‌آموختگان رشته‌های فنی و حرفه‌ای بیان داشته‌اند که شغل‌شان غیرمرتبط با رشته تحصیلی‌شان بوده است و هماهنگی بین نوع رشته و نوع نیاز بازار کار در بسیاری از موارد کامل نبوده است. تحقیق شعبانلو (۱۳۸۱) نشان می‌دهد که میزان اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های مختلف فنی و حرفه‌ای

مهم‌ترین مشکلات آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و همچنین مشکلات کاربردی کشور پاکستان شامل بی‌ثباتی و نداشتن نظارت مطلوب، بودجه ناکافی، کمبود و نقص ارتباط بین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و بخش صنعت و همچنین فقدان یک برنامه ملی مدرن و کاربردی است

آجایا و امبه^۹ در دانشگاه ایدیوایکیتی نیجریه در زمینه روند نرخ اتلاف در مدارس دولتی در بین سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۰۰ صورت گرفت. در پایان پژوهش مشخص شد که نرخ ترک تحصیل، مردودی و ارتقا به‌طور بسیار نزدیکی مرتبط با نرخ اتلاف و نرخ اتلاف بین ۸/۹ تا ۱۱/۲ درصد بوده است که بیانگر عملکرد خوب سیاست‌های دولت نیجریه در افزایش کارایی درونی مدارس محسوب می‌شود و قطعاً همکاری دولت فدرال در ارائه آموزش‌های پایه در مدارس و تلاش برای کاهش ترک تحصیل و مردودی نقش مهمی در افزایش این کارایی درونی داشته است.

نتایج پژوهش حسین‌شاه و همکاران (۲۰۱۰) نشان داد که مهم‌ترین مشکلات آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و همچنین مشکلات کاربردی کشور پاکستان شامل بی‌ثباتی و نداشتن نظارت مطلوب، بودجه ناکافی، کمبود و نقص ارتباط بین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و بخش صنعت و همچنین فقدان یک برنامه ملی مدرن و کاربردی است. در زمینه کارایی بیرونی، این پژوهش نشان داد که تعداد کارآموزانی که از آزمون‌ها و امتحانات مختلف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای عبور می‌کنند ۴۶ درصد است. همچنین ارتباط آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با بخش صنعت دولتی و خصوصی غیرساختارمند بوده و نسبت به بسیاری از کشورهای نظیر جنوب شرق آسیا در حد پایین‌تری است.

فرانسیسکو کایلودس^{۱۰} در سال ۲۰۱۰ پژوهشی در زمینه کارایی درونی و نحوه چگونگی دسترسی به دوره دبیرستان در مناطق و سیستم‌های آموزشی کشورهای آسیا - اقیانوسیه انجام داد و پس از مطالعات گسترده مشخص شد که افزایش ترک تحصیل و نرخ مردودی در بین دانش‌آموزان فقیر، سیاست‌های خاص دولت‌ها، فقر و مشکلات اجتماعی، کیفیت پایین آموزش و کمبود منابع انسانی و امکانات آموزشی، همگی در

کاهش کارایی درونی مدارس نقش بسیار تأثیرگذار داشته‌اند.

امروزه آموزش و پرورش یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه جوامع محسوب می‌شود و از شاخص‌های مهم رشد کشورها به حساب می‌آید. بررسی عوامل پیشرفت و ترقی کشورهای صنعتی و پیشرفته نشان می‌دهد که این کشورها از نظام آموزشی توانمند و کارآمد برخوردارند. لذا لازم است سایر کشورها نیز هر چه سریع‌تر به آموزش کارآمد یا کارآمدتر نمودن نظام آموزشی گام‌های بلندتری بردارند.

شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش در آموزش و پرورش، که هدفشان آموزش نیروهای فنی سطوح میانی صنعت است، امروزه به چنین آموزش‌های کارآمد سریع‌اً نیاز دارد. به این ترتیب هدف پژوهش حاضر اقدام به مقایسه کارایی بیرونی شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش آموزش متوسطه شهر اهواز در بین سال‌های ۹۱-۱۳۸۹ بوده است.

فرضیه‌های پژوهش

۱. بین نرخ ادامه تحصیل دانش‌آموختگان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معنادار وجود دارد؛

۲. بین نرخ اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معنادار وجود دارد؛

۳. بین میزان ارتباط رشته تحصیلی دانش‌آموختگان با شغل افراد در دو رشته فنی و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معنادار وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، از جمله تحقیقات کاربردی است که به شیوه توصیفی - پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموختگان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش شهرستان اهواز، طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ بوده است. تعداد کل

یک است. دانش‌آموختگان ۲۳۴۷۴ نفر بوده است.

برای گرفتن نمونه آماری از روش تصادفی طبقه‌ای استفاده شده است، به این صورت که برحسب دو طبقه دانش‌آموزان کاردانش و فنی‌و حرفه‌ای با در نظر گرفتن درصد دانش‌آموزان هر طبقه آن‌ها، با استفاده از جدول جرسی مورگان (۱۹۶۸) به صورت تصادفی انتخاب گردیدند. به نقل از حسن‌زاده (۱۳۸۷)، تعداد ۳۸۰ نفر به عنوان نمونه تحقیق انتخاب گردیدند.

به منظور گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه کارایی بیرونی اکرامی (۱۳۷۸) به تعداد ۲۹ سؤال استفاده شده است. پایایی پرسش‌نامه توسط اکرامی برآورد شده است که مقدار آن با روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۶۹ بوده است.

همچنین در این پژوهش ابتدا تعداد ۴۰ پرسش‌نامه بین جامعه آماری توزیع گردید و پس از تکمیل و جمع‌آوری اطلاعات آن‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. برآورد پایایی پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ در جامعه آماری پژوهشی برابر ۰/۷۵ است که مقدار قابل قبولی است. همچنین برای برآورد روایی پرسش‌نامه، با توجه به اینکه قبلاً توسط اکرامی استفاده شده است، در این پژوهش نیز توافق نظر استادان راهنما و مشاور و همچنین کارشناسان و برنامه‌ریزان فنی‌و حرفه‌ای و کاردانش به دست آمده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (جدول، نمودار و آماره‌های خاص) و آمار استنباطی (آزمون‌های کای اسکوار) دو نمونه مستقل) بهره گرفته شده است.

یافته‌های پژوهش

فرضیه اول: بین نرخ اشتغال دانش‌آموختگان در دو شاخه فنی‌و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معنادار وجود دارد.

برای آزمون فرضیه، با توجه به اینکه سطح سنجش هر دو متغیر اسمی است، از آزمون کای اسکوار استفاده شده و نتایج به شرح جدول شماره

جدول ۱، جدول توافقی فرضیه اول

وضعیت اشتغال	شاغل	بیکار	جمع کل
فنی‌و حرفه‌ای	۱۰۰	۶۲	۱۶۲
کاردانش	۴۱	۱۷۷	۲۱۸
جمع کل	۱۴۱	۲۳۹	۳۸۰

$$P < 0/05 \quad df = 1 \quad \chi^2 = 73/3$$

با توجه به مقدار کای اسکوار درجه آزادی و سطح معناداری و به علاوه مقدار نسبت درست‌نمایی، می‌توان گفت بین نرخ اشتغال دانش‌آموختگان (به عنوان یکی از مؤلفه‌های کارایی بیرونی) در دو شاخه فنی‌و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معنادار وجود دارد.

برای پی بردن به شدت و جهت و معناداری تفاوت از ضریب فی استفاده شده است که مقدار آن برابر ۰/۴۳۹ است و سطح معناداری آن برابر ۰/۰۰۱ است. به این ترتیب می‌توان گفت که اولاً بین نرخ اشتغال دانش‌آموختگان تفاوت معناداری وجود دارد. ثانیاً با توجه به اینکه مجموع شاغلین ۱۴۱ نفر و از مجموع شاغلین ۱۰۰ نفر در شاخه فنی‌و حرفه‌ای هستند، می‌توان گفت که تعداد بیشتری از دانش‌آموختگان در شاخه فنی‌و حرفه‌ای شاغل شده‌اند.

فرضیه دوم: بین نرخ ادامه تحصیل دانش‌آموختگان در شاخه فنی‌و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معنادار وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه نیز چون سطح سنجش هر دو متغیر اسمی است، از آزمون کای اسکوار استفاده شده و نتایج به شرح جدول شماره دو است.

دانش‌آموختگان رشته‌های کاردانش که در سطح پایین‌تری از یادگیری قرار دارند و همین عامل باعث شود که دانش‌آموختگان رشته‌های فنی‌و حرفه‌ای به نسبت بیشتری از دانش‌آموختگان رشته‌های کاردانش در مقاطع بالاتر ادامه تحصیل دهند

جدول ۲، جدول توافقی فرضیه دوم

شاخه	ادامه تحصیل	بلی	خیر	جمع کل
	فنی و حرفه‌ای	۱۱۱	۵۱	۱۶۲
	کاردانش	۸۴	۱۳۴	۲۱۸
	جمع کل	۱۹۵	۱۸۵	۳۸۰

$$P < 0/05 \quad df = 1 \quad \chi^2 = 33/4$$

با توجه به مقدار کای اسکوار (۳۳/۴) و سطح معناداری (۰/۰۰۱)، که بسیار کوچک‌تر از سطح مجاز است و همچنین نسبت درست‌نمایی و مقدار و سطح معناداری آن، می‌توان گفت بین نرخ ادامه تحصیل دانش‌آموختگان در دو شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معناداری وجود دارد. برای پی بردن به شدت و جهت تفاوت از ضریب فی استفاده شده، که مقدار آن برابر ۰/۲۹۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۱ است و نشان می‌دهد تفاوت معنادار است. همچنین با توجه به اینکه از مجموع ۱۹۵ نفر که ادامه تحصیل داده‌اند تعداد ۱۱۱ نفر در شاخه فنی و حرفه‌ای هستند، می‌توان گفت که دانش‌آموختگان شاخه فنی و حرفه‌ای بیشتر تمایل به ادامه تحصیل داشته‌اند.

فرضیه سوم: بین میزان ارتباط شغلی دانش‌آموختگان با دانش و علم کسب شده در رشته مربوطه در شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش تفاوت معنادار وجود دارد.

به‌طور کلی یافته‌ها برتری خاص دانش‌آموختگان شاخه فنی و حرفه‌ای را نسبت به دانش‌آموختگان کاردانش در زمینه‌های نرخ اشتغال، نرخ ادامه تحصیل و ارتباط شغلی آنان با رشته می‌دهند

جدول ۳، آماره‌های توصیفی فرضیه سوم

شاخص ارتباط	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
فنی و حرفه‌ای	۱۰۰	۵۶/۷	۹/۸	۰/۹۸
کاردانش	۴۱	۴۸/۵	۱۰/۹	۱/۷

$$P < 0/05 \quad df = 139$$

$$T = 7/374$$

آزمون این فرضیه فقط در بین دانش‌آموختگانی که شاغل شده‌اند صورت گرفته است. چون سطح سنجش هر دو متغیر فاصله‌ای است، از آزمون آ دو نمونه مستقل استفاده شده و نتایج به شرح جدول شماره سه است.

با توجه به مقدار آ و درجه آزادی و سطح معناداری، می‌توان گفت فرض تحقیق تأیید و فرض صفر رد می‌شود. چون سطح معناداری بسیار کوچک‌تر از سطح مجاز است. از طرف دیگر، چون میانگین شاخه فنی و حرفه‌ای برابر ۵۶/۷ و علامت مقدار آ نیز مثبت است، می‌توان گفت ارتباط شغلی و تحصیلی در شاخه فنی و حرفه‌ای بیشتر از کاردانش است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر در پی مقایسه کارایی بیرونی شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش آموزش متوسطه شهر اهواز در بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ بوده است. یافته‌های مربوط به فرضیه اول نشان داد که بین دو شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش در شهرستان اهواز در طی سال‌های ۸۹ تا ۹۱ از لحاظ اشتغال و دستیابی به شغل دانش‌آموختگان این رشته‌ها تفاوت وجود دارد و شاغلین رشته‌های فنی و حرفه‌ای ۱۰۰ نفر به نسبت رشته کاردانش ۴۱ نفر بیشتر بوده‌اند.

این موضوع بیانگر این است که این تفاوت به سود رشته‌های فنی و حرفه‌ای است. با این وجود می‌توان گفت که وضعیت به دست آوردن شغل بین رشته‌های فنی و حرفه‌ای بهتر بوده است. نتایج این یافته با نتایج تحقیق شریعت‌زاده (۱۳۸۲) همخوانی ندارد. اما با نتایج نیگوا و نافاکو (۲۰۰۲) و شعبانلو (۱۳۸۱) همخوانی دارد و نتایج آن تحقیق را تأیید می‌کند. زیرا مدارس فنی و حرفه‌ای فقط در شهرهای شهرستان اهواز وجود دارد و چنین مدرسی در روستاهای محروم نیست.

وضعیت به دست آوردن شغل بین رشته‌های فنی و حرفه‌ای بهتر بوده است

1. Masri
2. input
3. output
4. Efficiency
5. External efficiency
6. Karam. G
7. Okumu
8. Makerere
9. Ajayi and Mabh
10. Francoise Caillods

* پی‌نوشت‌ها در دفتر مجله موجود است.

از دروس مهارتی و کاربردی هستند که از لحاظ کیفیت و سطح یاددهی در سطح پایین‌تری نسبت به رشته‌های فنی و حرفه‌ای قرار دارند.

دوم اینکه دانش‌آموختگان این دو رشته برای ارتقا و ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر از صافی یک آزمون گذر خواهند کرد، در نتیجه افرادی که در رشته‌های فنی و حرفه‌ای دانش‌آموخته شده‌اند در این آزمون بیشتر موفق می‌شوند، برعکس دانش‌آموختگان رشته‌های کار دانش که در سطح پایین‌تری از یادگیری قرار دارند و همین عامل باعث شود که دانش‌آموختگان رشته‌های فنی و حرفه‌ای به نسبت بیشتری از دانش‌آموختگان رشته‌های کار دانش در مقاطع بالاتر ادامه تحصیل دهند.

یافته‌های مربوط به فرضیه سوم نیز نشان داد که بین میزان ارتباط شغلی دانش‌آموختگان با دانش و علم کسب شده در رشته تحصیلی در شاخه فنی و حرفه‌ای و کار دانش تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج این یافته با نتایج تحقیق شریعت‌زاده (۱۳۸۲) و فرشاد (۱۳۷۴) همخوانی ندارد، اما نتایج این یافته با نتایج تحقیق حسینی‌نسب (۱۳۷۱)، شعبانلو (۱۳۸۱) و ولاردنگیر و بوریک (۱۹۹۹) همخوانی دارد.

به‌طور کلی یافته‌ها برتری خاص دانش‌آموختگان شاخه فنی و حرفه‌ای را نسبت به دانش‌آموختگان کار دانش در زمینه‌های نرخ اشتغال، نرخ ادامه تحصیل و ارتباط شغلی آنان با رشته تحصیلی‌شان نشان می‌دهند.

از طرف دیگر، مدارس شاخه‌های کار دانشی که در روستاها نیز وجود دارند باعث شده است که معلمینی با تجربه کمتر و امکانات و تجهیزاتی با کیفیت پایین‌تر داشته باشند، همچنین فاقد فرصت شغلی برای دانش‌آموختگان خود باشند، سطح کیفی آموزشی و فرهنگی مردم نیز پایین است و مسئولین نیز کمتر به روستاها توجه می‌کنند، در نتیجه افرادی که در روستاها دانش‌آموخته می‌شوند به نسبت افرادی که در شهرها دانش‌آموخته می‌شوند کمتر به شغل مناسب دست می‌یابند و این را می‌توان علت اصلی تفاوت بین دو رشته فنی و حرفه‌ای و کار دانش در دست‌یابی دانش‌آموختگان این دو رشته در شهرستان اهواز دانست.

همچنین یافته‌های مربوط به فرضیه دوم نشان داد که بین دانش‌آموختگان دو رشته فنی و حرفه‌ای و کار دانش از لحاظ ادامه تحصیل، تفاوت وجود دارد. تعداد افرادی که پس از دانش‌آموخته شدن توانسته‌اند به تحصیلات در مقاطع بالاتر ادامه دهند در بین دانش‌آموختگان شاخه‌های فنی و حرفه‌ای به تعداد ۱۱۱ نفر نسبت به ۸۴ نفر بیشتر بوده و این تفاوت به نفع شاخه فنی و حرفه‌ای است.

نتایج این یافته با نتایج یافته جان‌ژیوا (۲۰۰۱) از نظر ادامه تحصیل دانش‌آموختگان رشته‌های فنی و حرفه‌ای همخوانی دارد. باید گفت اولاً دروس آموزشی در رشته‌های فنی و حرفه‌ای دروسی سخت و در حد و اندازه دروس ریاضی و فیزیک‌اند، اما دروس آموزشی رشته‌های کار دانش مجموعه‌ای

هنرستانی در کیلو متر ۲۵ اتوبان تهران - قم

گزارشی از هنرستان آموزشی - تولیدی امام صادق (ع) رباط کریم

با یک ماشین آژانس به سمت هنرستان کشاورزی امام صادق (ع) راه می‌افتیم. یک اشتباه باعث می‌شود که ما به جای این‌که به سمت اتوبان قم برویم، به سمت اتوبان ساوه حرکت کنیم.

هنرستان کشاورزی امام صادق (ع) اگرچه تحت پوشش اداره کل آموزش و پرورش شهرستان رباط کریم است، ولی در کیلومتر ۲۵ اتوبان تهران - قم قرار گرفته است و برای رفتن به این هنرستان، باید از اتوبان تهران - قم رفت نه اتوبان تهران - ساوه. ما اشتباه کرده بودیم و از اتوبان تهران - ساوه رفته بودیم و همین اشتباه موجب شد که با تأخیر به هنرستان برسیم.

تقریباً ساعت ۱۱ صبح به هنرستان امام صادق (ع) وارد شدیم. آقای جلیل قره‌باغی رئیس هنرستان به همراه یکی از معاون‌هایش منتظر ما بودند. آن‌ها ما را به سمت دفتر هنرستان راهنمایی کردند. در آنجا پس از آشنایی با میزبان و پذیرایی مختصر، با راهنمایی آقای قره‌باغی کارمان را آغاز کردیم.

هنرستان کشاورزی امام صادق (ع) یکی از هنرستان‌های بزرگ و موفق کشور است که در سال‌های اخیر توانسته است با تلاش و کوشش مدیران، هنرآموزان و هنرجویان خود موفقیت‌های زیادی هم در آموزش و هم در تولید محصولات دامی و زراعی کسب کند و خود بسنده شود.

این هنرستان، که در سال ۱۳۶۷ تأسیس شده، شبانه‌روزی و دارای ۱۵۰ هنرجوست. در ابتدا زیر پوشش اداره کل آموزش و پرورش شهری بود؛ اما بعد زیر نظر اداره آموزش و پرورش حسن‌آباد (فشافویه فعلی) قرار گرفت و در حال حاضر تابع اداره آموزش و پرورش شهرستان رباط کریم است.

آنچه در پی می‌آید گزارش بازدیدی است که اخیراً به اتفاق خانم دکتر بتول عطاران، سردبیر، آقایان علی محمد بخشوده مدیر داخلی و غلامرضا بهرامی، عکاس مجله رشد فنی و حرفه‌ای و کاردانش از این هنرستان داشته‌ایم. ساعت ۹ صبح روز یکشنبه است. از دفتر مجله

هنرستان امام صادق(ع) در یک نگاه کلی

هنرستان کشاورزی امام صادق(ع) در سال ۱۳۶۷ ه.ش در زمینی به وسعت ۱۴۷ هکتار در ۲۵ کیلومتر اتوبان تهران - قم تأسیس شده است. این هنرستان شبانه‌روزی است و با داشتن امکانات آموزشی مناسب، کارگاه‌های مجهز، خوابگاه‌ها و سلف سرویس وسیع، ظرفیت جذب ۳۵۰ هنرجو را دارد.

تعداد هنرجویان این هنرستان در حال حاضر ۱۵۰ نفر و تعداد عوامل اجرایی، آموزشی، خدماتی ۳۸ نفر است، شامل مدیر، ۱۹ نفر کادر آموزشی، ۱۱ نفر نیروی خدماتی و هفت نفر معاون.

هنرجویان این هنرستان در سال اول دروس عمومی متوسطه را می‌گذرانند و در دو سال بعد در یکی از چهار رشته زراعت، غلات، باغبانی (ایجاد و نگهداری فضای سبز)، مرغداری صنعتی و گاو‌داری صنعتی ادامه تحصیل می‌دهند و پس از سه سال مدرک دیپلم در یکی از این چهار رشته را دریافت می‌کنند.

این هنرستان دارای ۹ کلاس آموزشی است؛ یک کلاس برای هنرجویان سال اول با ظرفیت ۲۵ نفر، چهار کلاس برای هنرجویان پایه دوم و چهار کلاس برای هنرجویان پایه سوم. تعداد هنرجویان کلاس‌های پایه‌های دوم و سوم کمتر پیش‌بینی شده‌اند (۱۶ نفر) تا بتوانند از دروس عملی بهتر استفاده کنند و هنگام کار در کارگاه‌ها با مشکل روبه‌رو نشوند. پنجاه درصد هنرجویان در رشته‌های امور دامی و پنجاه درصد دیگر در رشته‌های امور زراعی باغی مشغول به تحصیل‌اند. آقای جلیل قره‌باغی کارشناس مدیریت با ۲۲ سال سابقه کار در آموزش و پرورش، از چهار سال پیش مسئولیت این هنرستان را بر عهده گرفته است.

امکانات آموزشی و رفاهی هنرستان

آقای جلیل قره‌باغی در پاسخ به این سؤال که چه امکانات آموزشی و رفاهی برای هنرجویان این هنرستان تدارک دیده‌اید، می‌گوید: «تأمین استادان و هنرآموزان مجرب (که تعدادی از آن‌ها از دانش‌آموختگان همین هنرستان‌اند)، احداث کارگاه‌های مجهز در رشته‌های مختلف برای دروس عملی هنرجویان، سالن آی‌تی، سمعی و بصری و آزمایشگاه برای غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی» رئیس هنرستان کشاورزی امام صادق(ع) در ادامه می‌افزاید: «ما امکانات رفاهی و ورزشی بسیار مناسبی مانند خوابگاه‌های مطلوب و مناسب،

سالن مطالعه و کتابخانه، سلف سرویس‌های مجهز، سالن بدن‌سازی، استخر، زمین چمن و تجهیزات مورد نیاز برای فوتبال، هندبال، تنیس روی میز و والیبال به‌منظور استفاده هنرجویان هنرستان تدارک دیده‌ایم و از این نظر هنرجویان کاملاً تأمین شده‌اند و همان‌طور که اشاره کردم، امکانات آموزشی و رفاهی این هنرستان پاسخ‌گوی ۳۵۰ هنرجوست، در صورتی که در حال حاضر فقط ۱۵۰ هنرجو در این هنرستان مشغول تحصیل‌اند».

هنرجویان از چه شهرهایی هستند؟

هنرجویان این هنرستان بیشتر از شهرهای اطراف برای ادامه تحصیل در این مجتمع آموزشی حضور یافته‌اند. آن‌ها بیشتر از اهالی شهرهای اسلام‌شهر، شهریار، بهارستان، رباط‌کریم، حسن‌آباد(فشافویه) و برخی مناطق شهر تهران‌اند و از روز شنبه تا چهارشنبه در این هنرستان به تحصیل اشتغال دارند. البته هنرستان در طول هفته دایر است و هیچ‌گاه تعطیل نمی‌شود، ولی هنرجویان روزهای پنجشنبه و جمعه تعطیل می‌شوند و به خانه‌های خود برمی‌گردند.

خودکفایی هنرستان

آقای جلیل قره‌باغی می‌گوید: «ما چهار سال پیش تصمیم گرفتیم که تولیدات دامی و زراعی هنرستان را افزایش دهیم و یک برنامه پنج‌ساله تهیه کردیم. امسال در سال چهارم این برنامه هستیم و خوشبختانه به خودکفایی رسیده‌ایم. وی می‌افزاید: «همه تولیدات هنرستان با مشارکت هنرآموزان و هنرجویان صورت می‌گیرد».

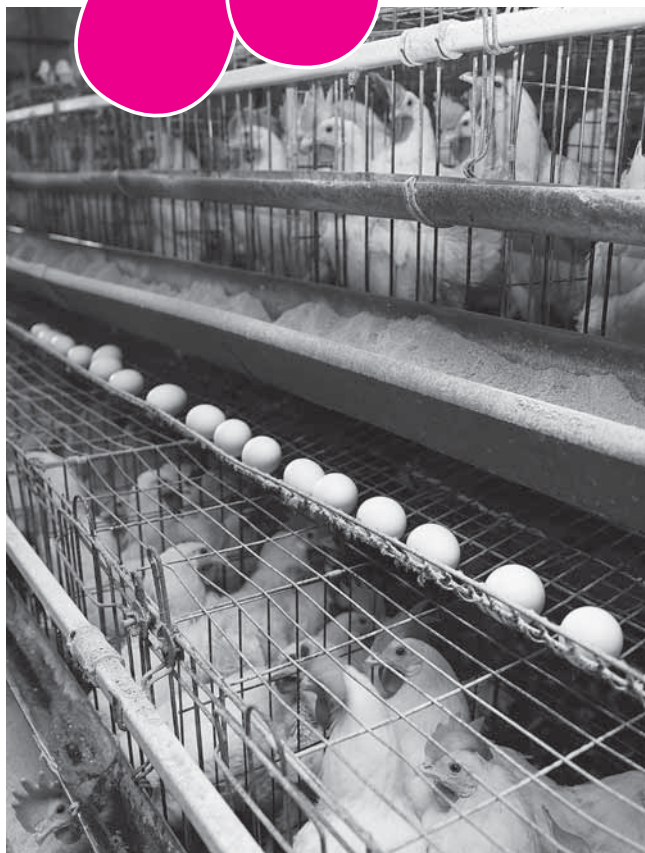
به گفته رئیس هنرستان کشاورزی امام صادق(ع)، این هنرستان دارای چندین کارگاه‌های آموزشی تولیدی است و هدف اصلی آن‌ها آموزش هنرجویان و تولید محصولات دامی و زراعی است.

کارگاه آموزش گاو‌داری و گوسفندداری

یکی از کارگاه‌های بسیار فعال و پربازده این هنرستان، کارگاه آموزش گاو‌داری است. تولیدات این کارگاه شیر و گوشت گاو است. این کارگاه، که دارای

آقای قره‌باغی: یک
برنامه پنج‌ساله
تهیه کردیم. امسال
در سال چهارم
این برنامه هستیم
و خوشبختانه
به خودکفایی
رسیده‌ایم. «همه»
تولیدات هنرستان با
مشارکت هنرآموزان
و هنرجویان صورت
می‌گیرد

۴۵ رأس گاو است، روزانه ۲۵۰ کیلو شیر تولید و سالانه ۱۰ تن گوشت (گاو) عرضه می‌کند.

در هنرستان امام صادق(ع)، علاوه بر کارگاه آموزش گاوداری، یک کارگاه آموزش گوسفندداری نیز راه‌اندازی شده، که دارای ۳۰۰ رأس گوسفند است و در سال ۱۲ تن گوشت گوسفند از طریق این کارگاه تولید می‌شود. همچنین بر اثر زایمان تعدادی از گوسفندان، تعداد آن‌ها رو به افزایش است. نژاد بیشتر گوسفندانی که در این کارگاه نگهداری می‌شوند از استان قزوین است که پرگوشت‌اند، با دنبه‌های کوچک‌تر و معمولاً دو قلوزا هستند.

طلایی هستند یا نه، می‌گوید: «ما تخم مرغ زرده طلایی تولید نمی‌کنیم. زیرا برای تولید تخم مرغ زرده طلایی باید یک ماده شیمیایی رنگی به دان مرغ‌ها اضافه کنیم تا زرده آن‌ها پررنگ شود. ولی چون ما معتقد به تولید محصولات ارگانیک هستیم و نمی‌خواهیم در این راه از مواد شیمیایی استفاده کنیم، استفاده از این مواد شیمیایی در دان مرغ‌ها را ممنوع کرده‌ایم. تولیدات ما کاملاً ارگانیک است.»

کارگاه آموزش جوجه گوشتی

یکی دیگر از کارگاه‌های آموزشی - تولیدی هنرستان امام صادق(ع)، کارگاه آموزش جوجه گوشتی است که ظرفیت سالن آن هفت هزار قطعه‌ای است. این جوجه‌ها بعد از ۵۰ روز به بازار عرضه می‌شوند. در این کارگاه جوجه گوشتی از هیچ نوع هورمونی استفاده نمی‌شود و برای پیشگیری از بیماری آن‌ها، فقط یک بار واکسینه می‌شوند. بنابراین تولید گوشت در این کارگاه نیز کاملاً ارگانیک است. خوراک اصلی این جوجه‌ها فقط دان‌های طبیعی است.

کارگاه آموزش زراعت

رئیس هنرستان امام صادق(ع) در معرفی کارگاه آموزش زراعت این هنرستان می‌گوید: «در این کارگاه ۱۰۰ هکتار جو، ۱۴ هکتار بونجه، ۱۰ هکتار ذرت علوفه‌ای برای تأمین خوراک دام‌های هنرستان کاشته‌ایم و در کنار این‌ها سه هکتار باغ آموزشی داریم تا دانش‌آموزان با مسائل باغداری و باغبانی آشنا شوند.»

کارگاه گلخانه

یکی دیگر از کارگاه‌های هنرستان امام

شورای مالی شش

نفره متشکل از

نمایندة ذیحسابی

اداره، مدیر

هنرستان، معاون

امور مالی، معاون

فنی، نماینده دبیران

ویکی از سرپرستان

دارد، که بر فروش

تولیدات نظارت

می‌کنند

یکی از مشکلات ما

کمبود نیروی انسانی

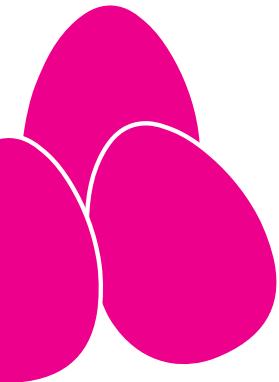
در بخش خدمات

است

این هنرستان دارای ۱۵۰ هنرجواست ولی ظرفیت پذیرش ۳۵۰ هنرجور دارد

این هنرستان دارای چندین کارگاه آموزشی مانند کارگاه گاوداری صنعتی، کارگاه مرغ تخم گذار، کارگاه جوجه گوشتی، کارگاه گوسفند، کارگاه زراعت، کارگاه ماهی ست

می‌گردد».

آقای قره‌باغی تأکید می‌کند: «اگر چه ما از تولید محصولاتمان درآمد نسبتاً خوبی داریم، ولی هزینه‌های هنرستان هم زیاد است. ما علاوه بر این که بخش زیادی از درآمدها را صرف هزینه‌های تولید و آموزشی می‌کنیم، باقی مانده را به کارهای آشپزخانه، شبانه‌روزی هنرستان و تجهیز کارگاه‌ها اختصاص می‌دهیم.

هنرستان ما تنها هنرستانی است که از اولیای هنرجویان هیچ کمکی دریافت نمی‌کند. تنها هزینه‌ای که خانواده‌ها برای فرزندانشان متحمل می‌شوند پول خرید کتاب و بیمه هنرجویان است».

استقبال مردم از هنرستان‌ها چگونه است؟

به گفته آقای قره‌باغی اگر درباره هنرستان‌ها توسط رسانه‌های گروهی به خصوص صدا و سیما، به درستی اطلاع‌رسانی شود، مردم به جایگاه هنرستان‌ها بیشتر واقف می‌شوند و از آن‌ها استقبال می‌کنند.

مردم را باید آگاه کرد که تحصیل در هنرستان‌ها چه امتیازاتی برای فرزندانشان دارد. در حال حاضر هنرجویان ما پس از طی دوره آموزشی، علاوه بر اخذ دیپلم کاردانش از سوی آموزش و پرورش، مدرک دیگری به نام دیپلم مهارتی از سوی وزارت جهاد کشاورزی دریافت می‌کنند.

هنرجویان هنرستان پس از دریافت دیپلم، می‌توانند بدون گذراندن دوره پیش‌دانشگاهی در مقاطع آموزش عالی ادامه تحصیل دهند و از آموزش‌شده‌های فنی و حرفه‌ای، دانشگاه جامع علمی کاربردی و دانشگاه آزاد اسلامی با رقابتی بسیار آسان، مدارک کاردانی و کارشناسی دریافت کنند.

صادق (ع) کارگاه گلخانه است. گل‌ها و گیاهان مورد نیاز هنرستان در این کارگاه پرورش و تکثیر می‌شوند. در این گلخانه گل‌ها و گیاهانی پرورش داده می‌شوند که با خاک هنرستان همخوانی و هماهنگی داشته باشند. این گلخانه صرفاً جنبه آموزشی دارد و با کمک هنرجویان اداره می‌شود. قلعه‌زنی، پیوند و... در این گلخانه آموزش داده می‌شود.

استخر ماهی

هنرستان امام جعفر صادق (ع) دارای یک استخر آبی با ظرفیت ۱۳ هزار قطعه ماهی ست، که در آن ماهی سردابی تولید می‌شود. زمان تولید ماهی از مهرماه تا اسفندماه است و سالی یک بار در این استخر ماهی تولید می‌شود.

چگونگی فروش تولیدات هنرستان

جلیل قره‌باغی در پاسخ به این سؤال که تولیدات هنرستان را چگونه به بازار عرضه می‌کنید، می‌گوید: «هنرستان یک شورای مالی شش نفره متشکل از نماینده ذیحسابی اداره، مدیر هنرستان، معاون امور مالی، معاون فنی، نماینده دبیران و یکی از سرپرستان دارد، که بر فروش تولیدات نظارت می‌کند».

وی می‌افزاید: «درآمد حاصل از فروش محصولات تولیدی به حساب خزانه کشور واریز می‌شود و بعد از طی مراحل مجدداً به حساب هنرستان برگشت داده می‌شود».

رئیس هنرستان کشاورزی امام صادق (ع) خاطر نشان می‌سازد: «دو درصد از سود حاصل از تولیدات هنرستان در قالب تبصره ۷۵ به هنرجویان و هنرآموزان، طی ضوابطی، پرداخت می‌شود و معمولاً این سود نزدیک عید هر سال به آن‌ها تقدیم

آقای جلیل قره‌باغی:

اختیار کافی

نداشتن مدیریت،

به روز نبودن ابزار و

تجهیزات کشاورزی

و دامداری و کمبود

نیروی انسانی در

بخش خدمات

بخشی از مشکلات

و موانع پیشرفت

هنرستان است

این هنرستان در

سال ۱۰ تن گوشت

گاو، ۱۲ تن گوشت

گوسفند و روزانه

۲۵۰ کیلو شیر گاو

و ۱۶ کارتن تخم مرغ

تولید می‌کند

موانع و مشکلات هنرستان

از رئیس هنرستان امام صادق (ع) سؤال می‌کنیم برای پیشرفت و توسعه این هنرستان با چه موانعی روبه‌رو هستید؟

جلیل قره‌باغی در پاسخ به این سؤال می‌گوید: «یکی از مشکلات جدی و مهم ما اختیار کافی نداشتن مدیریت است. ما برای انجام دادن هر کاری، هر چند کوچک، مجوز اداره آموزش و پرورش را لازم داریم. این نوع مشکلات اداری همیشه مانع پیشرفت می‌شوند. برای مثال عرض می‌کنم ما صدها میلیون تومان آهن قراضه داریم که در هنرستان به درد هیچ کاری نمی‌خورد، ولی نمی‌توانیم آن‌ها را بفروشیم و جهت تأمین نیازهای اساسی هنرستان، مانند خرید تجهیزات کارگاه‌ها صرف کنیم».

به روز نبودن ابزار و تجهیزات کشاورزی هنرستان

مشکل دیگر ما این است که ادوات کشاورزی ما به روز نیستند. مثلاً تراکتور فرگوسن الان برای کارهای کشاورزی مناسب نیست و عمر مفید آن‌ها تمام شده است. ما در خصوص کشاورزی و دامداری به تجهیزات جدید و به‌روز نیاز داریم.

رئیس این هنرستان می‌افزاید: «یکی دیگر از مشکلات ما کمبود نیروی انسانی در بخش خدمات است. ما الان ۱۱ نفر نیروی انسانی در بخش خدمات داریم که شامل آشپز، سرایدار، خدمتگزار

هم می‌شوند و باید همه کارهای کارگاه‌ها، آشپزخانه و خوابگاه‌های موجود هنرستان را انجام دهند. در پست‌های سازمانی هنرستان، ما آبیاری، شبگرد و موتورنی نداریم. به نظر شما آیا ۱۴۷ هکتار زمین هنرستان به چنین افرادی نیاز ندارد؟»

وی در ادامه اظهار داشت: «روز بیستم اسفندماه سال گذشته (۹۲) ترانس برق ما را دزدیدند. انتظار ما این بوده و هست که برنامه‌ریزان آموزش و پرورش به کمک هنرستان‌ها بیایند و ساختار نیروی انسانی ما را تکمیل کنند. به نظر من اگر مسئولان، هنرستان‌های پویا و فعال می‌خواهند باید در ساختار نیروی انسانی هنرستان‌ها تجدید نظر جدی کنند. هیچ کارگاهی را در یک هنرستان کشاورزی نمی‌توان برای یک روز تعطیل کرد. هنرستان‌های کشاورزی در سال، یازده ماه فعالیت آموزشی دارند و بحث کاشت، برداشت و نگهداری از دام‌ها را در بیشتر اوقات سال داریم. هنرجویان در تابستان کارورزی خود را در هنرستان می‌گذرانند و هر رشته به تناسب خود ۲۴۰ ساعت کارورزی دارد.»

اضافه‌کاری برای هنرستان‌ها در نظر نگرفته‌اند

آقای قره‌باغی در ادامه صحبت‌های خود به یکی دیگر از مشکلات هنرستان اشاره می‌کند و می‌گوید: «با وجود آن که ساعات کاری هنرستان خیلی بیشتر از ساعات کاری سایر مدارس است و زمان آموزش در هنرستان از ساعت ۷/۴۰ دقیقه تا ۳ بعد از ظهر است، در حالی که در سایر مدارس از ۷/۴۰ تا ۱۲ ظهر است، ولی به عوامل اجرایی ما اضافه کار نمی‌دهند و اداره برای این موضوع رقمی در نظر نگرفته است. بحث اضافه‌کاری در هنرستان‌ها باید دیده شود زیرا اگر به این موضوع توجه نشود، نیروهای فعال و پرکار هنرستان را ترک می‌کنند.»

پیشنهاد برگزاری آزمون مهارتی

رئیس هنرستان کشاورزی رباط کریم در پایان پیشنهاد می‌کند آزمون مهارتی که در گذشته برگزار می‌شد و چند سال است که متوقف شده باید دوباره برگزار شود. زیرا این آزمون موجب می‌شود بین هنرستان‌ها رقابت به‌وجود آید و به ایجاد انگیزه در هنرستان‌ها منجر گردد.»

اخلاق حرفه‌ای در متون اسلامی

چکیده

اخلاق حرفه‌ای از بحث‌های قدیمی مسلمانان است و به معنی آشنایی، درک و به کارگرفتن اصول اخلاقی در ابعاد مختلف شغل و حرفه توسط شاغل است.

این مبحث، که در گفتار و کردار بزرگان دین از صدر اسلام مطرح بوده و در منابع معتبر اسلامی موجود است، مدت‌هاست که از سوی علمای اخلاق اسلامی آن گونه که شایسته است مورد توجه ویژه قرار نگرفته است؛ در حالی که اوضاع حرفه‌ای عالم در شرائط فعلی، نسبت به هر زمان دیگر، به آن بیشتر نیاز دارد. مبحث اخلاق حرفه‌ای می‌تواند، علاوه بر بهبود بسترهای اقتصادی و شغلی، زمینه‌ساز حل مشکل بسیاری از معضلات اجتماعی، سیاسی، تربیتی و فرهنگی جوامع انسانی باشد.

اخیراً و به خصوص به دنبال معضلاتی که از آغاز قرن بیستم در مشاغل و حرف به وجود آمده است، نظیر رضایت نداشتن مشتریان و مخاطبان، ضرورت ارتقای انگیزه کارکنان، جذب نیروهای توانمند، جذب منابع مالی، توان رقابتی، آرامش و آسایش روحی و روانی کارکنان و...، عالمان اقتصادی و مدیران سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بر آن شده‌اند تا از امکانات انسانی ویژه‌ای چون اخلاق و وجدان اخلاقی، به مثابه ابزاری مؤثر در جهت پیشرفت مادی و معنوی بسترهای شغلی بهره‌گیرند.

بسیاری از مراکز علمی دنیا کم و بیش به این موضوع پرداخته و کارهای اساسی و مناسبی را انجام داده‌اند یا در حال انجام آن‌اند و به نتایج قابل قبولی نیز دست یافته‌اند. هدف از مقاله حاضر معرفی پیشینه اجمالی اخلاق حرفه‌ای در متون اسلامی است.

مقدمه

از بین کارهای انسان، مواردی هست که قابل ستایش و تحسین‌اند و مواردی هم وجود دارد که حالت عادی و روزمره دارند، یعنی توقع سپاس و ستایشی از آن‌ها نیست. اموری نظیر ایشار، عفو، گذشت، ترحم به حیوانات و موارد مشابه آن‌ها، افعال اخلاقی ست و کارهایی نظیر غذا خوردن، حرکت کردن و امثالهم افعال طبیعی نامیده می‌شوند (فلسفه اخلاق، صدر، ۱۳۷۸). همچنین به این موارد می‌توان انجام منظم و به موقع وظیفه در محیط کار، رعایت حقوق مشتریان و... را اضافه نمود.

اخلاق دارای تقسیمات مختلفی ست و گاه به واسطه مبدأ، گاه به واسطه منتهی و هدف، گاه به لحاظ روش و گاه بر مبنای کاربردی که با مقتضیات اجتماعی تناسب دارد، تقسیم می‌شود. اخلاق حرفه‌ای یکی از خروجی‌های این تقسیم است.

اخلاق حرفه‌ای به چگونه عمل کردن ارزشمند شاغل در فرایند شغل و حرفه می‌پردازد. اخلاق حرفه‌ای دارای معیارهای اخلاقی متفاوتی است و در راستای مبانی خود، تناسب با ماهیت، وظیفه، مأموریت و اثرگذاری اجتماعی سازمان تعیین می‌شود. معیارهای اخلاقی، اصول مشترک ارزش‌ها و صلاحیت‌هایی را مشخص می‌کنند که اعضای یک سازمان را به هم پیوند می‌دهد. در واقع معیارهای اخلاقی چارچوبی برای ارزش‌ها، اصول، مسئولیت‌ها و حقوق سازمانی ارائه می‌دهد. معیارهای اخلاقی مانند نقشه راهنما به اعضای یک سازمان کمک می‌کنند تا نقش‌های خود را به روشنی و وضوح کامل ایفا نمایند.

کلیدواژه‌ها:

اخلاق حرفه‌ای،
اخلاق کاربردی،
فتوت‌نامه،
اندرنامه

مبحث اخلاق

حرفه‌ای می‌تواند،

علاوه بر بهبود

بسترهای اقتصادی

وشغلی، زمینه‌ساز

حل مشکل

بسیاری از معضلات

اجتماعی، سیاسی،

تربیتی و فرهنگی

جوامع انسانی باشد

تعریف اخلاق حرفه‌ای

اخلاق بر وزن افعال کمله‌ای عربی و جمع واژه «خُلُق» است. «خُلُق» به ویژگی‌های نفسی انسان گفته می‌شود.

حرفه معمولاً به کاری گفته می‌شود که به آن دستمزد تعلق می‌گیرد. البته «حرفه» دارای معانی و دریافت‌های مختلفی است که ناشی از دیدگاه‌های فاقد وحدت زیرساختی است، به گونه‌ای که گاهی معانی اصلاحات حرفه، تجارت و کار با هم خلط می‌شوند.

فراوانی تعریف و برداشت‌های متفاوت از اخلاق و حرفه، گستردگی، پراکندگی، استنباط‌های متنوع و تا حدودی ناهماهنگی تعریف اخلاق حرفه‌ای را در پی داشته است.

اخلاق حرفه‌ای به‌طور کلی به رعایت موازین اخلاقی مرتبط با مجموعه مسائل پیرامون حرفه می‌پردازد. همچنین اخلاق حرفه‌ای حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که مطالعه درباره آن به کمک اندیشمندان و متفکران حوزه‌های مختلف علوم میسر است.

در تعریف اخلاق حرفه‌ای گفته‌اند: اخلاق حرفه‌ای، به منزله شاخه‌ای از دانش اخلاق به بررسی تکالیف اخلاقی در یک حرفه و مسائل اخلاقی آن می‌پردازد و در تعریف حرفه، آن را فعالیت معینی می‌دانند که موجب هدایت فرد به موقعیت تعیین شده همراه با اخلاق خاص است (قراملکی، ص ۱۳۷).

پیشینه بحث

مباحث، موضوعات و قلمرو اخلاق حرفه‌ای از بحث‌های قدیمی است که در حوزه دین و به ویژه در دین اسلام و در گفتار و کردار رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) در موارد گوناگونی آمده است و می‌توان ادعا نمود که بخشی از قلمرو مباحث

و علوم دینی، اصل مأموریت اخلاق حرفه‌ای را هدف داشته است. علاوه بر آن، کتب متعددی در موضوعات و زمینه‌های مختلف اخلاق حرفه‌ای نوشته شده است که بعضی از آن‌ها موجود است و بعضی موجود نیست و فقط نامی از آن‌ها در کتاب‌های دیگر برده شده است.

به اجمال می‌توان گفت اخلاق حرفه‌ای در متون اسلامی در سه حوزه اخلاق آموزش و پرورش، اخلاق نظام حکومتی و اخلاق پزشکی بیشتر به چشم می‌خورد. هر چند در سایر حوزه‌ها نیز به آن توجه شده است، همچنین این مطالب به اشکال مختلف در نوشته‌های پیشینیان آمده است. گاه به صورت کتاب با عنوان مشخص حوزه اخلاقی ذیربط، مثل کتاب ذم اخلاق الکُتاب، ابوعثمان عمروبن بحر جاحظ (م ۲۵۵ ق) که در خصوص اخلاق حرفه‌ای نویسندگان است و گاه در قالب جزئی از یک کتاب فلسفی، اصولی، فقهی، تفسیری و... مثل مطالب اخلاقی که در کتاب وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه محمد بن حسن حر عاملی است. بعضی مواقع نیز در آیین‌نامه‌های اخلاقی، نظیر فتوت‌نامه‌ها و اندرزنامه‌ها نظیر فتوت‌نامه آهنگران یا پندنامه ابومنصور ماتریدی سمرقندی (۳۳۳ ق) آمده است.

اینک در این خصوص به نمونه‌هایی از منابعی که در اخلاق آموزش و پرورش از قرن دوم هجری تاکنون پدید آمده‌اند اشاره می‌شود (معرفی مشروح این منابع نیاز به بحث مفصلی دارد):

۱. الأدب الوجیز للولد الصغیر، عبدالله بن المقفع (م ۱۴۵ ق)
۲. العالم و المتعلم، نعمان بن ثابت ابوحنیفه (م ۱۵۰ ق)
۳. البیان و التبیان، ابوعثمان عمروبن بحر جاحظ (م ۲۵۵ ق)
۴. ذم اخلاق الکُتاب، ابوعثمان عمروبن بحر

**معیارهای اخلاقی
مانند نقشه راه‌نما به
اعضای یک سازمان
کمک می‌کنند تا
نقش‌های خود را
به روشنی و وضوح
کامل ایفانمایند**

جاحظ

در زمینه اخلاق نظام حکومتی منابع فراوانی وجود دارد که به نمونه‌هایی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. فی نصيحة ولي العهد، عبدالحميد الكاتب (م ۱۳۲ ق)

۲. سير الملوك، ابن المقفع (م ۱۴۲ ق)

۳. التاج في اخلاق الملوك، ابوعثمان عمرو بن بحر جاحظ (م ۲۵۵ ق)

۴. سلوك المالك في تدبير الممالك، ابوالعباس احمد بن محمد بن ابی ربیع (م ۲۷۲ ق)

در عرصه اخلاق پزشکی به دلیل مسائل و مشکلات چشم‌گیرتری که این عرصه برای اندیشمندان اخلاقی داشته، آثار و مکتوبات اخلاقی به ابعاد اخلاق حرفه‌ای، به معنای دقیق امروزی، بیشتر پرداخته است. چرا که این آثار، علاوه بر بیان ناهنجاری‌های اخلاقی حاکم بر حرفه پزشکی و روابط پزشک و بیمار، به صورت جزئی‌تری وارد بحث شده و مسائل مبتلابه را مطرح نموده‌اند. از جمله این منابع:

۱. كتاب النوادر الطبية، اثر ابوزکریا یوحنا (یحیی) بن ماسویه (۲۴۳ ق) است که مقالات فلسفی و اخلاقی را در کنار مقالات پزشکی آورده و یکی از قدیمی‌ترین آثار پزشکی است.

۲. ادب الطبيب، اثر اسحاق بن علی الرهاوی (طبيب نیمه دوم قرن سوم)

۳. كامل الصناعة الطبية، اثر علی بن عباس اهوازی ارجانی (م ۳۸۴ ق)

۴. مجمع النوادر مشهور به چهار مقاله اثر نظامی عروضی سمرقندی، قرن ششم

۵. معالم القرية و امور الحسبة، اثر ابن اخوه (م ۷۲۹ ق)

۶. النافع في كيفية تعليم صناعي الطب، اثر

علی بن رضوان مصری (م ۴۶۰ ق)

۷. دعوا لاطباء ابوالحسن المختار بن عبدون بن بطلان (برگرفته از کتاب اخلاق کاربردی).

بحث حقوق اخلاقی حیوانات بر صاحبان آنان و طبقات مختلف جامعه انسانی

از دیگر مباحث اخلاق حرفه‌ای که در منابع اسلامی در طول سنوات گذشته وجود داشته حقوق حیوانات بوده و مسئولیت آن بر عهده صاحبان آن‌ها و کسانی بوده که به طریقی با آن‌ها سر و کار داشته‌اند و تحت عناوینی مانند حقوق حیوان، حقوق الدابة یا حقوق البهائم علی الانسان در منابع و آثار اسلامی دیده می‌شود.

برای مثال، در کتاب وسائل الشيعة الی تحصیل مسائل الشريعة محمد بن حسن حر عاملی و مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل حسین نوری طبرسی بابی به نام حقوق الدابة المندوبة و الواجبة آمده است یا در کتاب القواعد الکبری عز بن عبدالعزیز بن عبدالسلام، حقوقی کاملاً مترقی از دیدگاه اسلامی برای حیوانات آورده شده است.

ابوبکر محمد بن زکریای رازی، طبیب مشهور نیز، از دانشمندانی است که در باب حقوق بهائم بر انسان بحث کرده است. البته بحث او بیشتر صبغه فلسفی داشته، ذیل عنوان خلاص النفس که از چگونگی رهایی و خلاصی انواع نفوس انسانی و حیوانی بحث می‌کند اما در ضمن به نکاتی در ناشایست بودن رفتار برخی سلاطین و اشراف در شکار بی‌رویه حیوانات و التذاذ از رنج و درد آن‌ها نیز پرداخته است.

اخلاق فتوت و جوانمردی یکی دیگر

از عرصه‌های اخلاق حرفه‌ای مطرح در متون اسلامی است، که گروهی از عارفان مسلمان از خود به جای گذاشته‌اند. این گروه که جذابیت اخلاق عرفانی را نزد توده مردم از یک سو و دشواری و

اخلاق حرفه‌ای
حوزه‌ای
میان رشته‌ای است
که مطالعه درباره
آن به کمک
اندیشمندان و
متفکران حوزه‌های
مختلف علوم میسر
است

باتوجه به جایگاهی که اخلاق حرفه‌ای در دنیا پیدا کرده، لازم است از سوی مسلمانان نیز، که از بنیان‌گذاران آن هستند، توجه ویژه‌ای نسبت به آن به عمل آید

* منابع

۱. جمعی از نویسندگان (محمدتقی اسلامی، محمد عالم‌زاده نوری، مهدی علیزاده)، شناخت اخلاق اسلامی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ سوم، بهار ۱۳۸۹، قم
۲. جمعی از نویسندگان (محمدتقی اسلامی، احمد دبیری، مهدی علیزاده)، اخلاق کاربردی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پاییز ۱۳۸۶، قم
۳. مطهری، مرتضی، فلسفه اخلاق، صدرا، تهران
۴. قراملکی، احد فرامرزی، اخلاق حرفه‌ای، تهران

دیریابی آثار تخصصی عرفان و تصوف اسلامی را از سوی دیگر مشاهده نمودند، جریانی را با هدف همگانی کردن اخلاق عارفانه و عملیاتی نمودن هر چه بیشتر آن، تحت عنوان «فتیان» به راه انداختند و به این منظور علاوه بر فتوت‌نامه‌های عام به‌طور اختصاصی به نگارش رساله‌هایی در اخلاق ویژه اصناف و اصحاب حرفه‌های مختلفی همچون شاطران، نمدمالان، خبازان، کرباس‌بافان، صاحبان سنگ و ترازو، قصابان، سلاخان، حمامیان و سلمانیان پرداختند که می‌تواند نمونه‌ای از پیشینه اخلاق حرفه‌ای مسلمین به‌شمار آید. البته فتیان در کنار این هدف فرهنگی بزرگ که اساس اهداف آنان بود، اهداف سیاسی و اجتماعی نیز داشتند که در یک جمله کمک به در ماندگان و بیچارگان و مبارزه با جابران و ستمگران بوده است.

اندرزنامه‌ها، پندنامه‌ها و دستورالعمل‌های اخلاقی از مواردی است که در متون اسلامی بسیار به چشم می‌خورد و معمولاً در حوزه‌های مرتبط با کار، پیشه و مشاغل، کاربردهای مؤثری داشته‌اند. سنت اندرزنامه‌نویسی در ایران، سابقه‌ای طولانی دارد و بحثی مستقل می‌طلبد. برخی نمونه‌های آن را ادامه دستورالعمل شه‌ریاران ساسانی می‌دانند که در بین مسلمانان با آموزه‌های اسلامی تلفیق شده‌اند. اندرزنامه چند شخصیت برجسته عبارت‌اند از اندرزنامه عنصر المعالی کیکاوس زیاری، خواجه نظام الملک طوسی، امام محمد غزالی، سعدی و خواجه نصیر طوسی. در ادامه به نمونه‌های دیگری اشاره می‌شود:

۱. المحاسن و الاضداد، ابو عثمان عمرو بن بحر جاحظ (۲۵۵ ق)
۲. البخلاء، ابو عثمان عمرو بن بحر جاحظ ۲۵۵ ق
۳. المحاسن و المساوی، شیخ ابراهیم بن

محمد البهق ۳۲۰ ق
۴. پندنامه ماتریدی، ابومنصور ماتریدی
سمرقندی ۳۳۳ ق

جمع‌بندی

موضوع حرفه، شغل، کار و موضوعات مرتبط با آن‌ها از قبیل نیروی انسانی شاغل، محیط کار، ابزار کار و ارزش‌های پیرامونی آن‌ها مثل چگونگی اجرای کار، رعایت حقوق کارگر، نحوه تعامل کارگر و کارفرما و امثالهم در دستورات اسلامی بسیار مورد تأکید قرار گرفته است و در قرآن و احادیث به وضوح مشاهده می‌شود. علاوه بر آن در طول تاریخ، این روند در سایر منابع اسلامی نیز ادامه داشته است ولی در یکی دو قرن اخیر در محافل علمی مسلمانان از شدت و حدت آن کاسته شده و برعکس در سه چهار دهه اخیر این موضوعات تحت عنوان «اخلاق حرفه‌ای» به‌طور جدی در بین اندیشمندان و در دانشگاه‌های دنیا مطرح شده و مقالات، مجلات و رشته‌های خاصی هم در این حوزه در دانشگاه‌ها شکل گرفته و بسیار هم پرجاذبه و پرتطرفدار است. بسیاری از دانشگاه‌ها صاحب کرسی اخلاق حرفه‌ای شده‌اند و همواره از فیلسوفان خواسته می‌شود در کمیته‌های اخلاق حرفه‌ای مشارکت فعال داشته باشند.

با توجه به جایگاهی که اخلاق حرفه‌ای در دنیا پیدا کرده، لازم است از سوی مسلمانان نیز، که از بنیان‌گذاران آن هستند، توجه ویژه‌ای نسبت به آن به‌عمل آید. هر چند در سال‌های اخیر در این زمینه فعالیت‌های چشمگیری صورت گرفته، لکن به نسبت آهنگ حرکتی که اخلاق حرفه‌ای در محافل علمی دنیا دارد، به توجه و جدیت بیشتری نیاز است.

استراتژی اصلی آموزش و پرورش؛ کیفیت بخشی به آموزش و پرورش گزارش گردهمایی معاونان آموزش متوسطه کل کشور

با رؤسای گروه و ادارات دوره‌های اول و دوم متوسطه نیز نویدبخش نیل به آموزشی کارا و اثر بخش در سال تحصیلی آینده می‌باشد.

قابل ذکر است بعد از تفکیک دفاتر آموزش‌های دوره دوم متوسطه فنی و حرفه‌ای و کار دانش در سطح ستاد و انتصاب مدیران کل جدید، این گردهمایی فرصتی مغتنم و به هنگام برای بیان سیاست‌ها؛ راهبردها و برنامه‌های دفاتر از سوی مدیران کل و طرح چالش‌ها و مشکلات فراروی این آموزش‌ها از سوی معاونان آموزش متوسطه، رؤسای ادارات فنی و حرفه‌ای و کار دانش و رؤسای گروه تکنولوژی و گروه‌های آموزشی و دستیابی به راهکارهای اجرایی مناسب بود.

در این نوشتار سعی بر آن است تا ضمن مروری بر اهداف، محورها و برنامه‌های گردهمایی به دستاوردهای آن نیز پرداخته شود.

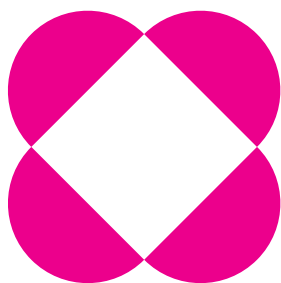
آن چنان برنامه‌ریزی کنید که از مجموع کسانی که در آینده وارد کارهای دبیرستانی می‌شوند، درصد کم‌تری متعلق به دبیرستان‌ها و درصد بیش‌تری متعلق به هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای باشند.
مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

اشاره

در جهان کنونی توجه به آموزش و پرورش در ابعاد کمی و کیفی، نوعی سرمایه‌گذاری ملی محسوب می‌شود که موجبات توسعه همه‌جانبه جوامع را فراهم می‌سازد و به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی مورد اهتمام جدی برنامه‌ریزان توسعه کشورها قرار دارد.

از این‌رو، معاونت آموزش متوسطه با درک این ضرورت اقدام به برگزاری گردهمایی دو روزه معاونان آموزش متوسطه و رؤسای گروه‌ها و ادارات حوزه آموزش‌های دوره‌های اول و دوم متوسطه در ۲۱ لغایت ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۹۳ نمود. برنامه‌ریزی به‌منظور توسعه کمی و کیفی آموزش‌های این دوره‌ها در سال تحصیلی جاری (۹۴-۱۳۹۳) مستلزم عزم مسئولان دست‌اندرکار در استان‌ها، تقریب نگرش و همسویی اهداف معاونت آموزش متوسطه و ادارات کل آموزش و پرورش استان‌ها در حوزه آموزش متوسطه، تحلیل عملکرد سال تحصیلی گذشته (۹۳-۱۳۹۲) و دستیابی به راهکارهای اجرایی به‌منظور بهبود عملکرد و ارتقای سطح کیفی آموزش‌های دوره‌های اول و دوم متوسطه می‌باشد.

از آنجا که جهت‌دهی به کیفیت بخشی آموزش‌ها در دوره اول متوسطه می‌تواند ضامن ورود دانش‌آموزان با بنیة علمی بالاتر به دوره دوم متوسطه باشد و همچنین حضور رؤسای گروه‌ها و ادارات حوزه آموزش دوره دوم متوسطه گامی سازنده در راستای هدایت متعهدانه دانش‌آموزان به شاخه‌های تحصیلی این دوره، از جمله: شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش، خواهد بود، هم‌اندیشی رؤسای گروه تکنولوژی و گروه‌های آموزشی

**آن چنان برنامه ریزی
کنید که از مجموع
کسانی که در
آینده وارد کارهای
دبیرستانی
می شوند، درصد
کمتری متعلق به
دبیرستان ها و درصد
بیشتری متعلق
به هنرستان های
فنی و حرفه ای باشند**

اهداف گردهمایی

- شناسایی چالش ها و فرصت های فراروی آموزش های دوره های اول و دوم متوسطه؛
- تبیین راهبردها و برنامه های عملیاتی حوزه آموزش های دوره های اول و دوم متوسطه؛
- فراهم سازی بستر مناسب جهت ارتقای سطح کیفی آموزش در دوره های اول و دوم متوسطه.

آموزش های کاردانش و فنی و حرفه ای مبتنی بر چشم انداز ۱۴۰۴ و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش؛

- برپایی نمایشگاه معرفی توانمندی های هنرجویان رشته هتلداری شاخه کاردانش و پذیرایی همزمان مدعوین و شرکت کنندگان در گردهمایی توسط هنرجویان این رشته.

گزیده سخنرانی های گردهمایی

آقای دکتر علی اصغر فانی، وزیر محترم آموزش و پرورش در این گردهمایی بر لزوم اهمیت تعامل نزدیک بین ستاد و صف به منظور پیشبرد اهداف کلان آموزش و پرورش تأکید داشت. وی دستیابی به کیفیت آموزشی و پرورشی را استراتژی اصلی آموزش و پرورش دانست و خاطر نشان ساخت که این امر، بدون تعامل، همفکری و هم افزایی مدیران کل، معاونان و کارشناسان وزارتخانه و استان ها محقق نخواهد شد.

دکتر فانی، ساماندهی و بهسازی نیروی انسانی را از اولویت های مهم توصیف کرد و گفت: «مبنای نیاز منطقه و استان، نیاز نسبی است نه مطلق و جابه جایی براساس ضرورت و اولویت خاص مناطق صورت می گیرد.»

با توجه به میانگین سابقه کار زیر ۵ سال نیروهای انسانی در مناطق کم تر توسعه یافته، «تعریف بوم» برای اولین بار در آموزش و پرورش و اتخاذ تصمیماتی برای جذب دانشجو معلمان هر بوم را راهکاری اجرایی برای مرتفع نمودن کم ثباتی نیرو در این مناطق عنوان کرد.

وزیر آموزش و پرورش «ارتقای مدیریت آموزشگاهی» را اصلی مهم خواند و «انتصاب مدیر کارآمد» را عامل بهبود و رشد کیفیت مدارس ذکر کرد.

وی همچنین به طرح سرانه ای کردن ۰/۵ درصد مدارس در سال تحصیلی آینده (۹۴-۱۳۹۳) پرداخت و اجرای آن را باعث افزایش بهره وری منابع بیان کرد.

«برون سپاری آموزش شاخه کاردانش» و «خرید خدمات آموزشی» را نیز از رویکردهای توسعه مشارکت برشمرد و افزود: «تفویض اختیار در دانش آموزان احساس مسئولیت، شخصیت، انگیزه و در نهایت رفتار، کردار و سبک زندگی ایجاد می کند. در ادامه نیز به جایگاه آموزش های مهارتی شاخه کاردانش قریب یک دهه گذشته اشاره کردند، که در

محورهای گردهمایی

- ایجاد تعامل، همفکری و هم افزایی میان صف و ستاد در راستای تحقق اهداف کلان آموزش و پرورش؛
- توسعه و تقویت گروه های آموزشی در جهت ارتقای کیفیت آموزش دوره های اول و دوم متوسطه؛
- ارتقای مدیریت آموزشگاهی و توسعه مشارکت ها در آموزش و پرورش به ویژه برون سپاری آموزش و خرید خدمات آموزشی در شاخه کاردانش؛
- تبیین سیاست ها و برنامه های دفاتر دوره های اول و دوم متوسطه توسط مدیران کل دفاتر حوزه آموزش متوسطه؛
- بررسی و تبادل نظر پیرامون برنامه های عملیاتی، دستورالعمل ها، قوانین و مقررات، چالش های فراروی توسعه کمی و کیفی آموزش، راهکارهای برون رفت از مشکلات و...؛
- دبیرخانه های راهبردی و نقش آن ها در ارتقای کیفیت آموزش.

برنامه های گردهمایی

- مراسم افتتاحیه و سخنرانی مقام عالی وزارت، رئیس سازمان پژوهش و برنامه ریزی و معاون آموزش متوسطه و ارائه گزارش توسط معاونان آموزش متوسطه استان های قطبی در صبح روز اول؛
- تشکیل کارگروه ها و بحث و بررسی پیرامون محورهای تعیین شده در بعد از ظهر روز اول؛
- سخنرانی معاون توسعه مدیریت و پشتیبانی و ادامه کارگروه ها و بحث و بررسی پیرامون محورهای تعیین شده در صبح روز دوم؛
- قرائت بیانیه ها توسط نمایندگان کارگروه ها، جمع بندی و مراسم اختتامیه بعد از ظهر روز دوم؛

برنامه های جنبی گردهمایی

- برگزاری کارگاه آموزشی بازمهندسی

**هنرجویان رشته
هتلداری شاخه
کاردانش، پذیرایی
همزمان مدعوین
و شرکت کنندگان
در گردهمایی را به
عهده داشتند**

متوسطه، ضمن تأکید بر تقویت و توسعه گروه‌های آموزشی، یک‌بار دیگر نقش به‌سزای این گروه‌ها را در راستای نظارت، ارزیابی و ارتقای کیفیت آموزش متذکر شد.

وی با اشاره به سخنان ارزشمند و راهگشای مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در دیدار با معلمان نمونه کشور، درباره شأن و جایگاه معلم بیان داشت که باید «نگاه هزینه‌ای» به «نگاه سرمایه‌ای» تبدیل شود و خروجی آموزش و پرورش تربیت دانش‌آموزی باشد که در تحقق اهداف انقلاب اسلامی نقش مؤثر و جایگاه ویژه‌ای داشته باشد. به همین دلیل است که آموزش و پرورش بزرگ‌ترین دستگاه سازنده نیروی انسانی محسوب می‌شود.

معاون آموزش متوسطه، «علم‌آموزی»، «تفکر و تدبیر» و «تربیت اخلاقی با سبک ایرانی - اسلامی» را از ویژگی‌های معلم برشمرد و افزود: «از جهت‌گیری‌های اساسی آموزش و پرورش اجرای مطلوب برنامه درسی است و ما در معاونت آموزش متوسطه از اصطلاح «مدیران اجرای برنامه درسی» استفاده کردیم تا تفکری خلاق، نقاد و تحلیل‌گر ایجاد کنیم.

مهندس زرافشان اظهار داشت: «با تمهید شرایط و ایجاد مقدمات مطلوب، تأمین فناوری‌های آموزشی، نظارت بر آموزش معلمان و به‌کارگیری مواد آموزشی می‌توانیم معلمان پایه‌های اول و دوم دوره اول متوسطه را در امر تدریس فعال و آموزش خلاقانه یاری رسانیم.»

اوج قرار داشته، و بر توسعه متوازن شاخه‌ای و رشته‌ای در دوره دوم متوسطه متناسب با نیاز بازار کار توصیه نمودند.

در خاتمه نیز به توسعه مدارس غیردولتی و هیئت امنایی در آموزش و پرورش پرداختند.

حجت‌الاسلام دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، به انتشار ۷۷ عنوان کتاب درسی جدید در دوره‌های اول و دوم متوسطه در سال تحصیلی آینده (۱۳۹۳-۹۴) به همراه لوح‌های فشرده مربوطه اشاره کرد. وی همچنین خاطر نشان کرد که با رایزنی‌های به‌عمل آمده برای ۵۰۰۰۰۰ دانش‌آموز کشور «رایانامه» راه‌اندازی خواهد شد.

دکتر محمدیان از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی به‌عنوان اسناد بالادستی نام برد و اظهار داشت: «بهره‌گیری از رسانه‌های متعدد و متنوع آموزشی و ارائه بسته‌های آموزشی یکی از راهکارهای مورد تأکید در این اسناد است که چرخش و تحولی جدید در نظام آموزشی محسوب می‌گردد.»

وی در ادامه سخنانش بر نقش معلم در اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی تأکید کرد و گفت: «معلم به‌عنوان راهبر آموزشی می‌تواند استعدادها را نهفته دانش‌آموزان را شناسایی کند و به فعل برساند.» و تصریح داشت: علی‌رغم تصور گذشته که فکر می‌کردند سخت‌افزارها، وسایل کمک‌آموزشی و فناوری‌ها کم‌کم جای معلم را می‌گیرد و بر همین اساس نیز خانواده‌ها کیف و کتاب را جزء لاینفک وسایل آموزشی دانستند و هنوز هم می‌دانند، در اسناد بالادستی این موارد به‌عنوان ابزاری برای متبلور و شکوفای ساختن استعدادها دانش‌آموزان در اختیار معلم قرار می‌گیرد.

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با تأکید دوباره بر اهمیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، خاطر نشان ساخت: «در سال‌های گذشته هر بار که به حضور مقام معظم رهبری (مدظله العالی) می‌رسیدیم، ایشان اجرای بن‌بند سند و انجام پژوهش و ارزیابی در خصوص اجرای مفاد را متذکر می‌شدند و «تحریف»، «تضعیف» و «تحمیل» را از خطرات و آسیب‌های وارده بر این سند برمی‌شمردند.

آقای مهندس زرافشان، معاون آموزش

ساخت فضاهای آموزشی جدید را به سمت ساخت هنرستان‌ها سوق دهد.»

مهندس زرافشان، «ارتقای مدیریت آموزشگاهی» را از سیاست‌های اصلی آقای دکتر فانی برشمرد و اظهار داشت که دستورات عمل «تعالی مدیریت مدرسه» نیز آماده شده است که در تابستان برای اجرا ابلاغ خواهد شد. وی همین‌طور از ایجاد ردیف کیفیت‌بخشی در بودجه امسال آموزش و پرورش خبر داد و اضافه کرد که مدیران باید با برگزاری کلاس‌های تقویتی، مشاوره و... در جهت کیفیت‌بخشی آموزش اهتمام ورزند.

برنامه‌های کارگاه آموزشی

در این کارگاه آموزشی که «باز مهندسی آموزش‌های کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای مبتنی بر چشم‌انداز ۱۴۰۴ ایران و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» نام داشت، برنامه‌های زیر ارائه شد:

- ارائه الگوی پیشنهادی هنرستان‌های هوشمند کارآفرین؛
- کاربرد آموزش‌های مجازی، شبیه‌سازها و الگوهای آموزشی مبتنی بر IT و ICT؛
- آموزش‌های جوار در عرصه‌های تولیدی و خدماتی؛
- انواع مدل‌های ابتکاری برون‌سپاری آموزش شاخه کاردانش؛
- شایستگی‌های آموزش‌های کشاورزی در اقتصاد مقاومتی؛
- کاردانش اولین نهاد آموزش رسمی کشور و پیش‌تاز در آموزش کارآفرینی؛
- هدایت برنامه‌ها و فعالیت‌های دبیرخانه‌های راهبری رشته و درس در راستای کیفیت‌بخشی آموزش؛
- نقش آموزش‌های همراه با تولید و همراه با فعالیت‌های خدماتی و هنرستان‌های موضوعی در اقتصاد مقاومتی؛
- نگاهی به گستره و تنوع رشته‌های کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای و هدایت تحصیلی به این رشته‌ها؛
- مروری بر ابتکار و نوآوری در مدل‌های مختلف برنامه‌ریزی درسی شاخه کاردانش؛
- آموزش‌های کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای در عرصه آموزش‌های هنری؛
- رسالت کارورزی و کارآموزی «آموزش در شرایط کار واقعی متضمن حضور شایسته در بازار کار»؛

معاون آموزش متوسطه برنامه‌های «قصد شده»، «اجرا شده» و «کسب شده» را از سیاست‌های بنیادین آموزش متوسطه عنوان کرد و خاطر نشان ساخت برنامه‌های قصد شده شامل طراحی برنامه درسی و تدوین کتب درسی بر عهده سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی کشور است و تنظیم برنامه‌های اجرای برنامه درسی، تحلیل نتایج و آسیب‌شناسی رویکردها بر عهده معاونت آموزش متوسطه و مرکز برنامه‌ریزی منابع انسانی و فناوری می‌باشد.

وی در ادامه به پایین بودن شمارگان کتاب‌های راهنمای معلم و مجلات رشد اشاره کرد و اظهار داشت که رویکرد تهیه بسته‌های آموزشی در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی باید به گونه‌ای باشد که این بسته‌ها در اختیار کلیه معلمان قرار گیرد.

مهندس زرافشان، اجرای مطلوب برنامه پنجم توسعه را از اهداف دولت یازدهم خواند که دستیابی به آن‌ها با عزم ملی و مدیریت جهادی و پایش شاخص‌های کیفیت‌بخشی آموزش محقق می‌گردد. وی با اشاره به توزیع نامتوازن شاخه‌ها و رشته‌ها در دوره دوم متوسطه بیان داشت: «با توجه به پایین بودن ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها در رشته علوم تجربی، کماکان شاهد تحصیل حدود ۴۵ درصد دانش‌آموزان شاخه متوسطه نظری در این رشته هستیم.»

معاون آموزش متوسطه، وزارت آموزش و پرورش را یکی از مخاطبان اصلی سیاست‌های ابلاغی اشتغال از سوی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) عنوان کرد و خاطر نشان ساخت که فارغ‌التحصیلان دانشگاهی جذب بازار کار می‌شوند. سپس افزود: «توسعه آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش از اهداف برنامه پنجم توسعه کشور می‌باشد که می‌تواند تا حد زیادی مشکل اشتغال کشور را مرتفع سازد.» همچنین ضمن اشاره به تحصیل حدود ۵۰ درصد دانش‌آموزان پایه سوم دوره دوم متوسطه در شاخه‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش، ضرورت ظرفیت‌سازی برای ادامه تحصیل این دانش‌آموزان در دوره‌های دانشگاهی را متذکر گردید.

وی خطاب به رؤسای ادارات فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش گفت: «با افزایش یک سال به سنوات تحصیلی دانش‌آموزان شاخه‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش باید از این فرصت سه ساله برای ظرفیت‌سازی و استفاده بهینه از نیروی انسانی اقدامات لازم مبذول شود و در این راستا نیز سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس جهت‌گیری‌های

مهندس زرافشان:

وزارت

آموزش و پرورش یکی

از مخاطبان اصلی

سیاست‌های ابلاغی

اشتغال از سوی

مقام معظم رهبری

(مدظله العالی)

است

● گذری بر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای رسمی ایران و جهان.

دستاوردهای کارگروه‌های تخصصی فنی و حرفه‌ای و کاردانش (راهکارهای توسعه کمی و کیفی آموزش‌ها):

۱. عزم ملی به منظور توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش با کیفیت تضمین شده؛
۲. نهادینه‌سازی فرهنگ کار و کارآفرینی در جامعه و تغییر ذائقه جوانان از مدرک‌گرایی صرف و پشت میز نشینی به مهارت‌آموزی و ایجاد اشتغال مولد و کارآفرینی؛

۳. تأمین فضاهای آموزشی با در اولویت ساخت و ساز قرار دادن هنرستان‌ها توسط سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس کشور براساس پیش‌بینی‌های توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش در برنامه پنج ساله پنجم توسعه؛
۴. بازسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده هنرستانی توسط سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس کشور؛

۵. ساخت کارگاه و یا احداث سوله به عنوان فضای کارگاهی رشته برای فضاهای غیرهنرستانی تغییر کاربری داده شده به هنرستان توسط سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس کشور؛

۶. تجهیز کامل کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های رشته در هنرستان‌های جدیدالتأسیس توسط سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس کشور؛
۷. پرداخت کامل اعتبارات پیش‌بینی شده در بودجه برای تجهیز کارگاه‌های هنرستان‌ها؛

۸. اختصاص کامل اعتبارات جذب شده از ۲۰ درصد بودجه عمرانی استان برای تجهیز هنرستان‌ها توسط ادارات کل آموزش و پرورش استان؛

۹. افزایش اعتبارات تخصیص یافته جهت کیفیت بخشی به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش با عنایت به تغییر و تحولات محیطی، تنوع رشته‌ای و لزوم انطباق آموزش‌ها با این تحولات و نیاز بازار کار؛

۱۰. افزایش سرانه دانش آموزی هنرستان‌ها با توجه به ماهیت کارگاهی بودن و تعدد رشته‌ای در هنرستان‌ها؛

۱۱. تأمین نیروهای تخصصی هنرآموز در برخی از رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش و استادکار، انباردار، سرپرست بخش؛

۱۲. استقرار نظام جامع مشاوره تحصیلی و

شغلی تخصصی در راستای تغییر و کارآمدسازی فرایند هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به شاخه‌ها و رشته‌های دوره دوم متوسطه؛

۱۳. اهتمام به مرتبط‌سازی مدیران و معاونان فنی هنرستان‌ها با توجه به مصوبه ۶۷۳ شورای عالی آموزش و پرورش؛

۱۴. طراحی سازوکار مناسب جهت جذب، ارتقا، نگهداشت و آموزش نیروی انسانی در بخش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش؛
۱۵. پرداخت کامل و به‌هنگام اعتبارات مورد

نیاز برون‌سپاری آموزش در شاخه کاردانش؛

۱۶. اتخاذ سازوکارهای لازم به منظور ترغیب بخش خصوصی برای تأسیس هنرستان‌های غیردولتی در راستای افزایش پوشش تحصیلی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش؛

۱۷. وضع قوانین الزام‌آور برای بخش‌های دولتی و غیردولتی در زمینه مشارکت در ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی، آموزش هنرآموزان، تجهیز هنرستان‌ها، بازنگری استانداردهای مهارتی، ارائه دوره‌های کارآموزی و کارورزی و جذب فارغ‌التحصیلان هنرستانی؛

۱۸. مشارکت استانداری‌ها و ادارات کل آموزش و پرورش استان‌ها بالاخص ادارات فنی و حرفه‌ای و کاردانش در تنظیم اسناد و برنامه‌های توسعه‌ای استان و توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش؛

۱۹. هدایت ظرفیت‌های موجود در بخش خیرین مدرسه‌ساز به سمت ساخت هنرستان / کارگاه‌های رشته در هنرستان‌ها و یا تجهیز کارگاه‌های رشته در هنرستان‌ها با تبیین ضرورت و اهمیت این آموزش‌ها در ایجاد اشتغال، توسعه استان و کشور.

**وزیر محترم
آموزش و پرورش
جناب آقای دکتر
فانی:
تعامل نزدیک
بین ستاد و صف
به منظور پیشبرد
اهداف کلان
آموزش و پرورش و
دستیابی به کیفیت
آموزشی و پرورشی
استراتژی اصلی
آموزش و پرورش
است.**

ارزیابی میزان آمادگی عوامل موفقیت در مدیریت دانش

(مورد مطالعه: هنرستان های کار دانش
دولتی دخترانه منطقه ۴ شهر تهران)

کلیدواژه‌ها:

مدیریت دانش،
منابع انسانی، فرهنگ،
فناوری اطلاعات و
رهبری

چکیده

مدیریت دانش یکی از عوامل حیاتی کسب موفقیت در سازمان های امروزی محسوب می شود. سودمندی پروژه مدیریت دانش به هماهنگی موفق شاخص هایی مثل ساختار سازمانی، ساختار فرهنگی، فناوری اطلاعات، منابع انسانی، فرایندهای دانشی و رهبری بسیار بستگی دارد. هدف از این پژوهش، سنجش میزان آمادگی این شاخص ها و ارائه راهکار پیشنهادی در به کارگیری مدیریت دانش در هنرستان های کار دانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران است.

این تحقیق از بُعد هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی است. جهت تحلیل داده ها از آزمون فریدمن (بالاترین میانگین) و از آزمون تی استیوننت یک نمونه ای اولویت بندی و استفاده شده است. جامعه آماری در این تحقیق شامل خبرگان آشنا به موضوع در هنرستان های کار دانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران است، که شامل ۵۳ نفرند. از این تعداد ۳۴ نفر به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفته اند.

پس از تحلیل مشخص شد وضعیت شاخص های منابع انسانی و ساختار سازمانی برای استقرار مدیریت دانش مناسب ارزیابی شده و شاخص های فناوری اطلاعات، ساختار فرهنگی، رهبری و فرایندهای دانشی ضعیف بوده است و در اولویت های بعدی قرار می گیرند. در نهایت، راهکاری در به کارگیری مدیریت دانش پیشنهاد شده است که با شناسایی و نظارت بر این زیرساخت ها، هنرستان ها می توانند به پیاده سازی موفقیت آمیز مدیریت دانش اطمینان داشته باشند.

۱. مقدمه

در این تحقیق (بر اساس فرضیات)، فرهنگ سازمانی، منابع انسانی، فناوری اطلاعات، ساختار سازمانی، رهبری و فرایندهای داخلی مؤثر بر مدیریت دانش به عنوان متغیرهای مستقل و میزان آمادگی هنرستان برای استقرار مدیریت دانش به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده اند.

جهت ارزیابی و اندازه گیری متغیرهای مستقل و وابسته، شاخص هایی با افراد صاحب نظر در زمینه موضوع پژوهش، انتخاب و تأیید شده اند و بر اساس شاخص های مذکور، سوالات پرسش نامه جهت توزیع در بین افراد نمونه آماری (خبرگان آشنا به موضوع هنرستان های کار دانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده است) طراحی شده است.

پس از جمع آوری پرسش نامه و آماده سازی داده های پژوهش، تحلیل آماری

دانش به معنای
جریان پیچیده‌ای
از تجربیات
ساخت یافته،
ارزش‌ها، اطلاعات
زمینه‌ای و بینش
کارشناسی است که
چارچوبی را برای
ارزشیابی و تلفیق
تجارب و اطلاعات
جدید فراهم می‌کند

مدیریت دانش
سازمانی، کوششی
برای تبدیل دانش
کارکنان (سرمایه)
انسانی به دارایی
مشترک سازمانی
(سرمایه فکری
ساختاری) است

سازمانی (سرمایه فکری ساختاری) است. ارائه دانشی درست، در قالبی درست، در زمان درست، برای اشخاص درست و با هزینه‌ای درست ماهیت عملکرد درست مدیریت دانش است.

۲-۶- عوامل اساسی موفقیت در مدیریت دانش

با توجه به بررسی‌ها و مرور ادبیات انجام شده تحقیق حاضر، از بین تعداد زیادی عوامل کلیدی موفقیت مدیریت دانش، عواملی را که تأثیرگذارترین اند انتخاب و بررسی و ارزیابی می‌نماییم.

۲-۷- فرهنگ سازمانی

فرهنگ مجموعه‌ای از ارزش‌های کلیدی است که توسط اعضای سازمان به‌طور گسترده پذیرفته شده است. فرهنگ انگیزش، احساس تعلق خاطر به سازمان و اعتماد و احترام به سازمان باید در سازمان وجود داشته باشد تا کارکنان ایده‌های جدید و خلاقانه را به‌طور خودجوش ارائه دهند.

۲-۸- رهبری در مدیریت دانش

پروژه‌های مدیریت دانش مانند بیشتر برنامه‌ها، باید از حمایت مدیریت ارشد سود ببرند. انجام مدیریت دانش در یک سازمان مستلزم وجود رهبری آگاه و تأثیرگذار در سازمان است. در چنین سازمان‌هایی به دانش به‌عنوان یک منبع با ارزش توجه می‌شود و فعالیت‌هایی که برای به حداکثر رساندن ارزش این منبع انجام می‌شود، شدیداً مورد توجه‌اند. با وجود همه صحبت‌ها درباره نیروی فکری و سرمایه معنوی، تعداد کمی از مدیران ماهیت واقعی سازمان را بر مبنای دانش درک کرده‌اند. جهت اجرای موفقیت‌آمیز هر سیستمی در سازمان، حمایت مادی و معنوی مدیریت ارشد ضروری است.

۲-۹- مدیریت منابع انسانی

منابع انسانی به‌مثابه دارایی مهمی در سازمان در نظر گرفته شده، که مدیریت بهینه آن‌ها مشارکت بیشتر کارکنان در مبادله دانش، یادگیری مهارت‌های لازم در سازمان و یافتن افراد مبتکر را به‌دنبال دارد. در مدیریت منابع انسانی شناسایی، انتخاب، استخدام، تربیت و پرورش نیروهای انسانی به‌منظور نیل به اهداف سازمان است.

با نرم‌افزار «IBM Spss Statistics ۱۹» انجام شده است.

۲. مفاهیم اولیه مدیریت دانش

۱-۲- داده

«داده» به‌معنای واقعی‌تری از موقعیت است. داده‌ها به‌صورت خام‌اند و بدون ارائه توضیحات فاقد هرگونه برداشتی هستند. داده‌ها منعکس‌کننده تعاملات و مبادلات کامل و واحد و منسجمی هستند که از آن‌ها تحت عنوان جزء ناچیز یاد می‌شود. این اجزا در پایگاه‌های داده‌ها ذخیره و مدیریت می‌شوند.

۲-۲- اطلاعات

افزودن تحلیل و تفسیر به داده‌ها و مشخص نمودن ارتباطات آن‌ها به یکدیگر تولید اطلاعات می‌کند. به‌عبارت دیگر، اطلاعات شامل داده‌های خلاصه شده‌ای است که گروه‌بندی، ذخیره، پالایش، سازماندهی و تحلیل شده‌اند تا بیانگر موقعیت خاصی باشند. تجزیه و تحلیل اطلاعات به اتخاذ تصمیم می‌انجامد.

۲-۳- مفهوم دانش

دانش طبق تعریف داونپورت و پروساک (۱۹۹۸) به معنای جریان پیچیده‌ای از تجربیات ساخت یافته، ارزش‌ها، اطلاعات زمینه‌ای و بینش کارشناسی است که چارچوبی را برای ارزشیابی و تلفیق تجارب و اطلاعات جدید فراهم می‌کند. دانش ترکیب اطلاعات با تجربه، شرایط، تفسیر و بازتاب‌های مختلف است. این مجموعه شکلی با ارزش از اطلاعات است که برای کاربرد در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌ها آماده است.

۲-۴- خرد

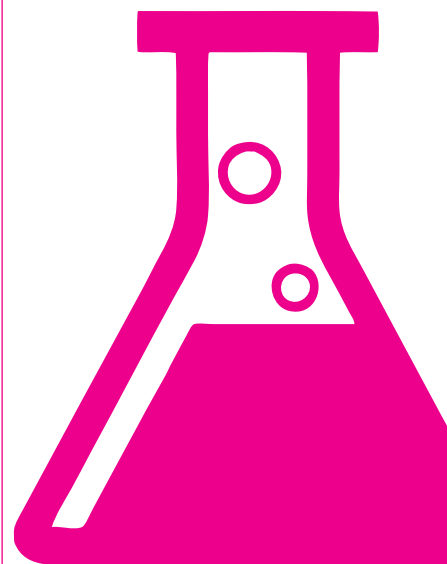
کاربرد دانش یا به‌عبارت دیگر، به‌کارگیری دانش به‌منظور رسیدن به اهداف سازمانی را خرد گویند. داده‌ها در پایین‌ترین سطح و خرد در رأس قرار دارد.

۲-۵- تعریف مدیریت دانش

مدیریت دانش از نظر نوناکا و تاکوچی (۱۹۹۵) فرایندی است که طی آن سازمان به تولید ثروت از دانش یا سرمایه فکری خود می‌پردازد. مدیریت دانش سازمانی کوششی برای تبدیل دانش کارکنان (سرمایه انسانی) به دارایی مشترک

**ارائه دانشی درست،
در قالبی درست، در
زمان درست، برای
اشخاص درست و
باهزینه‌ای درست
ماهیت عملکرد
درست مدیریت
دانش است**

**فرایندها در مدیریت
دانش، جمع‌آوری
وسازماندهی
دانش سازمان
و بهره‌برداری و
حفاظت از این
سرمایه‌های دانشی
کسب شده است**

۱۰-۲- استفاده از فناوری اطلاعات

بسیاری از عوامل ذکر شده، توسط فناوری اطلاعات تحقق پذیرند. وجود پایگاه‌های دانش، گروه افزارها، سیستم‌های پست الکترونیک و سایر ابزارها کمک می‌کنند تا دانش موجود در سازمان به صورت ساختار یافته در کل سازمان انتشار یابد. این امر باعث سهولت در یادگیری سازمانی نیز می‌گردد.

از سوی دیگر، به وسیله ابزارهای الکترونیکی کارکنان می‌توانند ایده‌های خلاقانه خود را با آزادی بیان بیشتر و بدون ترس از واکنش‌های مدیریتی ارائه نمایند. فناوری اطلاعات برای موفقیت سیستم‌های مدیریت دانش حیاتی است. فناوری اطلاعات، با فراهم کردن معماری سازمانی که بر آن بنا می‌شود، مدیریت دانش را امکان‌پذیر می‌سازد تا دانش موجود در سازمان به صورت ساختار یافته جمع‌آوری، ذخیره و انتشار یابد.

۱۱-۲- فرایندها در مدیریت دانش

منظور از فرایندها در مدیریت دانش، جمع‌آوری و سازماندهی دانش سازمان و بهره‌برداری و حفاظت از این سرمایه‌های دانشی کسب شده است. کسانی که نمی‌توانند گذشته را به خاطر آورند محکوم به تکرارند. بنابراین آموزش افراد از طریق آموخته‌ها مانعی برای دوباره کاری‌های بسیار در سازمان است.

فرایندهای کسب و کار در سازمان‌ها، برای عملکرد بهتر نیاز به دانش دارند. فرایندهای مدیریت دانش در سازمان باید دارای این توانایی باشند که به‌طور اثر بخش و کارآمد دانش مورد نیاز جهت تحقق فرایندهای کسب و کار سازمانی را پردازش کنند. این امر نیازمند هماهنگی بین جریان کار در سازمان با فرایندهای سازمان است و باید این فرایندها با جریان فعالیت‌ها یکپارچگی لازم را داشته باشند.

۱۲-۲- ساختار سازمانی

به‌طور کلی ساختارهای مناسب برای پیاده‌سازی مدیریت دانش در سازمان، ساختارهایی منعطف هستند که افراد در آن‌ها از آزادی عمل کافی برای به اشتراک‌گذاری دانش برخوردار باشند. از وجه مشخصه ساختار سازمانی، سازمان‌هایی که بر اساس دانش هستند می‌توان

به مکان‌های ملاقات، عرصه‌های مبادله دانش و خلاقیت و نیز ایجاد شبکه در آن سوی مرزها اشاره کرد. البته لازم است یادآوری شود میزان تأثیرپذیری عوامل فوق‌الذکر در سازمان‌ها و شرایط مختلف، متفاوت‌اند.

۳- روش اجرایی تحقیق

پژوهش حاضر در هنرستان‌های کار دانش دولتی دخترانه منطقه ۴ آموزش و پرورش شهر تهران (سه هنرستان) واقع در شرق تهران انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش فوق شامل کلیه متخصصین و خبرگان سه هنرستان دخترانه دولتی است. جهت جمع‌آوری اطلاعات برای آزمون فرضیات از پرسش‌نامه با طیف ۵ تایی لیکرت استفاده شده است: (Error! Reference source not found)

در مجموع، پرسش‌نامه حاوی ۳۰ سؤال بوده که بر مبنای ۶ شاخص جهت سنجش میزان اهمیت هر یک از مؤلفه‌های اثرگذار بر این شاخص‌ها و همچنین با توجه به میزان اهمیت هر یک از شاخص‌ها برای استقرار سیستم مدیریت دانش در هنرستان (از بین پرسش‌نامه‌های محققین دیگر انتخاب شده بود) طراحی گردید.

سؤالات ۱ تا ۵ بر اساس شاخص ساختار سازمانی، سؤالات ۶ تا ۹ بر اساس شاخص منابع انسانی، سؤالات ۱۰ تا ۱۵ بر اساس شاخص فناوری اطلاعات، سؤالات ۱۶ تا ۲۰ بر اساس شاخص فرهنگ، سؤالات ۲۱ تا ۲۵ بر اساس شاخص فرایند، سؤالات ۲۶ تا ۳۰ بر اساس شاخص رهبری، طراحی شده است.

پرسش‌نامه بین ۴۰ نفر از خبرگان آشنا به موضوع شامل مدیران، معاونین، سرپرستان و استادکاران توزیع گردید که به ۳۴ پرسش‌نامه پاسخ داده شد.

۱-۳- اهداف تحقیق

شناسایی و سنجش میزان آمادگی عوامل کلیدی موفقیت مدیریت دانش و ارائه راهکار پیشنهادی جهت استقرار مدیریت دانش در هنرستان‌های کار دانش دولتی دخترانه منطقه ۴ شهر تهران.

۲-۳- فرضیات تحقیق

فرضیه ۱- وضعیت میزان آمادگی ساختار سازمانی موجود برای موفقیت پیاده‌سازی مدیریت

**در میان
زیرساخت‌های
مدیریت دانش،
فرایند، نسبت به
سایر زیرساخت‌ها،
وضعیت
نامساعدتری دارد.
منابع انسانی
بهترین وضعیت را
داراست**

مقدار سطح معنی داری ($\text{Sig} = 0.331 > 0.05$) و میانگین عامل مورد بررسی بالاتر از عدد سه است. در نتیجه در جامعه آماری عامل مورد بررسی در حد متوسط وجود دارد.

فرض صفر مبتنی بر نبودن وضعیت مناسب در زمینه ساختار، رد می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که جایگاه ساختار سازمانی مؤثر بر استقرار مدیریت دانش در هنرستان‌ها متوسط است.

۲-۴- تجزیه و تحلیل و آزمون فرض دوم
مقدار سطح معنی دار ($\text{Sig} = 0.000 < 0.05$) و میانگین عامل مورد بررسی بالاتر از عدد سه است. در نتیجه عامل مورد بررسی به صورت قوی در جامعه آماری وجود دارد.

دانش در هنرستان‌های کاردانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران مناسب است.

فرضیه ۲- وضعیت میزان آمادگی منابع انسانی موجود در موفقیت پیاده‌سازی مدیریت دانش برای هنرستان‌های کاردانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران مناسب است.

فرضیه ۳- وضعیت میزان آمادگی زیرساخت فناوری موجود اطلاعات برای موفقیت پیاده‌سازی مدیریت دانش در هنرستان‌های کاردانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران مناسب است.

فرضیه ۴- وضعیت میزان آمادگی فرهنگ سازمانی موجود برای موفقیت پیاده‌سازی مدیریت دانش در هنرستان‌های کاردانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران مناسب است.

فرضیه ۵- وضعیت میزان آمادگی فرایند موجود برای موفقیت پیاده‌سازی مدیریت دانش در هنرستان‌های کاردانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران مناسب است.

فرضیه ۶- وضعیت میزان آمادگی جنبه رهبری موجود برای موفقیت پیاده‌سازی مدیریت دانش در هنرستان‌های کاردانش دولتی دخترانه منطقه ۴ تهران مناسب است.

۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها

در بررسی تمامی شاخص‌ها فرض صفر و فرض مقابل به صورت زیر تعریف شده‌اند: (Error! Reference source not found)

فرض صفر: نبودن وضعیت مناسب در زمینه شاخص X برای استقرار KM در سازمان
 $H_0: \mu \geq 3$

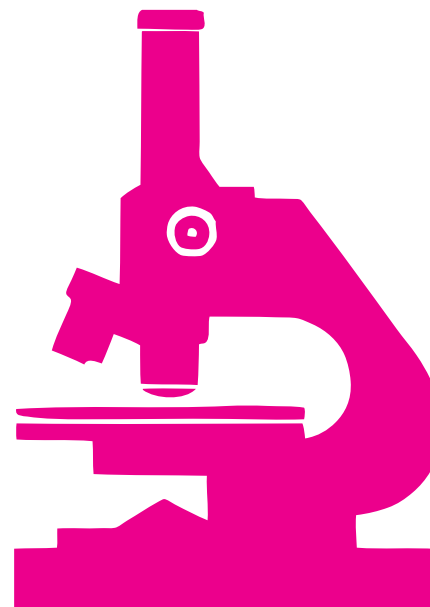
فرض مقابل: وجود وضعیت مناسب در زمینه شاخص X برای استقرار KM در سازمان
 $H_1: \mu < 3$

که در فرض‌های فوق μ میانگین جواب سؤال مربوط است که با استفاده از طیف لیکرت سنجیده می‌شود. امتیاز عددی این پاسخ‌های کیفی به صورت «خیلی زیاد = ۵، زیاد = ۴، متوسط = ۳، کم = ۲، و خیلی کم = ۱» است. لذا میانگین در سؤالات باید به صورت متوسط به بالا یا بالای عدد ۳ باشد. برای بررسی و تجزیه تحلیل داده‌ها از آزمون T یک طرفه و آزمون فریدمن جهت اولویت‌بندی شاخص‌ها استفاده شده است.

۱-۴- تجزیه و تحلیل و آزمون فرض اول

درک میزان ارزش ونقش مدیریت دانش در بهبود عملکردهنرستان توسط مدیریت در ایجاد آمادگی برای پیاده‌سازی مدیریت دانش می‌تواند گام اول باشد

به ترتیب منابع انسانی، ساختار سازمانی، فناوری اطلاعات و فرهنگ، وضعیت مساعدتری نسبت به رهبری و فرایند دانش دارند

فرض صفر مبتنی بر نبودن وضعیت مناسب در زمینه منابع انسانی، رد می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که جایگاه منابع انسانی مؤثر بر استقرار مدیریت دانش در هنرستان‌ها قوی‌ست.

۳-۴- تجزیه و تحلیل و آزمون فرض سوم

مقدار سطح معنی‌دار ($0.05 \leq 0.002$) Sig) و میانگین عامل مورد بررسی پایین‌تر از عدد سه است. در نتیجه عامل مورد بررسی به صورت ضعیف در جامعه آماری وجود دارد. فرض صفر مبتنی بر نبودن وضعیت مناسب در زمینه فناوری اطلاعات، رد نمی‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که جایگاه فناوری اطلاعات مؤثر بر استقرار مدیریت دانش در هنرستان‌ها ضعیف است و توجه به فناوری در بهینه‌سازی زمینه مناسب برای استقرار مدیریت دانش تأثیر به‌سزایی دارد.

۴-۴- تجزیه و تحلیل و آزمون فرض چهارم

مقدار سطح معنی‌دار ($0.05 \leq 0.015$) Sig) و میانگین عامل مورد بررسی پایین‌تر از عدد سه است. در نتیجه عامل مورد بررسی به صورت ضعیف در جامعه آماری وجود دارد. فرض صفر مبتنی بر نبودن وضعیت مناسب در زمینه فرهنگ، رد نمی‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که جایگاه فرهنگ مؤثر بر استقرار مدیریت دانش در هنرستان‌ها ضعیف است و توجه به ساختار فرهنگی در بهینه‌سازی زمینه مناسب برای استقرار مدیریت دانش تأثیر به‌سزایی دارد.

۵-۴- تجزیه و تحلیل و آزمون فرض پنجم

مقدار سطح معنی‌دار ($0.05 \leq 0.002$) Sig) و میانگین عامل مورد بررسی پایین‌تر از عدد سه است. در نتیجه عامل مورد بررسی به صورت ضعیف در جامعه آماری وجود دارد. فرض صفر مبتنی بر نبودن وضعیت مناسب در زمینه فرایند، رد نمی‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که جایگاه فرایند مؤثر بر استقرار مدیریت دانش در هنرستان‌ها ضعیف است و توجه به فرایند در بهینه‌سازی زمینه مناسب برای استقرار مدیریت دانش تأثیر به‌سزایی دارد.

۶-۴- تجزیه و تحلیل و آزمون فرض ششم

مقدار سطح معنی‌دار ($0.05 \leq 0.000$) Sig) و میانگین عامل مورد بررسی پایین‌تر از عدد سه است. در نتیجه عامل مورد بررسی به صورت

ضعیف در جامعه آماری وجود دارد.

فرض صفر مبتنی بر نبودن وضعیت مناسب در زمینه رهبری، رد نمی‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که جایگاه فرایند مؤثر بر استقرار مدیریت دانش در هنرستان‌ها ضعیف است و توجه به رهبری در بهینه‌سازی زمینه مناسب برای استقرار مدیریت دانش تأثیر به‌سزایی دارد.

۵- نتایج مستقیم حاصل از اجرای تحقیق

در میان زیرساخت‌های مدیریت دانش، فرایند، نسبت به سایر زیرساخت‌ها، وضعیت نامساعدتری دارد. منابع انسانی بهترین وضعیت را داراست.

با توجه به جد اول آزمون فریدمن، وضعیت رتبه‌بندی منابع انسانی نمونه، بالاترین رتبه و سطح فرایند دانش، پایین‌ترین رتبه را دارد.

به ترتیب منابع انسانی، ساختار سازمانی، فناوری اطلاعات و فرهنگ، وضعیت مساعدتری نسبت به رهبری و فرایند دانش دارند. توجه به فرایند و رهبری و فرهنگ و فناوری اطلاعات و ساختار و منابع انسانی به ترتیب از اولویت بیشتری برخوردارند.

چنانچه این زیرساخت‌ها به دو بخش عوامل سازمانی (فناوری اطلاعات، ساختار سازمانی، فرهنگ سازمانی فرایند) و عوامل انسانی (رهبری و منابع انسانی) تقسیم شوند، نتایج بیانگر این است که این سازمان در راستای ایجاد آمادگی برای استقرار مدیریت دانش در ابتدا به توجه یکسان به عوامل انسانی و عوامل سازمانی نیازمند است.

درک میزان ارزش و نقش مدیریت دانش در بهبود عملکرد هنرستان توسط مدیریت در ایجاد آمادگی برای پیاده‌سازی مدیریت دانش می‌تواند گام اول باشد. با توجه بیشتر به سایر زیرساخت‌ها بدیهی‌ست که می‌توان به موفقیت استقرار سیستم مدیریت دانش در هنرستان‌ها اطمینان یافت.

با دو نگرش متفاوت می‌توان دو نوع ساختار متناسب به‌منظور پیاده‌سازی مدیریت دانش در هنرستان‌های کار دانش دخترانه دولتی منطقه ۴ شهر تهران به شرح زیر ارائه دارد:

الف) اولویت در جبران زیرساخت‌های ضعیف و سپس تقویت نقاط قوت؛

ب) اولویت در تقویت زیرساخت‌های قوی در جهت جبران زیرساخت‌های ضعیف.

مفهوم یادگیری در حد شایستگی

اشاره

امروزه، درباره شایستگی و یادگیری در حد شایستگی بحث‌های فراوان صورت می‌گیرد. زیرا، جامعه به درجه‌ای از شناخت رسیده است که می‌داند دریافت مدرک و کسب نمره یا رتبه بالا در آزمون‌ها نمی‌تواند سندی بر شایستگی دانش‌آموز در انجام امور واقعی زندگی باشد. از این‌رو، این پرسش اساسی مطرح شده است که یادگیری در حد شایستگی یا در حد تسلط به چه معناست و ضرورت آن چیست؟

این مقاله، می‌تواند در این زمینه راه‌گشا باشد و متصدیان آموزش را از بدفهمی‌های موجود درباره شایستگی و تسلط در یادگیری برهاند.

ما برای این که به دانش‌آموزان کمک کنیم تا به استانداردهای سطح بالا دست یابند، ضرورت دارد از خودمان بپرسیم برای رسیدن به حد تسلط، به چه سطحی از عملکرد نیاز داریم؟

در فرهنگ اکتفورد، تسلط به معنای کنشی است که به استدلال، مهارت یا توانایی سطح بالا برای انجام دادن عمل برجسته یا شگفت‌انگیز (مانند به کمال رساندن مهارت، توانایی یا موفقیت) نیازمند است.

هیچ‌کس نمی‌تواند بگوید که نقش کسب تسلط، در آموزش و پرورش کلیدی نیست. ما نمی‌خواهیم دانش‌آموزانی از مدارس دانش‌آموخته شوند که مهارتی را کسب نکرده باشند. بر عکس، می‌خواهیم دانش‌آموزانی

در طی سال تحصیلی به هدف‌های کلیدی آموزش دست یابند. با این حال، منظور از تسلط بر^۱ هدف‌های کلیدی چیست؟ مهارت یا توانایی انجام عملی برجسته و چشمگیر به چه معناست؟ و اگر فرض کنیم که می‌توانیم به هدف کلیدی دست یابیم، این سؤال مطرح می‌شود که چه سطحی از عملکرد نشان دهنده تسلط دانش‌آموز بر موضوع یادگیری است؟ در واقع، در بطن مفهوم تسلط، دو پرسش وجود دارد. افسوس، تعداد کمی از آموزش‌دهندگان درباره مفهوم تسلط به اندازه کافی و دقیق فکر می‌کنند. لذا، نتایج نامناسب و نامطلوب می‌گیرند و مفهوم تسلط را تا اندازه گرفتن نمره بالا در یک آزمون، پایین می‌آورند. بنابراین، تفکر درباره مفهوم «تسلط بر...» بهتر از مفهوم «تسلط» است.

پرسش اول: مفهوم در حد تسلط به چه معناست؟

به نظر می‌رسد که «خبرگی در مهارت یا به کمال رساندن آن»^۲ به تکلیف پیچیده و چالش برانگیز نیاز دارد. با این حال، چگونه باید بدون شتاب‌زدگی مفهوم در حد تسلط را تعریف کنیم؟
بنجامین بلوم^۳، بانی یادگیری تسلط‌محور، به‌طور شگفت‌انگیزی به این سؤال پاسخ می‌دهد. بلوم هیچ جایی مفهوم در حد تسلط را تعریف نکرده

کلیدواژه‌ها:

یادگیری در حد تسلط، سنجش یادگیری، مفهوم تسلط، سنجش یادگیری در حد تسلط

چیرگی در مهارت
یا به کمال رساندن
آن، نیازمند
تکالیف پیچیده و
چالش‌زاست

انتقال مؤثر یادگیری همراه با خلاقیت، ظرافت و مطلوبیت، پایه تسلط محسوب می‌شود

است. او فقط مجموعه کاملی از استانداردهای ملاک مرجع^۴ را به ما ارائه می‌کند (بلوم، ۱۹۶۸). تاکنون نویسندگان و پژوهشگران معروفی در این زمینه مطالعه کرده‌اند و بر پایه مطالعاتشان پیشنهاد می‌کنند که می‌توان مفهوم در حد تسلط را بر پایه کسب نمره در هر آزمونی تعریف کرد. برای مثال می‌توان کسب ۸۵ یا ۹۰ درصد از نمره یک آزمون را به مفهوم تسلط بر محتوا تلقی کرد. کوبینا^۵ و موریسن^۶ (۲۰۰۰) می‌گویند تنها کارشناسان و متخصصان می‌توانند مفهوم در حد تسلط را تعریف کنند.

بسیاری از مدارس می‌گویند که ما خودمان پایه تسلط و محور آن را تعیین و تعریف می‌کنیم. لذا، به این منظور از نمره یا تأییدیه‌های نامعتبر استفاده می‌کنند. در صورتی که باید به پیشینه تحصیلی، ارزش‌ها، و تکالیف معتبری استناد کنند که می‌توانند سطح بالای توانایی دانش‌آموزان را تعیین کنند (ویگینز^۷ و مک‌تیک^۸، ۲۰۰۵). علاوه بر این، مدارس مفهوم در حد تسلط را به کسب درجه بالا در سنجش‌های ساده و نامعتبری^۹ که به عمل می‌آورند، کاهش می‌دهند.

مخاطرات تدریس ذره به ذره

نتیجه فقدان دید جامع نسبت به تعیین مفهوم تسلط یافتن، احتمالاً باعث شده است که آموزش و پرورش بر پایه فهرستی قدیمی از فعالیت‌ها یا اعمال گام به گام در قالب هدف‌های یادگیری، مفهوم تسلط یافتن را تعریف کند. حتی یک نفر پیدا نشده که بگوید این امر اساساً به‌طور اشتباه در برنامه درسی طراحی شده است. یعنی این که یک مجموعه کلی را در نظر بگیریم، آن را در گام یا قطعه‌های کوچکی تقسیم کنیم، سپس از آن‌ها به‌طور پیوسته و زنجیره‌ای و خشک در چرخه آموزش و آزمون استفاده کنیم و بگوییم

هر کسی که بتواند این گام‌ها را کاملاً به‌طور متوالی با موفقیت به پایان برساند، «تسلط» پیدا کرده یا خبره شده است. هر چند چنین قصدی خوب است، اما قطعه‌قطعه کردن، ما را به سویی هدایت می‌کند که بی‌فایده و خطرناک است و سرانجام دانش‌آموز را به یادگیری محتوا و مهارت‌هایی سوق می‌دهد که در امور زندگی برای او کاربرد و ارزشی ندارد^{۱۰}.

تام گاسکی^{۱۱} (۲۰۱۵) یکی از شاگردان بلوم است. او می‌گوید: هیچ وقت منظور استادام از طبقه‌بندی‌ای که ارائه کرده بود، معنایی نیست که امروزه از آن درک و به آن عمل شده است. بلکه، آنچه که امروز به آن عمل می‌شود به حدود صد سال پیش برمی‌گردد و ریشه در نظریه جان دیویی^{۱۲} (۱۹۱۶) در یادگیری خزانه لغات دارد.

هدف از تعریف تسلط

چگونه می‌توانیم مفهوم تسلط را تعریف کنیم،

برای آگاهی از تسلط دانش‌آموزان بر محتوای آموزش داده شده، باید آموخته‌های آنان را در ارتباط با تکالیف واقعی و چالش‌زا مورد سنجش قرار داد

انتقال مؤثر یادگیری به عملکرد در امور واقعی و ارزشمند را تسلط می گویند

* پی‌نوشت‌ها

1. Mastery
2. Consummate skill
3. Benjamin Bloom
4. Criterion - referenced standards
5. Kubina
6. Morrison
7. Wiggins
8. Mctighe
9. nonvalidated assessment

۱۰. بلوم در کتابش به نام «ویژگی‌های آدمی و یادگیری آموزشی» درباره یادگیری در حد تسلط می‌گوید:

... این نظر اساسی که اگر با مسئله آموزش به‌طور منظم و هوشیارانه برخورد کنیم، اکثر دانش‌آموزان می‌توانند آنچه را که آموزشگاه‌ها باید به آنان بیاموزند یاد بگیرند، نظری بسیار قدیمی است. برای هزاران سال، این طرز تفکر زیربنای روش‌های آموزش فردی بوده است...

روش تازه‌ای مبتنی بر این اعتقاد که اکثر دانش‌آموزان می‌توانند آنچه را که مرسه باید به آنان بیاموزد یاد بگیرند، تحت عنوان یادگیری در حد تسلط گسترش یافته است. این نوع یادگیری، این اندیشه را اساس کار می‌داند که اگر روش تدریس هوشیارانه و با نظم لازم باشد، و اگر هنگام برخورد با مشکلات به موقع به کمک دانش‌آموزان بشتابیم و نیز اگر به دانش‌آموز وقت لازم برای یادگیری مطلب را در حد تسلط بدهیم و اگر نوعی ملاک روشن برای سنجش آنچه که یادگیری در حد تسلط می‌دانیم وجود داشته باشد، آن‌گاه اکثریت دانش‌آموزان خواهند توانست به سطح بالایی از یادگیری نایل آیند (۱۹۸۲، ترجمه سیف، ۱۳۷۴ صص ۹ و ۸).

11. Guskey
12. Dewey

* منبع

Wiggins, Grant. (2011). How Good Is Good Enough? Educational Leadership. 71, 10-16. Retrieved January 14, 2014. From: http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/Jan_14/vol_71/Jan_14.

با خلاقیت، ظرافت، و مطلوبیت، پایه تسلط به‌شمار می‌آید. تسلط یا چیرگی به‌معنای دانش فنی نیست. در واقع، حتی اگر دانش‌آموز از مهارت‌ها و فنونی به‌طور جداگانه برخوردار باشد و بتواند سریعاً از آن‌ها در پاسخ به اموری که به او محول می‌شود استفاده کند، نمی‌توان گفت که تسلط لازم را دارد. بلکه باید تسلط او در ارتباط با تکالیف پویا و واقعی مورد سنجش و آزمودن قرار بگیرد؛ و آموزش نیز باید از این تکالیف و امور واقعی بهره فراوان برد (ویگینز و مک‌تیک، ۲۰۰۵).

پرسش دوم: چه خوبی به اندازه کافی خوب است؟

اطمینان از این که دانش‌آموزان می‌توانند به یک وظیفه یا تکلیف واقعی عمل کنند، برای درک تسلط ضروری است، اما کافی نیست. بلکه ضرورت دارد که عملکرد آنان را در تکالیف واقعی معتبری که از استانداردهای سطح بالایی برخوردارند مورد سنجش قرار بدهیم. بنابراین، می‌توان اظهار داشت که پرسش دوم ما درباره این موضوع است: چه تکالیفی را برای تعیین مفهوم به اندازه کافی خوب بودن در عمل به تکالیف در نظر بگیریم؟ حتی اگر از دانش‌آموزان بخواهیم که با محتوا و زمینه‌های مختلف کار کنند، باز باید به موارد ذکر شده در سطور فوق جامعه عمل ببینیم.

هر معلمی که به دانش‌آموزان خودش رتبه می‌دهد؛ در واقع مفهوم «به اندازه کافی خوب بودن» را بر پایه رتبه‌ای که کسب می‌کند، تعریف می‌کند. برای درک این مطلب (رویگرد)، تصور کنید که معلمی به دانش‌آموزانش رتبه «الف» یا «ب» می‌دهد. اما وقتی دانش‌آموزانش در آزمون‌های ملی شرکت می‌کنند، قادر نیستند همان رتبه «الف» یا «ب» را کسب کنند. در این موقع است که او متوجه می‌شود دانش‌آموزانش به اندازه کافی بر موضوع مورد آموزش تسلط نیافته‌اند. بنابراین، همان‌طور که در ابتدای مقاله به آن پرداخته شد تسلط به‌معنای انتقال مؤثر و روان یادگیری در عمل به تکالیف واقعی و چالش‌زاست. لذا ضرورت دارد که آموزشگران به جای محدود کردن مفهوم تسلط به کسب نمره یا رتبه‌های بالا در آزمون‌ها؛ به مفهوم اصلی و واقعی آن توجه کنند.

به‌طوری که برای آموزش و پرورش سودمند باشد و از افتادن به دام کاهش آن به کسب نمره بالا در یک آزمون جلوگیری کند؟ کوپینا و موریسن (۲۰۰۰) روانی و کثرت عملکرد درست را به‌منزله مؤلفه کلیدی «تسلط» در نظر می‌گیرند. اگرچه این ملاک‌ها سودمند هستند، ولی هنوز از پاسخ‌دهی به این پرسش کلیدی «روانی و کثرت در چه تکالیفی؟» خودداری کرده‌اند. البته با تعریفی که در زیر ارائه کرده‌ام، هدفم از این سؤال و بحث روشن‌تر می‌شود:

تسلط به‌معنای انتقال مؤثر یادگیری به عملکرد در امور واقعی و ارزشمند است. دانش‌آموزان زمانی بر موضوع یا محتوایی تسلط پیدا می‌کنند که بتوانند از دانش، مهارت و درکشان به‌طور روان و حتی خلاقانه در عمل به تکالیف و امور چالش‌زا استفاده کنند و به سطوح بالایی از استانداردهای معتبر دست یابند. لذا، انتقال مؤثر یادگیری، همراه

چالش‌های موجود در توسعه متوازن فنی و حرفه‌ای و کاردانش و راهکارهای آن

مقدمه

نهایت، «روش‌های سنتی تولید»، جای خود را به «نوگرایی و اتکا به روش‌های مدرن تولید» بدهد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، که مبتنی بر تخصص و با تکیه بر آموزش‌های عملی و تمرین و ممارست پیگیر است، علاج کار و گره‌گشای نظام آموزش کشور ما می‌تواند باشد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش به لحاظ تأثیر عمده‌ای که در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه دارد، همواره باید مورد توجه متصدیان آموزش و پرورش باشد.

واقعیت این است که حرفه‌گرایی و رویکرد به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به روال سنتی نقایص و کاستی‌های فراوان دارد و ظهور مهارت‌های پیچیده در قلمرو مشاغل جدید مستلزم ارائه رویکرد جدید به حرفه‌گرایی است. در رویکرد جدید، ساختار برنامه‌ریزی

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش به عنوان ضروری‌ترین بخش آموزش کشور در حال حاضر از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است، اما متأسفانه عواملی دست به دست هم داده‌اند تا کارایی و اثربخشی مطلوبی را در این بخش شاهد نباشیم. اشباع بعضی رشته‌ها در شهرستان‌ها، ناتوانی در حذف یا انتقال رشته‌ها، به روز نبودن و مستهلک بودن تجهیزات، نبودن انگیزه قوی در بین هنرآموزان و دو شغله بودن تعداد قابل توجهی از هنرآموزان (با توجه به تخصص‌شان)، بی‌توجهی برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران آموزش و پرورش، بالاخص در سطح ادارات شهرستان‌ها، به بخش فنی و حرفه‌ای و کاردانش، با توجه به اینکه اکثر همکاران در حوزه ستادی از بخش نظری هستند و بسیاری مسائل دیگر باعث شده‌اند که نتوانیم در توسعه متوازن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش موفق باشیم.

نداشتن ناکامی در توسعه متوازن رشته‌ها در بخش آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش در سطح شهرستان‌ها و استان‌ها معلول علت‌های متفاوتی است. که همت مضاعف همه مسئولین را طلب می‌کند. اما مهم‌ترین و اولین کار، تغییر نگرش مسئولان و کارشناسان نسبت به این گونه آموزش‌هاست. مسئولان و تصمیم‌گیران دور از هر گونه بخشی‌نگری، باید به نیاز به توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش در سطح کشور باور داشته باشند.

اهمیت و ضرورت موضوع

براساس چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، ایران، در سال مذکور، کشوری توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه و اشتغال کامل خواهد بود، لذا برای تحقق این چشم‌انداز، باید «مدرك» جای خود را به «مهارت»، «ایستایی تبعیت مطلق در آموزش»، جای خود را به «نوآوری و خلاقیت»، «کارگزاری» جای خود را به «کارآفرینی» و در

کلیدواژه‌ها:

توسعه متوازن، آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش، رویکرد برنامه‌ریزی

تأثیر همزمان آن‌ها می‌تواند عوامل مؤثر و تشدیدکننده‌ای در کاهش توسعه متوازن به دنبال داشته باشد. لذا شناخت این چالش‌ها و پیدا کردن راهکارهای عملیاتی برای حذف آن‌ها قادر است ما را در توسعه متوازن این گونه آموزش‌ها موفق گرداند.

چالش‌هایی که می‌توان شناسایی کرد به این شرح‌اند:

۱. بخشی‌نگری در بین مدیران دبیرستان‌ها و همکاری نکردن آنان در معرفی و هدایت صحیح دانش‌آموزان به هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای، بالاخص در سطح روستاها، به علت ترس از افت تراکم کلاس‌های موجود و حذف دبیرستان‌های روستا و شاید حذف موقعیت کاری آنان؛
۲. متناسب نبودن امکانات و تجهیزات هنرستان‌ها با نیاز هنرجویان و به روز نبودن آن‌ها؛
۳. ناآگاهی و ناآشنایی مسئولان ادارات در شهرستان‌ها با رشته‌های معین‌کننده کاردانش و استفاده نشدن از توان علمی و آموزشی و تجهیزاتی سایر دستگاه‌های اجرایی دولتی و بخش خصوصی؛
۴. وجود رشته‌های مشابه در یک شهرستان در هنرستان‌های کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای؛
۵. متناسب نبودن رشته‌های تحصیلی موجود با رغبت هنرجویان و با ظرفیت‌های بومی هر منطقه؛
۶. تناسب نداشتن برنامه‌ریزی درسی،

آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای از نظر اهداف و وسعت قلمرو، محتوا و شکل آموزش تغییر می‌کند. یکی از تغییرات اساسی در این رویکرد آن است که مرزهای بین آموزش‌های حرفه‌ای و علمی کمرنگ می‌شود.

چالش‌های موجود در زمینه آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش این ضرورت را ایجاد می‌کند که مجریان آموزش و پرورش بیش از گذشته در پی تغییر و اصلاح ساختار برنامه‌های آموزش فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش برآیند.

چالش‌های موجود در توسعه متوازن فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش

توسعه متوازن شاخه‌ها و رشته‌ها از ارکان توسعه پایدار آموزش و پرورش تلقی می‌گردد. اما اگر به دنبال این توسعه در قالب سند تحول بنیادین هستیم چاره‌ای جز شناخت چالش‌ها و عزم جدی و ملی در رفع و حذف آن‌ها نیست. لذا ابتدا باید آن‌ها را آسیب‌شناسی کرد و نسبت به رفع آسیب‌ها و چالش‌ها و معضلات اقدام نمود.

هر کدام از این چالش‌ها شاید تأثیر چندان چشمگیری در توسعه متوازن آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش نداشته باشد. اما

آموزش‌های
فنی‌وحرفه‌ای،
که مبتنی بر
تخصص و با تکیه بر
آموزش‌های عملی
و تمرین و ممارست
پیگیر است، علاج
کار و گره‌گشای نظام
آموزش کشور ما
می‌تواند باشد

هدفمندی سازی یارانه‌ها باعث افزایش چندین برابری هزینه انرژی در هنرستان‌ها گردید، به طوری که حجم زیادی از بودجه هنرستان‌های بلعد

تغییر جهت‌گیری دروس به سمت نیازهای بازار کار و به کارگیری الگوهای جدید یادگیری فعال که در نهایت به بهبود چشم‌انداز اشتغال دانش‌آموختگان منتهی گردد، از نیازهای برنامه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش می‌باشد

روش‌های تدریس و روش‌های امتحان نظری و عملی با نیازهای فراگیران و به روز نبودن آن‌ها؛

۷. نبودن تناسب بین کار و مسئولیت عوامل اداری و اجرایی در هنرستان با حق الزحمه و حقوق دریافتی آن‌ها از سوی آموزش و پرورش (در حال حاضر نقطه درد در نظام آموزشی کشور و در بخش فنی و حرفه‌ای و کاردانش همین موضوع است و اگر به دنبال تحول در قالب سند تحول بنیادین و چشم‌انداز ۱۴۰۴ کشور و به دنبال رفع چالش‌ها و معضلات هستیم این‌ها میسر نخواهد شد مگر در سایه همت و تلاش مضاعف مجریان اصلی سیاست‌ها که همان عوامل اداری و اجرایی هنرستان‌ها و در رأس آن‌ها مدیران خدوم و مظلوم هنرستان‌ها هستند.

لذا باید نسبت به ایجاد انگیزه قوی در آن‌ها به عنوان مجریان اصلی توسعه متوازن اقدام نمائیم. در حال حاضر هیچ‌گونه تفاوت حقوقی بین یک مدیر هنرستان فنی شبانه‌روزی با ۵۰۰ نفر هنرجو و هنرآموز با یک معاون دبیرستان سه کلاسه نیست. اگرچه سیاست‌گذار و قانون‌گذار اضافه‌کار عوامل اجرایی را در اعتبارات پیش‌بینی نموده است، به طوری که یک مدیر هنرستان، حداقل ۷۲ ساعت باید در ماه اضافه‌کار دریافت نماید اما از سال‌های گذشته تا کنون این موارد هنوز تأمین اعتبار نگردیده است و حداکثر پرداختی مدیران دیگر عوامل به بیست ساعت در ماه نمی‌رسد؛

۸. ناهماهنگی میان آموزش و اشتغال؛
۹. نبودن علاقه‌مندی و تمایل در هنرآموزان برای تدریس، با توجه به تناسب نداشتن تخصص آن‌ها با حق الزحمه دریافتی (اگر قرار باشد دبیران و هنرآموزان را با هم مقایسه کنیم، هنرآموزان به دلیل داشتن تخصص‌شان می‌توانند در بازار کار و صنعت نیز فعال باشند. لذا با توجه به سوابق، تخصص و کمبود این‌گونه نیروها در بخش صنعت و کار و بازار، درآمد بسیار چشمگیری نصیب هنرآموزان می‌گردد. اما به دلیل یکسان بودن حق الزحمه کار در هنرستان و دبیرستان، سختی و خطرات کار، حق الزحمه کم، اکثر هنرآموزان هیچ‌گونه انگیزه‌ای برای تدریس و کار در هنرستان و برعهده گرفتن مسئولیت‌ها و حتی گرفتن اضافه‌کار ندارند، به طوری که هنوز بعضی از هنرستان‌ها با مدیریت و معاونت نیروی نظری اداره می‌شوند. با ادامه این وضعیت، نمی‌توان شاهد رشد و توسعه متوازن در بخش فنی و حرفه‌ای و کاردانش بود؛

۱۰. چالش‌های فراروی هوشمندسازی هنرستان‌ها (تفکر سنتی تدریس، امکانات کم و

موجود هنرستان‌ها، توانایی کم استفاده از اینترنت، کمبود محتوای الکترونیکی، بضاعت مالی و علمی کم اولیای هنرجویان می‌تواند از چالش‌های فرا روی هوشمندسازی هنرستان‌ها باشد. با رفع این چالش‌ها به کیفیت آموزش و مهارت، که تأثیر مستقیمی در توسعه متوازن و جذابیت آموزش در هنرستان‌ها دارد، کمک شایان خواهد شد؛

۱۱. کمبود شدید منابع مالی (هدفمندی سازی یارانه‌ها باعث افزایش چندین برابری هزینه انرژی در هنرستان‌ها گردید، به طوری که حجم زیادی از بودجه هنرستان را می‌بلعد و به تبع آن، نبود بودجه در هنرستان‌ها نمی‌تواند راه را برای تأسیس رشته جدید، نوسازی تجهیزات و در نهایت کمک به توسعه متوازن در شهرستان‌ها باز نماید؛

۱۲. کمبود شدید نیروهای خدماتی، انباردار، استادکار در هنرستان‌ها، که در کیفیت آموزش‌های عملی بسیار تأثیر دارد؛

۱۳. نگرش منفی بعضی از اولیا نسبت به هنرستان‌های کاردانش و کشاورزی؛

۱۴. یکپارچه نبودن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش و وجود متولیان زیاد دولتی و خصوصی در کشور.

راهکارهای عملیاتی پیشنهادی، برای توسعه متوازن رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش

۱. فرهنگ سازی به منظور ایجاد منزلت اجتماعی دوره‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش به گونه‌ای که این آموزش‌ها از شأن و منزلت خاصی برخوردار باشند؛

۲. تغییر جهت‌گیری دروس به سمت نیازهای بازار کار و به کارگیری الگوهای جدید یادگیری فعال که در نهایت به بهبود چشم‌انداز اشتغال دانش‌آموختگان منتهی گردد؛

۳. ایجاد نمایشگاه دائمی تولیدات هنرستان‌ها به جهت آشنایی هنرجویان با بازار کار و همین‌طور آشنایی جامعه با تولیدات هنرستان‌ها؛

۴. طرح موضوع توسعه متوازن و راهکارهای آن در شورای آموزش و پرورش و شورای اداری هنرستان و بسیج کلیه امکانات هر هنرستان در کمک به توسعه متوازن؛

۵. بازدید شورای روستاها و دیگر مسئولین محلی از هنرستان‌ها و امکانات آن‌ها؛

۶. بازدید کلی مشاورین و مدیران دبیرستان‌های نظری از کلیه هنرستان‌ها به منظور

تغییر نگرش آن‌ها نسبت به هنرستان‌ها؛

۷. برنامه‌ریزی جهت بازدید همه دانش‌آموزان سال اول از کلیه هنرستان‌ها به جهت آشنایی آن‌ها با هنرستان‌ها؛

۸. تهیه بروشور و فیلم معرفی هنرستان‌ها و رشته‌ها، جهت آشنایی دانش‌آموزان؛

۹. پرداخت تسهیلات بانکی به دانش‌آموختگان هنرستان‌ها به جهت حمایت از آن‌ها و حمایت از کار و اشتغال؛

۱۰. اجرای مطلوب‌تر تبصره ۷۵ در هنرستان‌ها به منظور ایجاد انگیزه مادی و معنوی در هنرآموزان و هنرجویان؛

۱۱. ایجاد دانشکده فنی دولتی در شهرستان‌های مهم هر استان؛

۱۲. کمک به ایجاد شرکت تعاونی دانش‌آموختگان هنرستان‌ها و حمایت مستمر از آنان؛

۱۳. ارائه خدمات رایگان یا نیمه رایگان ایاب و ذهاب هنرجویان توسط دیگر نهادها همچون شهرداری‌ها، دهداری‌ها، بخش‌داری‌ها، شوراها و فرمانداری‌ها و... جهت تحصیل در هنرستان‌ها و افزایش جذابیت تحصیل در هنرستان‌ها؛

۱۴. بهبود همکاری و تعامل سایر دستگاه‌های دولتی (به‌ویژه ادارات فنی‌وحرفه‌ای) در کمک به آموزش‌وپرورش و هنرستان‌ها، بالاخص در بخش آموزش‌های دوگانه؛

۱۵. ارائه تسهیلاتی برای ترغیب بخش خصوصی در آموزش‌های دوگانه همچون معافیت مالیاتی، اختصاصی، تسهیلات بانکی، کمک‌های بلاعوض و... از سوی فرمانداری و دیگر نهادها؛

۱۶. تجهیز کلیه هنرستان‌ها به امکانات شبانه‌روزی (خوابگاه و سلف غذاخوری) به منظور افزایش جذب دانش‌آموزان روستایی (که هم‌اکنون بیشترین مشکل در روستاهاست. وجود دبیرستان‌های نظری، بالاخص رشته انسانی در روستاها نتیجه‌ای جز افزایش سطح توقع دانش‌آموزان و اختلال در سیاست‌های کار و اشتغال نداشته است)؛

۱۷. برگزاری جلسات کارگاهی مدیران و مشاوران دبیرستان‌های نظری جهت همسوسازی آن‌ها با سیاست‌های کلان آموزش‌وپرورش در چشم‌انداز افق ۱۴۰۴، به طوری که درصد جذب دانش‌آموزان در آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش به ازای هر دبیرستان مشخص و مدیر، معاونین و مشاورین آموزشگاه ملزم به اجرای آن

گردند و در نهایت گزارش اجرای آن را نیز مستند نمایند و به اداره مربوطه ارسال دارند؛

۱۸. در صورت امکان ثبت نام پایه دوم در هر شهرستان به صورت متمرکز انجام شود تا از دخالت‌های شخصی مدیران و بقیه عوامل اداری آموزشگاه‌ها جلوگیری شود؛

۱۹. اولویت استخدام در بعضی از پست‌های دولتی برای دانش‌آموختگان هنرستان‌ها؛

۲۰. به وجود آوردن امکانات ادامه تحصیل در شهرستان‌ها با کمک و پیشنهاد به بخش خصوصی به طوری که هنرجویان هنرستان‌ها، دغدغه ادامه تحصیل در رشته خود را نداشته باشند؛

۲۱. تلاش در تجهیز و به‌روز رسانی امکانات هنرستان‌ها که واقعاً مهم‌ترین نیاز روز هنرستان‌ها در سطح کشور است.

۲۲. تلاش در افزایش انگیزه تمامی کسانی که در هنرستان‌ها مشغول خدمت به هنرجویان اند.

چرا که مجریان اصلی توسعه متوازن آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش این‌ها هستند. اگر بهترین برنامه‌ها و سیاست‌ها تبیین شود و توجهی به مجریان آن نداشته باشیم تمامی آن برنامه و سیاست‌ها تا در ورودی هنرستان‌ها و شاید تنها روی کاغذ کارایی داشته باشد؛

۲۳. تلاش در تغییر نگرش رؤسا و معاونین آموزش‌وپرورش نسبت به توجه ویژه به هنرستان‌ها؛

۲۴. تجدید نظر در شرایط قبولی هنرجویان پایه‌های دوم و بالاخص سوم هنرستان‌ها، به‌ویژه هنرجویان هنرستان‌های کارودانش؛

۲۵. در نظر گرفتن تسهیلات ویژه برای دبیرانی که در هنرستان‌ها مشغول تدریس اند؛

۲۶. استفاده از همکاران مازاد در دوره راهنمایی جهت تکمیل پست‌های اداری هنرستان‌ها و کمک به مدیر هنرستان (همچون پست‌های معاونت آموزشی، اجرایی، انباردارها و...)

۲۷. افزایش پست‌های اداری هنرستان‌ها؛

۲۸. تلاش در افزایش حقوق کلیه هنرآموزان شاغل در هنرستان‌ها، بالاخص کادر اداری و اجرایی شاغل در هنرستان‌ها؛

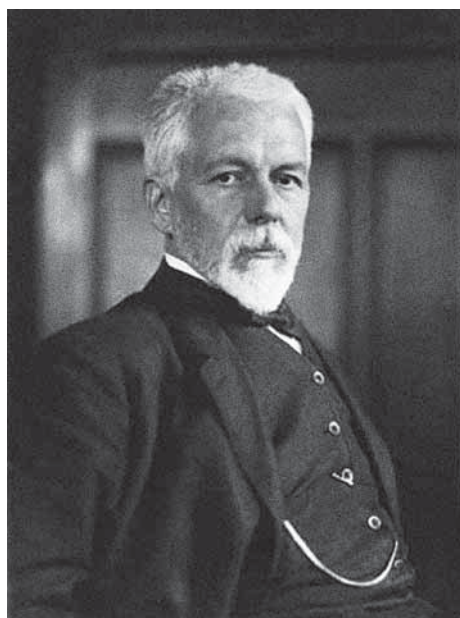
۲۹. استفاده از برنامه‌های آموزشی ضمن خدمت جهت توانمندسازی مطلوب‌تر هنرآموزان و همسوسازی آنان با اهداف توسعه متوازن؛

۳۰. برگزاری همایش‌های منطقه‌ای و سالانه با موضوع توسعه متوازن به جهت فرهنگ‌سازی این موضوع، همسو کردن مدیران منطقه‌ای و بررسی وضع موجود و مطلوب.

طرح موضوع توسعه متوازن و راهکارهای آن در شورای آموزش‌وپرورش و شورای اداری شهرستان و بسیج کلیه امکانات هر شهرستان در کمک به توسعه متوازن نقش اساسی ایفا خواهد کرد

* منابع

۱. ابراهیم صالحی (۱۳۸۹)، آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و چالش‌های پیش‌رو، دانشگاه مازندران
۲. مهناز لنگرانی (۱۳۸۰)، بررسی مشکلات اجرایی ارائه آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش در واحدهای آموزشی از دیدگاه هنرجویان، هنرآموزان و مدیران شهر اصفهان، دانشگاه اصفهان
۳. کیوان صالحی (۱۳۸۵)، نگاهی تحلیلی بر عملکرد هنرستان‌های کاردانش، آموزش‌وپرورش منطقه ۲ شهر تهران
۴. مصطفی سلیمی‌فر (۱۳۸۴)، سرمایه انسانی و کارآفرینی در رویکرد فنی‌وحرفه‌ای، مجله دانش

زندگی و تلاش برای محکم کردن سیستم آموزشی خود در چارچوبی گسترده‌تر از فلسفه فرهنگ.

آثار کرشن اشتاینر، یک حرکت جدید قابل توجه در تفکر آموزشی به حساب می‌آید. زیرا به همان اندازه که وی در ارتباط با اصل آموزش و پرورش عمومی تعصب اصلاحی دارد به ایده‌های خود در آموزش حرفه‌ای^۸، آموزش مهارت‌های دستی^۹ و نقش آموزش و پرورش در القای آگاهی اجتماعی^{۱۰} نیز تعصب دارد.

در ۱۹۰۷، وی کتابی با عنوان «مسائل اولیه در سازمان مدرسه» منتشر کرد که در آن به بحث درباره مشکلات سازمانی مدارس پرداخته و حضور در مدرسه را، به معنای ورود به محیطی که منعکس‌کننده ضرورت و واقعیت‌های زندگی جوانان است، در نظر گرفته بود. پنج سال بعد در ۱۹۱۲ «مفهوم مدرسه کار»^{۱۱} را منتشر کرد که در آن وظایفی را که برای درگیر شدن در کارهای سازمان داخلی مدارس^{۱۲} نیاز است و همچنین اصلاحات آموزشی و روش‌شناختی‌ای را که مورد نیاز برای اجرای درست کارهاست، مرور کرده بود. کرشن اشتاینر در نظریه آموزش خود به جنبه انسانی آموزش^{۱۳} توجه دارد. برای او، سهم افراد در ارتباطات انسانی مهم است و سنجش تفکر آموزشی به اندازه توسعه تحکیم روابط افراد مهم است. این توسعه در استعداد قضاوت فردی^{۱۴} است و در اجرای کارهای حرفه‌ای^{۱۵} و بیان خلاق در زمینه‌های مختلف هنری و صنایع دستی منعکس شده است.

کرشن اشتاینر نظریه پرداز حوزه فنی و حرفه‌ای

اشاره

کتاب متفکران تعلیم و تربیت (از انتشارات یونسکو) به معرفی آرای تربیتی پیشگامان نظام تعلیم و تربیت به ترتیب نام افراد پرداخته است. این کتاب یکی از مراجع تخصصی متصدیان حوزه علوم تربیتی است. در این کتاب از کرشن اشتاینر، به عنوان نظریه پرداز حوزه فنی و حرفه‌ای نام برده شده است. مدرسه کار و اخلاق کار از نظریات وی در حوزه آموزش حرفه‌ای است. در این مقاله دیدگاه وی را در این زمینه به اختصار ملاحظه می‌کنید.

مقدمه

گئورگ کرشن اشتاینر^۱ (۱۸۵۲-۱۹۳۲) یکی از متفکران و پیشگامان تعلیم و تربیت در قرن نوزدهم و قرن بیستم است. یکی از نوآوری‌های قرن بیستم در زمینه آموزش، توسعه آموزش فنی و حرفه‌ای در دوره متوسطه و تأسیس مدارس جامع و به تبع آن فراهم کردن زمینه راهنمایی تحصیلی، شغلی و مشاوره آموزشی است. در کتاب «متفکران تعلیم و تربیت یونسکو» کرشن اشتاینر به عنوان مربی نوآوری^۲ که با پستالوزی^۳ و کمنیوس^۴ هم‌دوره بوده، معرفی شده است. وجه مشترک همه فعالیت‌های مختلف وی اعم از معلم، مدیر مدارس دولتی، سیاستمدار و استاد دانشگاه؛ توجه مدام برای تبدیل بینش‌های نظری به عمل است. وی عمیقاً به ریشه‌های تاریخی تعلیم و تربیت توجه داشت و از فلسفه آموزشی پستالوزی، دیدگاه اجتماعی آموزش دیویی و دیدگاه تاریخی - فرهنگی اشپرانگر^۵ متأثر بود.

دستاوردهای فکری و آموزشی اشتاینر در سه حوزه اصلی کاملاً وابسته به هم نمود یافته است. ایجاد آموزش حرفه‌ای^۶، توجه به مسئولیت اجتماعی^۷ به منزله بخش مهمی در آموزش عمومی، توسعه مفهوم آموزش با تأکید بر پیوند بین آموزش و

کلیدواژه‌ها:

تفکر آموزشی، فنی و حرفه‌ای، کرشن اشتاینر

کرشن اشتاینر با اصلاح نظام آموزشی بین نظریه و عمل ارتباط برقرار کرد

کرشن اشتاینر
ادعای کند که
همه تمرکز ما روی
یادگیری کتاب محور
است، در حالی که
درصد پسران و
دختران هرگونه
فعالیت عملی را به
مراتب به کارهای
ساکت و آرام، تفکر
انتزاعی و بازتابی
ترجیح می‌دهند

**«مدرسه‌مبنتی
بر یادگیری
کتاب محور» باید به
مدرسه کار تبدیل
شود و باید این روش
در اصول تربیت
معلم منظور گردد**

* پی‌نوشت‌ها

1. Georg erschensteiner
2. innovatorypopulareducator
3. Pestalozzi
4. Comenius
5. Eduard Spranger
6. Vocationaleducation
7. Civic responsibility
8. Vocational schooling
9. manual skills
10. Civic awareness
11. Work School
12. Internal organization of school
13. humanizing aspect of education
14. Faculty of personal judgement
15. Vocational fulfilment
16. artistic bent
17. Cosmopolitan persuasions
18. Intellectual life of the age
19. drawing skill
20. Munich
21. ThoughtsonaTheory of Curriculum
22. Theviceducation of Germany's Youth
23. Work ethic
24. individual situation
25. spontaneity
26. Workshop of the mind
27. central workshop of the mind
28. book-learning
29. book - learning school
30. work school
31. handicrafted
32. (handi-)work
33. technical skills
34. honest working
35. careandcircumspection
36. self - reliant activity
37. manual
38. morality

* منابع

Rohrs1, Hermann (2000). Thinkers on Educatio. Four volumes. Studies in Comparative Education series. Kerschensteiner, Georg. Paris, UNESCO: International Bureau of Education.,

کلاس درس برای او کارگاه مرکزی فکر^{۲۷} می‌شود. وی ادعا می‌کند اساس هر رشد عقلی توجه به قالب فکری نوزاد و روش پیشرفت آن با علائق عملی و نظری است.

کرشن اشتاینر ادعا می‌کند که همه تمرکز ما روی یادگیری کتاب‌محور^{۲۸} است، در حالی که درصد پسران و دختران هرگونه فعالیت عملی را به مراتب به کارهای ساکت و آرام، تفکر انتزاعی و بازتابی ترجیح می‌دهند. اگر آن‌ها را در کارگاه‌ها، آشپزخانه‌ها، باغ‌ها و مزارع و قایق‌های ماهی‌گیری ثابت قرار دهید، همیشه می‌بینید آن‌ها مایل به انجام کار هستند. سپس وی نتیجه می‌گیرد «مدرسه‌مبنتی بر یادگیری کتاب‌محور^{۲۹} باید به مدرسه کار^{۳۰} تبدیل شود و باید این روش در اصول تربیت معلم منظور گردد.

روش‌های آموزش مهارت‌های کار

در سال ۱۹۱۱، کنگره فدراسیون اصلاح مدارس کرشن اشتاینر را به دلیل پرداختن به موضوع صنایع دستی^{۳۱} متهم کردند و دیدگاه وی را عامل عقلانی بیرون از مدرسه دانستند. دلایل این مخالفت، یک طرفه بودن و بی‌توجهی به اهمیت آموزشی خاصی است که کرشن اشتاینر به کار (دستی)^{۳۲} در مدرسه داشت. برای مثال وی ادعا کرده بود که کار با دست دقت را بالا می‌برد و نیز در کار واقعی هیچ تقلب و نیرنگی نیست، چون فرد چیزی برای پنهان کردن ندارد. بر این اساس، به نظر او، مرحله مقدماتی مهارت‌های فنی^{۳۳} در آموزش‌های حرفه‌ای عبارت‌اند از: روش‌های اجرای کار صادقانه^{۳۴}، احتیاط و مراقبت^{۳۵} و برانگیختن روح مسئولیت از طریق فعالیت‌های متکی بر خود^{۳۶}.

کرشن اشتاینر در آموزش، مدرسه کار را به مثابه ابزار کسب استقلال و ابزار خودجوش کسب دانش می‌بیند. اهمیت متناسب به واژه «کار با دست»^{۳۷} و «کار عملی» فراتر از سطح مهارت خالص و شایستگی‌ای است که در اصل استقلال آموزشی و فعالیت‌های مسئولانه گنجانده شده است.

استقلال روحی و ذهنی و کار مسئولانه، برای شایستگی و کفایت اجرای کار با دست مترادف با اخلاق^{۳۸} است. دستاورد پیوند این نگرش اخلاقی به کار، سازماندهی کار مستقل فرد درون یک جامعه کاری است، که در مدرسه، معلم با مشاوری و کمک عملی به دانش‌آموزان کمک می‌کند؛ همان‌طور که یک استادکار بر کار کارآموزان خود نظارت می‌کند.

کرشن اشتاینر، از منظر پیچ‌وخم هنری^{۱۶} و ترغیب بین‌المللی^{۱۷}، به زندگی عقلانی سنی^{۱۸} معتقد است و این حس زیبایی‌شناختی را در سال ۱۹۰۵ در کتابی به نام «توسعه مهارت طراحی»^{۱۹}، منتشر کرد. روش این کتاب، اگرچه در حال حاضر قدیمی است، اما حاوی مقایسه و تفسیر چند هزار طراحی کودکان دوره وی است و می‌تواند به عنوان یک منبع اطلاعاتی و الهام‌بخش برای معلمان هنر امروز باشد. در عین حال یک مثال بسیار خوب عملی از رویکرد آموزشی کرشن اشتاینر است.

کرشن اشتاینر با اصلاح نظام آموزشی بین نظریه و عمل ارتباط برقرار کرد. وی نظام مدرسه ابتدایی مونیخ^{۲۰} را مجدداً بازبینی و مدرسه حرفه‌ای را تأسیس کرد. در این زمان او برای اولین بار نظریه خود را از «موقعیت واقعی» در دو کتاب «اندیشه‌های نظریه برنامه درسی»^{۲۱} (۱۸۹۹، ۱۹۳۱) و «آموزش اجتماعی جوانان آلمان»^{۲۲} (۱۹۰۱) ارائه کرد.

این دو کتاب تجربیات واقعی نویسنده از مشکلاتی است که وی در آموزش عمومی و آموزش حرفه‌ای با آن مواجه بوده و لذا برای عموم مناسب است. در سراسر این دو اثر، خواننده با اطلاعات کامل انواع مختلف تمرین‌های آموزشی آشنا می‌شود و عکس‌العمل‌های نویسنده در مواجهه با آن‌ها را تجربه می‌کند. هدف بعدی آثار کرشن اشتاینر حل مشکل سازماندهی آموزش و پرورش ملی، مرتبط با آرمان‌های مسئولیت اجتماعی و اخلاق کار^{۲۳} است.

از دید دنیای آموزشی، دستاورد اصلی کرشن اشتاینر تأسیس مدرسه حرفه‌ای و سازماندهی مجدد آموزش ابتدایی و متوسطه اول است. آموزش اجتماعی و تحصیل مهارت‌های عملی دو اصل روش مکمل هستند، که تنها در دو سطح متفاوت‌اند. در این مفهوم تعدادی از رویکردها به سن تأکید دارند و بر مسائل روان‌شناختی و اجتماعی و توجه به اخلاق نیز، به‌ویژه تمرکز دارند. کرشن اشتاینر تلاش کرد تا به واژه «موقعیت فردی»^{۲۴} و «خودانگیختگی»^{۲۵} کودکان معنای دقیق روان‌شناختی بدهد. وی معتقد بود که کودکان به‌طور غریزی تمایل به کارهای مکانیکی دارند و اصرار دارند اشیای واقعی را دستکاری کنند. وقتی نوزادی در سال‌های اول زندگی، در محیط خانه خود بازی می‌کند اولین کارگاه فکر^{۲۶} را تجربه می‌کند. تعداد محرک‌ها و احساسات، با هم، تصورات اولیه دنیای نوزاد را شکل می‌دهند. کرشن اشتاینر معتقد است وقتی کودک بزرگ می‌شود

نقش اکوتوریسم در توسعه بخش کشاورزی

اشاره

در چند دهه اخیر، برنامه ریزان در سطح جهان با توجه به فقر منابع درآمدزا، بر روی اکوتوریسم سرمایه گذاری های کلانی انجام داده اند. این پدیده نه تنها موجب حفاظت از اکوسیستم ها و محیط طبیعی سالم برای زیست می شود، بلکه به تولید درآمد و ارزآوری قابل توجهی منجر می گردد.

در کشور ما، متأسفانه به دلیل بی توجهی به معضلات زیست محیطی، بهره برداری های بی رویه، تخریب منابع طبیعی، استفاده نکردن از فناوری سازگار با محیط و غیر آن ها مواجه گشته ایم. در حالی که وضعیت اکوسیستم ایران، بستر مناسبی برای سودآوری در بخش اکوتوریسم است و در صورت اعمال مدیریت صحیح، می تواند جوابگوی گردشگران باشد. با وجود اینکه ایران روی کمربند خشک جهان قرار دارد، اما دارای تنوع اقلیمی و زیستگاه های گوناگون برای جلب سیاحان است.

اهداف این مقاله بررسی راه های توسعه اکوتوریسم، شناسایی ظرفیت بخش های مختلف منابع طبیعی و کشاورزی برای اکوتوریسم، ایجاد فرصت های شغلی، بدون تخریب محیط زیست همراه با فراهم کردن سلامت، امنیت غذایی و خدمات بیشتر است.

روش تحلیلی از نوع کتابخانه ای ست مبتنی بر بررسی اسناد و مدارک و مباحثی از جمله: زیستگاه های ایران، مقایسه نحوه به کارگیری از ظرفیت های طبیعت گردی ایران با برخی کشورها در جذب توریست، فعالیت های گردشگری روستایی، مشکلات و محدودیت های گردشگری روستایی، توسعه کارآفرینی در بخش طبیعت گردی، شناسایی یک محل برای توسعه روستاگردی، شناسایی فرصت های بکر و ناشناخته در مجموعه های مرتبط با گردشگری، اجرای ایده های پژوهشی نوظهور، گردشگری بر محور رشد و توسعه کشاورزی ارگانیک.

علاوه بر موارد مذکور به نکات دیگری که برای ایجاد اشتغال در اکوتوریسم مؤثر است نیز پرداخته ایم.

مقدمه

پیرامون واژه اکوتوریسم و سابقه کاربرد آن اظهار نظرهای متفاوتی صورت گرفته است. برخی صاحب نظران سابقه کاربرد چنین واژه ای را در اواخر دهه ۱۹۸۰ ذکر کرده اند. اما در تمام متون مرتبط سبالس لاسکوریان^۱ نخستین کسی است که این واژه را به کار برده است.

برابر تعریف او، بوم گردشگری مسافرتی ست که به منظور مطالعه، تحسین، ستایش و کسب لذت از سیمای طبیعی و مشاهده گیاهان و جانوران و آشنایی با ویژگی های فرهنگی جوامع محلی در گذشته و حال صورت می گیرد.

اصلی ترین فعالیت اکوتوریسم بر پایه طبیعت زنده است، که بنا بر تعریف سفری ست مسئولانه به مناطقی طبیعی که حافظ محیط زیست و باعث بهبود کیفیت زندگی مردم محلی گردد. طبیعت گردی حداقل آسیب را به طبیعت و فرهنگ منطقه وارد می کند.

به تعریفی دیگر، اکوتوریسم یا بوم گردشگری نوعی از گردشگری ست که ریشه های آن به طبیعت و محیط های باز گسترش یافته است. انجمن بین المللی اکوتوریسم (TIES) نیز در تعریف اکوتوریسم می گوید: بوم گردشگری سفری مسئولانه به مناطق طبیعی ست که در آن محیط زیست حفظ و بر رفاه مردم محلی تأکید شود. اکوتوریسم و کوه پیمایی ورزشی ست نشاط انگیز، سالم و انسان ساز که از ادوار بسیار قدیم، مورد توجه نیاکان ما بوده و ریشه در تاریخ دارد.

اهمیت و ضرورت موضوع مورد پژوهش

این مقاله از چندین نظر حائز اهمیت است: اول: به بررسی و مطالعه موضوعی می پردازد که در مورد آن کمتر تحقیق و بررسی صورت گرفته است.

کلیدواژه ها:

کارآفرینی، طبیعت گردی، اشتغال، کشاورزی، توسعه پایدار

دو: مسئولین ذی ربط با مطالعه آن (نقش اکوتوریسم در توسعه بخش کشاورزی) شناخت پیدا می کنند، دانش عملی خود را افزایش می دهند و به تجدید نظر در یافته های قبلی خود می پردازند.

سوم: گسترش توریسم باعث توانمندی و نیز خلق فرصت های شغلی جدید مرتبط با سایر بخش های اقتصادی می شود و در واقع ابزاری است برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و یکی از مهم ترین راهکارها برای ایجاد مشاغل مدرن است که با تأثیرگذاری در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی، ضمن جلب مشارکت جوامع محلی، توسعه ملی با پتانسیل حفظ و حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست را به دنبال دارد. در بعد اقتصادی، گامی جهت کاهش فقر، توسعه مراکز اشتغال کوچک، افزایش و تغییر منابع در معرض خطر به سمت منابع پر بازده و همراه با سودمندی و توزیع درآمد برمی دارد و در بعد اجتماعی نیز باعث

کارآفرینی می شود (زوله، ۱۳۹۰، ص ۸۶).

چهارم: گردشگری روستایی در گسترش اقتصادی جوامع روستایی و زمینه سازی ایجاد اشتغال پایدار نقش مؤثر دارد. همچنین وسیله ای برای تحریک رشد اقتصادی ملی از طریق غلبه بر انگارهای توسعه نیافتگی و بهبود استانداردهای نواحی روستایی به حساب می آید (زوله، ۱۳۹۰، ص ۸۶).

پنجم: امروزه، مدیریت اکوتوریسم در ایران با توجه به روند روبه رشد جمعیت و کاهش منابع نفتی و اتکای کشور به اقتصاد تک محوری وابسته به نفت، نه تنها یک نیاز که یک الزام برای رشد و توسعه جامعه است.

ششم: گردشگران بسیاری به تدریج از سفرهای صرفاً تاریخی در مسیرهای تکراری، فاصله گرفته و به طبیعت گردی در مسیرها و مناطق بکر و تازه روی آورده اند.

اهداف

اهداف مقاله حاضر از دو بخش کلی و جزئی زیر تشکیل شده است:
الف. هدف کلی بررسی نقش اکوتوریسم در توسعه بخش کشاورزی
ب. اهداف جزئی
۱. شناسایی نقاط قوت و ضعف اکوتوریسم؛
۲. شناسایی ظرفیت بخش‌های مختلف منابع طبیعی و کشاورزی برای اکوتوریسم؛
۳. ایجاد فرصت‌های شغلی، بدون تخریب محیط زیست، همراه با فراهم کردن سلامت، امنیت غذایی و خدمات بیشتر.

سؤالات پژوهش

۱. تاریخچه اکوتوریسم چیست؟
۲. مشخصات اکوتوریسم پایدار کدام است؟
۳. زمینه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم کدام‌اند؟
۴. چگونه می‌توان در بخش اکوتوریسم کارآفرینی کرد؟

روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله تحلیل از نوع کتابخانه‌ای مبتنی بر بررسی اسناد و مدارک است و سعی شده تا اکوتوریسم رویکردی نوین در جهت ایجاد اشتغال پایدار در بخش کشاورزی شناسایی شود.

تاریخچه اکوتوریسم

برخی سابقه اکوتوریسم را به زمانی دورتر و به هنزر (Hetzer) نسبت می‌دهند و معتقدند که او این واژه را در دهه ۱۹۶۰ برای تشریح روابط متقابل گردشگری، محیط زیست و ویژگی‌های فرهنگی، استفاده کرده است. به اعتقاد وی مفهوم بوم‌گردشگری در واکنش به رویه‌های نامناسب و منفی توسعه و نادیده گرفتن ملاحظات زیست محیطی، شکل گرفته است و سابقه آن به اواخر دهه ۶۰، یعنی زمانی که کارشناسان نسبت به برداشت بی‌رویه از منابع نگران بودند، باز می‌گردد. می‌توان نخستین مسافرانی که حدود نیم‌قرن پیش سرنگیتی را در آفریقا بازدید کردند یا ماجراجویانی که در هیمالیا کوه‌پیمایی کردند نخستین اکوتوریست‌ها برشمرد. اکوتوریسم به‌عنوان گونه‌ای از گردشگری دوران پست‌مدرنیسم که در پی شکل‌گیری مفاهیمی چون توسعه پایدار تولید یافته است، ظرفیت‌هایی که دارد می‌تواند فرصت توسعه روستایی را در همه ابعاد ایجاد کند و به‌منزله راهکار اساسی در توسعه روستایی طرح شود.

توریسم روستایی به‌صورت یک فعالیت تفریحی - اجتماعی در نیمه دوم قرن هجدهم در انگلستان

سفریست
مسئولانه به مناطقی
طبیعی که حافظ
محیط زیست و
باعث بهبود کیفیت
زندگی مردم محلی
گردد. طبیعت‌گردی
حداقل آسیب‌رابه
طبیعت و فرهنگ
منطقه وارد می‌کند

**گردشگران بسیاری
به تدریج از سفرهای
صرفاً تاریخی در
مسیرهای تکراری،
فاصله گرفته و به
طبیعت گردی در
مسیرها و مناطق
بکر و تازه روی
آورده اند**

سازمان ملل متحد تصمیم گرفت که سال ۲۰۰۲ میلادی را به عنوان سال بین المللی اکوتوریسم اعلام کند و کمیسیون توسعه پایدار این سازمان (UNEP) و سازمان جهانی گردشگری را موظف به اجرای فعالیت هایی در این سال ساخت. هدف از این کار، مرور مجدد تجربیات گذشته در زمینه بوم گردشگری، تشخیص و ترویج انواع اکوتوریسم که در آن ها از اکوسیستم های در معرض خطر حفاظت می شود، تقسیم فواید حاصل از فعالیت ها با جوامع محلی و احترام به فرهنگ های بومی است.

طبق برآورد سازمان جهانی کشاورزی نیز، رشد بوم گردشگری در دهه حاضر ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود. در وضع موجود شمار طبیعت گردان ۷ درصد کل مسافران جهان است و پیش بینی می شود در دهه آینده به ۲۰ درصد برسد. بنابراین اکوتوریسم از آینده ای پررونق و درخشان برخوردار می شود و مزایایی فراوانی برای جهانیان خواهد شد. بسیاری از کشورها بخش هنگفتی از درآمد خود را از بوم گردشگران خارجی تأمین می کنند.

اکوتوریسم پایدار

توسعه لجام گسیخته طبیعت گردی، همانند سایر انواع توسعه، می تواند آثار منفی بر فرهنگ، اقتصاد و محیط زیست جامعه میزبان و حتی امنیت گردشگران بر جای گذارد (ماهینی و سایرین، ۸۸). در توسعه پایدار به رشد اقتصادی و تحقق استانداردهای بهتر زندگی، بدون از دست دادن منابع کمیاب طبیعی توجه می شود (زوله، ۱۳۹۰، ص ۳۵).

اکوتوریسم پایدار توریسمی است که از نظر اکولوژیکی پایدار باشد، یعنی به نیازهای اکوتوریست ها پاسخ دهد و نیازهای آینده را برآورده سازد.

در اکوتوریسم پایدار، در عین حال که از فرهنگ،

و اروپا ظاهر شد و تا اوایل نیمه قرن هجدهم، افراد نسبتاً کمی ابزار و حتی میل و تصمیم به سفر و گردشگری داشتند. مسافرت بسیار کند، سخت و اغلب یک مسئله خطرناک بود (هاشمی، ۱۳۸۹، صفحات ۱۷۳-۱۸۸).

در عصر حاضر، گردشگری و اقتصاد توریسم در حال تبدیل شدن به یکی از سریع ترین صنایع روبه رشد جهان، ابزاری برای ایجاد اشتغال و درآمد ملی، از اصلی ترین ارکان اقتصادی جهان و نیز از مفاهیم اشکال و ارکان توسعه پایدار است (زوله، ۱۳۹۰، ص ۸۶). تجربه دنیاهاى تازه و شگفت انگیز، آشنایی و حتی همزیستی کوتاه مدت با مردم و فرهنگ های گوناگون، انرژی گرفتن از طبیعت و غوطه ور شدن در دنیای ژرف آن، از نیازهای جدی انسان امروز است و هم از این روست که طبیعت گردی با همه جلوه های حرکتی نو در جهان است (سعیدی).

سازمان جهانی جهانگردی یا WTO رشد سالیه صنعت جهانگردی را تا سال ۲۰۱۰ حدود ۳/۴ تا ۶/۷ پیش بینی کرده است، به طوری که اکوتوریسم با رشد سالانه ۳۰ تا ۴۰ درصد بالاترین رشد در بخش های مختلف گردشگری را خواهد داشت و جامعه اکوتوریسم (TES) پیش بینی کرده است در پایان سال ۲۰۱۰ حدود ۵۰ درصد گردشگران متعلق به بخش گردشگری طبیعی خواهد بود (سعیدی).

امروزه طبیعت گردی در میان گونه های مختلف گردشگری از جایگاه ویژه و رشد قابل توجهی برخوردار است و در بیست ساله اخیر شاهد گسترش سریع فعالیت های طبیعت گردی در سراسر جهان بوده ایم و انتظار می رود بر شدت این گسترش نیز افزوده شود. به لحاظ تأثیر بالقوه زیادی که اکوتوریسم در زمینه محافظت از محیط طبیعی و در اقتصاد بسیاری از کشورها دارد،

گردشگری و اقتصاد توریسم در حال تبدیل شدن به یکی از سریع‌ترین صنایع روبه‌رشد جهان، ابزاری برای ایجاد اشتغال و درآمد ملی، از اصلی‌ترین ارکان اقتصادی جهان و نیز از مفاهیم اشکال و ارکان توسعه پایدار است

سوابق تاریخی و نمودهای طبیعی منطقه شناخت حاصل می‌شود، شأن و جایگاه اکوسیستم محفوظ می‌ماند و در ضمن دادن فرصت‌های اقتصادی برای مردم محلی، درآمدزایی نیز ایجاد می‌کند (سعیدی). برای رسیدن به توسعه پایدار در صنعت گردشگری، نیاز وافر به برنامه‌ریزی‌های بنیادی به‌منظور توسعه و مدیریت صنعت گردشگری احساس می‌شوند (ماهینی و سایرین، ۸۸).

مشخصات چهارگانه اکوتوریسم از دیدگاه سازمان جهانی گردشگری

۱. وابستگی به طبیعت؛
۲. پایداری به لحاظ بوم‌شناختی (وارد آوردن) کمترین آسیب به طبیعت؛
۳. وجود آموزش و ارزش‌های منطقه‌مورد بازدید به‌عنوان عنصر اصلی؛
۴. مشارکت جوامع محلی و میزبان.

برجسته‌ترین نقاط قوت اکوتوریسم:

۱. اکوتوریسم سبب افزایش اشتغال‌زایی خواهد شد.
۲. اکوتوریسم موجب کاهش فقر خواهد شد.
۳. اکوتوریسم مشارکت روستائیان را در برنامه‌های توسعه افزایش خواهد داد.

برجسته‌ترین نقاط ضعف اکوتوریسم:

۱. اکوتوریسم سبب کالایی شدن فرهنگ روستایی خواهد شد.
۲. افزایش تعداد اکوتوریست‌ها سبب جدال روستائیان با آنان بر سر استفاده از منابع کمیاب مانند آب خواهد شد.
۳. اکوتوریسم بر استفاده روستائیان به کشاورزی و دامپروری اثر منفی خواهد داشت.

مهم‌ترین فرصت‌ها

۱. تأمین نیازهای روستا، مانند برق‌رسانی و سدسازی با سرعت بالا توسط دولت؛
۲. افزایش مسیرهای ارتباطی و سهولت حمل و نقل؛
۳. تأمین بهداشت جوامع روستایی در سطح بالاتر.

مهم‌ترین تهدیدها (به ترتیب):

۱. واگذاری حق بهره‌برداری از منابع طبیعی به سودجویان به بهانه توسعه اکوتوریسم؛

۲. ورود سرمایه‌گذاران غیربومی به روستاها و بهره‌برداری اقتصادی آنان؛
۳. محقق نشدن بهره‌برداری اقتصادی روستائیان به دلیل تأمین نیازهای اکولوژیست‌ها از منابع غیربومی تورگردانان (هاشمی، ۱۳۸۹، صفحات ۱۷۳-۱۸۸).

زمینه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم کدام‌اند؟

ایران، با وجود اینکه از لحاظ میراث تاریخی و فرهنگی جز ده کشور برتر جهان و از لحاظ تنوع زیستی بین پنجاه کشور جهان قرار دارد، متأسفانه از نظر جذب توریست تا چند سال پیش در رتبه یکصد و بیستم قرار داشته است (سعیدی).

اصلی‌ترین زیستگاه‌های ایران

ایران از تنوع اقلیمی کامل برخوردار است (هاشمی، ۱۳۸۹، صفحات ۱۷۳-۱۸۸). در سال ۲۰۰۰ میلادی یونسکو، ایران را در مقام هفتم ذخیره‌گاه‌های زیست کره شناسایی کرد. اصلی‌ترین این زیستگاه‌ها عبارت‌اند از:

- ۱-۱. زیستگاه‌های کوهستانی، دربرگیرنده، علفزارها و جانورانی چون گونه‌های پلنگ و پازن و ول برفی؛

- ۱-۲. زیستگاه‌های جنگلی زاگرس با درختان بلوط و سنجاب‌ها؛

- ۱-۳. زیستگاه‌های بیشه‌زارها و جنگل‌های گرمسیری خوزستان با گیاهان پده و گز و گونه‌های گوزن زرد ایرانی، رودک عسل‌خوار و جربیل؛

- ۱-۴. زیستگاه بیابانی با گیاهان تاغ و کاروان کس و گونه روباه شنی و گربه شنی؛

- ۱-۵. زیستگاه بلوچی با گیاهان آکاسیا و کهور و گونه خرس سیاه، سنجاب بلوچی و خدنگ؛

- ۱-۶. زیستگاه استپی در بخش اعظم کشور با پوشش گیاهی درمنه و گون و پستاندارانی مانند آهو و یوز؛

- ۱-۷. علاوه بر موارد پیش گفته دسترسی به سواحل دریای خزر و خلیج فارس و دریای عمان و مناطقی مانند جنگل حرا در جزیره قشم را باید در نظر داشت که می‌تواند از جذابیت زیادی برخوردار باشد.

۲. آداب و رسوم نواحی بومی کشور

بسیاری از شرق‌شناسان و جغرافی‌دانان برجسته جهان، تمدن ایرانی را حاصل انطباق

بسیار هوشمندانه با طبیعت چنگانه فلات ایران دانسته‌اند. بسیاری از آداب و رسوم نواحی بومی کشور بخشی از توانمندی صنعت توریسم ایران به‌شمار می‌آید. واقعیت این است که در گوشه و کنار ایران، همه‌ساله بسیاری از آیین‌ها برپا داشته می‌شود که حضور در آن‌ها به‌منظور یافتن راز و رمز آن‌ها آرزوی بسیاری از علاقه‌مندان به سیر و سیاحت است. شناسایی این آداب و رسوم این فرصت را فراهم می‌آورد که ساکنان برای برگزاری تورهای اکوتوریستی به مضاعف‌سازی جاذبه‌ها بپردازند و شمار متقاضیان آن را افزایش دهند (دانش‌نامه).

۳. فعالیت‌های گردشگری روستایی

در توریسم روستایی گردشگران، به تولیدات کشاورزی و نیز سبک زندگی روستائیان، آداب و رسوم سنتی قوم‌ها و مردم روستای جاذب خاص پیدا می‌کنند (زوله، ۱۳۹۰، ص ۳۵). به‌طور خاص کیفیت تولیدات و محصولات روستایی، سبک و شیوه‌های زندگی روستایی را به‌صورت سیستمی هدفمند در خود جای داده است. توریسم روستایی ترکیب محیط زیست روستا با محصولات کشاورزی، فعالیت‌های مزعه و فرهنگ‌های خاص موجود در روستا به‌منظور ایجاد فرصتی برای افراد محلی است (زوله، ۱۳۹۰، ص ۳۵).

گردشگری روستایی به‌عنوان زیرمجموعه صنعت گردشگری با ایجاد اشتغال و حفظ محیط‌زیست طبیعی به توسعه روستایی کمک می‌کند. از آنجا که گردشگری روستایی اشکال متعددی دارد، ارائه تعریفی جامع از آن دشوار است. اما اگر گردشگری روستایی را راهی برای توسعه مناطق روستایی بدانیم، می‌توان گفت که شامل همه فعالیت‌های تفریحی و گردشگری در مناطق روستایی می‌شود از جمله:

بر پایه کشاورزی، دامداری، ماهی‌گیری، هنرها و صنایع دستی، آداب و رسوم محلی، بافت سنتی معماری بومی، دیدن مزارع و مناظر مناطق روستایی، کسب آرامش در محیط روستا، آشنا کردن مردم شهر با زندگی روستایی، گشت‌وگذار در طبیعت، داد و ستد با روستائیان، کوه‌نوردی، مطالعه طبیعت، آداب و رسوم و سنن روستایی، گذراندن اوقات فراغت در محیط روستا، شرکت در جشنواره‌های روستایی و خرید صنایع دستی ارمان گردشگری روستایی (همدان، پیام ۱۳۹۱). فضای روستایی بستر شکوفای بخش مهمی

از تمدن گذشته ایران زمین است و بخش مهمی از نمادهای فرهنگی کشور در روستاها جای گرفته‌اند. بنابراین گردشگران روستایی یکی از مناسب‌ترین راه‌های حیات بخشیدن به جوامع روستایی است، زیرا فرهنگ روستایی ما را به یک جاذبه تبدیل می‌کند. روستاها بخش مهمی در اشتغال و درآمدزایی روستائیان به‌شمار می‌آیند و عمده نیازهای غذایی، در بخش روستایی تأمین می‌شود. همچنین از دید اقتصادی مواد اولیه خیلی از بخش‌های صنعتی از روستاها تأمین می‌شوند (هاشمی، ۱۳۸۹، صفحات ۱۷۳-۱۸۸).

چگونه می‌توان در بخش اکوتوریسم کارآفرینی کرد؟

۱. توسعه کارآفرینی در بخش اکوتوریسم

امام علی علیه‌السلام می‌فرماید: «کار کردن بر توان و نیروی انسان می‌افزاید». کار انسان را صیقل می‌دهد و به خودی خود اثرات ارزشمند تربیتی دارد. وجود کار به اندازه کافی برای همه بسیار مهم است. زیرا این تنها راه غلبه بر بازتاب‌های ضدتولید و ایجاد یک فضای فکری جدید است.

در هر کشور، کار چیزی گران‌بها محسوب می‌شود (شبان و خسروی، ۱۳۹۰) و (صفاری و همکاران، ۱۳۹۰). کارآفرین کسی است که فرصت‌ها را تشخیص می‌دهد، منابع مورد نیاز را جمع‌آوری می‌کند و طراحی و اجرای نقشه‌ای عملی را بر عهده می‌گیرد. نوآوری و ابداع از عمده خصوصیات کارآفرینی است (زوله، ۱۳۹۰، ص ۸۶).

کارآفرینی در واقع بخش مکمل اقتصادی است و فعالیت‌های کارآفرینانه پاسخی به حل رکود است. کارآفرینی در بخش اکوتوریسم می‌تواند به مثابه نیرویی برای توسعه این بخش عمل کند و تحت عنوان انقلاب کارآفرینی در بخش اکوتوریسم تبلور یابد. در مجموع می‌توان گفت کارآفرینی ابزاری نیرومند برای شناخت فرصت‌ها و بهره‌گیری از آن‌هاست. کارآفرینان پیشگامان حقیقی تغییر در اقتصاد، و تحولات اجتماعی بخش اکوتوریسم محسوب می‌شوند (بیگلری و سایرین، ۱۳۹۰، ص ۱۲۹).

از مهم‌ترین راهکارها از نظر نرم‌افزاری توسعه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: توسعه کارآفرینی در بعد اکوتوریسم در مراکز آموزشی، آشنایی با مبانی کارآفرینی برای دانش‌آموختگان کشاورزی (صفاری و دیگران، ۱۳۹۰)، ایجاد فرهنگ و

**اکوتوریسم سبب
افزایش اشتغال زایی
و کاهش فقر خواهد
شد و مشارکت
روستائیان را در
برنامه‌های توسعه
افزایش خواهد داد**

به‌شمار می‌رود (هاشمی، ۱۳۸۹، صفحات ۱۷۳-۱۸۸).

۳. توسعه مشاغل جدید در روستاها از طریق صنعت توریسم

توسعه مشاغل جدید در روستاها از طریق صنعت توریسم روستایی نقش بسیار مؤثری در تزریق سرمایه به روستا و کاهش فقر ایفا می‌نماید.

۴. شناسایی فرصت‌های بکر و ناشناخته در مجموعه‌های مرتبط با گردشگری

اقتصاد در محیط روستا و همچنین مشارکت جوامع محلی در توسعه اقتصاد ملی به حفظ و حمایت از منابع طبیعی منجر می‌شود (زوله، ۱۳۹۰، ص ۳۵).

راهکارهای دیگر

برگزاری کلاس‌های آموزشی، تشویق و دادن جایزه، جمع‌آوری اطلاعات بومی‌ها در قالب پروژه‌های تعریف شده، دادن تسهیلات به مردم جوامع میزبان برای تجهیز امکانات پذیرایی و اقامت از جمله راهکارهای برای نهادینه کردن تدریجی حفاظت از محیط زیست، منابع اکوتوریسم و

روحیه کارآفرینی (وحدتی و روزبان، ۱۳۹۰، ص ۲)، ایجاد انگیزه و اشتیاق به راه‌اندازی کسب و کار در دانش‌آموختگان (بی‌نام، ۱۳۹۰)، توسعه یادگیری مستمر که موجب ارتقای مهارت‌های عملی دانش‌آموختگان شود (لطیفی، زلیخایی و فتحی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۶)، دوره‌های آموزشی خاص دانش‌آموختگان برای راه‌اندازی بنگاه‌های کوچک و متوسط، تسهیل و دسترسی به اطلاعات صحیح در زمینه‌های مختلف (شسانی و خسروی‌پور، ۱۳۹۰)، بازدید از واحدهای موفق در بخش اکوتوریسم (فولادگران، ۱۳۹۰، ص ۷۸)، مطالعه سوابق کارآفرین‌ها و نمونه‌های موفق بخش اکوتوریسم و آشنایی نزدیک با آن‌ها برای تبادل تجربه و الگو قرار دادن آن‌ها (زوله، ۱۳۹۰)، برخورداری از سابقه تجربی (سامیان، ۱۳۹۰)، یافتن ایده شغل آینده در حین تحصیل (وحدتی و روزبان، ۱۳۹۰).

واگذاری حق بهره‌برداری از منابع طبیعی به سودجویان، ورود سرمایه‌گذاری غیربومی به روستاها و بهره‌برداری اقتصادی آنان، محقق نشدن بهره‌برداری اقتصادی روستائیان از نقاط ضعف اقتصاد اکوتوریسم می‌باشد

ارزش‌های فرهنگی تاریخی جوامع و در نهایت توسعه پایدار (سعیدی) از راهکارهایی است که می‌تواند باعث ایجاد مشاغل مدرن در مناطق روستایی گردد.

عشق به ماجراجویی و رؤیت آثار بدیع طبیعت زنده همواره انسان را به سیر در طبیعت و بازدید از جاذبه‌های حیرت‌انگیز وامی‌دارد. گونه‌های

۲. شناسایی یک محل برای توسعه روستاگردی

شناسایی یک محل برای توسعه روستاگردی، طبیعت‌گردی و مهیا کردن زیرساخت‌ها، منابع مالی آموزشی، اجرا و سایر نیازهای ساکنین محل برای آشناسازی با صنعت گردشگری روستایی، از پیش نیازهای ضروری برای توسعه این صنعت

مختلف طبیعت‌گردی عبارت‌اند از گردش آبی و ساحلی، کوه‌نوردی، غارنوردی، بیابان‌گردی، دامنه‌نوردی، مردم‌شناسی، طبیعت‌درمانی و صید و شکار.

در مواردی جاذبه‌های اکوتوریسم با ژئوتوریسم در تداخل‌اند، اما در اکوتوریسم آموزش زمین‌شناسی در فعالیت‌ها مورد نظر نیست و توجه خاص به طبیعت زنده و جاذبه‌های آن است (دانش‌نامه). در چند دهه اخیر برنامه‌ریزان، مدیران و مجریان امور در سطح جهان، با توجه به فقر منابع درآمدزا، بر روی اکوتوریسم سرمایه‌گذاری‌های کلانی انجام داده‌اند. این پدیده نه تنها موجب حفاظت از اکوسیستم‌ها و محیط طبیعی سالم برای زیست می‌شود بلکه به تولید درآمد و ارزآوری قابل توجهی منجر می‌گردد.

در کشور همسایه، ترکیه، تنها از یک ساحل آنتالیا، با جذب توریست، درآمد فوق‌العاده‌ای کسب می‌کند. در سواحل تایلند، گردشگران با کروکودیل‌های آن منطقه عکس یادگاری می‌گیرند و اقتصاد تایلند را بهبود می‌بخشند. با کمال تأسف در همان زمان در ایران خبر مربوط به انقراض آخرین گونه تمساح ایرانی (گاندو) اعلام می‌شود. در حالی که بسیاری از گردشگران اروپایی و آمریکایی در قاره آفریقا به سیاحت می‌پردازند و علاقه‌مندان به حیات‌وحش با شغف از شیرها و ببرها فیلم‌برداری می‌کنند. ما بدون کمترین احساس مسئولیت از برخی مسئولان باخبر می‌شویم که دیگر گونه شیر و ببر ایران منقرض شده‌اند و یوز و بسیاری از گونه‌های دیگر نیز در معرض خطر انقراض قرار دارند.

بنابر اظهار نظر کارشناسان، جنگل‌های شمال تا سه دهه دیگر از بین خواهند رفت. منطقه حفاظت شده زیبای دنا در کهکلیویه و بویراحمد و دیگر پارک‌های ملی و منحصر به فرد همچون پارک ملی گلستان و جهان‌نمای مازندران را تا چه زمانی می‌توانیم حفاظت کنیم؟ آیا آیندگان ما نیز گور ایرانی را در منطقه حفاظت شده توران در استان سمنان خواهند دید؟ تا چه زمانی بحری، عقاب طلایی و هما آسمان ما را با پرواز خود دیدنی‌تر خواهند کرد؟

با وجود همه مسائل یأس‌آور، وضعیت اکوسیستم ایران، بستر مناسبی برای سودآوری در بخش اکوتوریسم است. اگرچه بسیاری از گونه‌های نادر جانوری ایران یا به کلی منقرض گشته و یا در معرض انقراض‌اند، لیکن هنوز هم گونه‌های متنوع

جانوری و گیاهی در خور توجهی در اقالیم گوناگون موجود است، در صورت مدیریت صحیح، می‌توان جواب‌گوی گردشگران باشد.

با وجود اینکه ایران بر کمر بند خشک جهان قرار دارد، اما دارای تنوع اقلیمی و زیستگاه‌های گوناگونی برای جلب سیاحان است. طبیعت ایران چنان سفره زیبایی در مقابل ما گسترانیده است که با مدیریت صحیح می‌توان از آن به‌خوبی بهره‌وری کرد و به جای تکیه بر صادرات نفت که تا چند صباح دیگر برای فرزندان این مرز و بوم اثری از آن نخواهد بود، می‌توان به بخش صنعت توریسم و بالاخص اکوتوریسم پرداخت.

بدیهی‌ست این مهم تنها به دوش سازمان‌های جهانگردی و گردشگری و سازمان حفاظت از محیط زیست نخواهد بود و مدیریت سایر بخش‌ها از جمله صنایع، معادن، راه و ساختمان، آموزش و پرورش، بخش‌های فرهنگی، رسانه‌ها و صدا و سیما را در یک حرکت جامع و عزم ملی می‌طلبد. در حقیقت مدیریت اکوتوریسم، بسیار جامع‌تر و ضروری‌تر از پیش گردیده است تا علاوه بر حفظ جنگل‌ها و مراتعی که از نظر گونه‌های گیاهی یکی از فلورهای غنی جهان با گیاهان آندومیک و ذخایر ژنتیکی بالاست، به شناسایی زیبایی‌های این خطه به جهانیان و تولید درآمد ملی و ارزآوری مناسب و ساماندهی اقتصادی کشور یاری بخشد (عمادی، س).

در یک نگاه کلی، مشکلات و محدودیت‌های گردشگری روستایی شامل این موارد است: کم‌رنگ شدن جاذبه‌های فرهنگی روستا، نبود امکانات زیربنایی و رفاهی، نبود درک صحیح روستائیان و مسئولان از گردشگری روستایی، نبود شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع، نبود حمایت و توجه کافی دولت، انجام نشدن تحقیق و پژوهش در رشته‌های متعدد علمی در زمینه گردشگری، نبود مهارت و انگیزه پایین دهیاران و مسئولان اجرای طرح گردشگری روستایی، مشارکت نکردن مردم روستا در برنامه‌ریزی‌های طرح گردشگری، تعصب‌های قومی و مذهبی، تغییرات اقلیمی و نبود اطلاعات دقیق آماری درباره تعداد گردشگران.

در ایران آن‌طور که باید از گردشگری روستایی به عنوان یک وسیله برای رفع مشکلات روستائیان با حفاظت از محیط زیست استفاده نشده و حتی تحقیق و پژوهش کافی انجام نگرفته است (همدان، پیام، ۱۳۹۱).

نتیجه‌گیری

هدف مقاله حاضر بررسی نقش اکوتوریسم در توسعه بخش کشاورزی است. یافته‌ها و نتایج مقاله نشان‌دهنده موارد زیر است:

۱. شناسایی یک محل برای توسعه روستاگردی؛

۲. آگاه کردن و هویت دادن به روستائیان که فرهنگ خود را کمرنگ ننمایند و جاذبه‌های فرهنگی روستایی را از بین نبرند، بلکه به آثار معنوی و مادی خود به چشم یک دارایی نگاه کنند؛

۳. گردشگری بر محور رشد و توسعه کشاورزی ارگانیک باشد؛

۴. پرهیز از توسعه لجام‌گسیخته طبیعت گردی؛

۵. شناسایی فرصت‌های بکر و ناشناخته در مجموعه‌های مرتبط با گردشگری؛

۶. کسب تجربه از طریق مقایسه نحوه به‌کارگیری از ظرفیت‌های اکوتوریسم ایران با برخی کشورها از نظر جذب توریست؛

۷. توسعه کارآفرینی در بخش اکوتوریسم؛

۸. شناسایی آداب و رسوم نواحی کشور؛

۹. شناسایی نقاط قوت و ضعف اکوتوریسم؛

۱۰. پرداخت تسهیلات بانکی با نرخ بهره کم، جهت خود اشتغالی برای دانش‌آموختگان؛

۱۱. شناسایی فرصت‌های اشتغال‌زا در

زمینه‌های اکوتوریسم؛

۱۲. ارتقای مهارت و انگیزه دهیاران و مسئولان

اجرای طرح گردشگری روستایی؛

۱۳. اجرای ایده‌های پژوهشی نوظهور در

بخش کشاورزی و اکوتوریسم؛

۱۴. تحقیق و پژوهش در رشته‌های متعدد

علمی در زمینه گردشگری؛

۱۵. برگزاری کلاس‌های آموزشی برای

میزبان‌ها؛

۱۶. توجه به پیش‌نیازهای توسعه روستاها؛

۱۷. دادن تسهیلات به مردم جوامع میزبان

برای تجهیز امکانات پذیرایی و رفاهی؛

۱۸. جمع‌آوری اطلاعات بومی‌ها در قالب

پروژه‌های تعریف شده.

بدون شک تحقق موارد فوق عزم ملی و

مشارکت اجتماعی را می‌طلبد و همچنین مستلزم

تغییر نگرش و باورها نسبت به اکوتوریسم است.

متصدیان و به‌خصوص مسئولین مربوطه در ایفای

وظایف خود نباید منفعل باشند، بلکه می‌توان

فعالانه عمل نمود تا اهداف تعیین شده از حالت

بالقوه به‌صورت بالفعل درآید.

* پی‌نوشت

1. Ceballos - Lascurain

* منابع

در پایگانی دفتر مجله موجود است

آمالگام دندان

مقدمه

فلز در حالت آلیاژی خواص و ویژگی‌های حالت خالص خود را ندارد. برای مثال آهن خالص نرم است ولی هنگامی که مقادیری عناصر آلیاژی به آن افزوده می‌شود مقاومت آن چند ده برابر می‌گردد. این مطلب در مورد آمالگام نیز صادق است. خواص مکانیکی و شیمیایی این آلیاژ با توجه به تنوع ویژگی عناصر آلیاژی آن مختلف است و نمی‌توان پیرامون یکی از عناصر آن به صورت مستقل بحث نمود. برای مثال کروم Cr یک ماده بسیار سمی است ولی از آن در فولاد زنگ نزن، به مقادیر بالایی استفاده می‌شود و در صنایع غذایی نیز به کار می‌رود و خطری برای سلامتی ندارد. آمالگام دندانانی ماده‌ای است که برای پر کردن دندان از آن استفاده می‌شود و مرکب از ۵۰ درصد جیوه ۳۴/۵ درصد نقره، ۹ درصد قلع، ۶ درصد مس و ۰/۵ درصد روی است. در مقاله مؤلف سعی نموده است در مورد معایب و محاسن استفاده از این آلیاژ در دندان‌سازی بحث نماید.

تاریخچه

از آمالگام نزدیک به دویست سال است که برای ترمیم دندان در سراسر دنیا استفاده می‌شود. این ماده در سال ۱۸۱۲ توسط یک شیمی‌دان انگلیسی شناخته و در سال ۱۸۳۳ به دنیا معرفی شد.

قدیمی‌ترین نمونه استفاده از آمالگام به عنوان ماده پر کننده دندان دقیقاً شناخته شده نیست. ولی گزارش شده است که برای پر کردن دندان در سال ۶۵۹ بعد از میلاد در چین از خمیر نقره‌ای استفاده می‌شده است. قبل از آمالگام، دندان‌پزشکان برای پر کردن دندان از موادی چون تراشه‌های سنگ و صمغ و چوب پنبه و ترابانتین و سرب و طلا... استفاده می‌کردند.

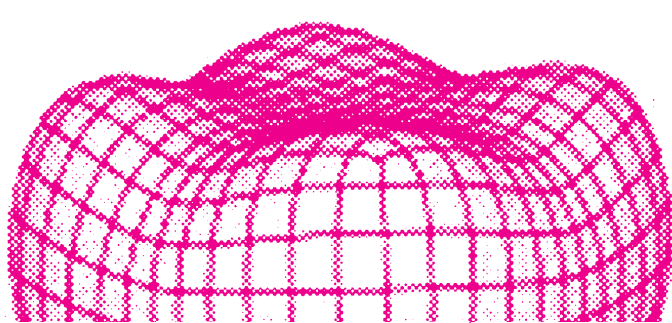
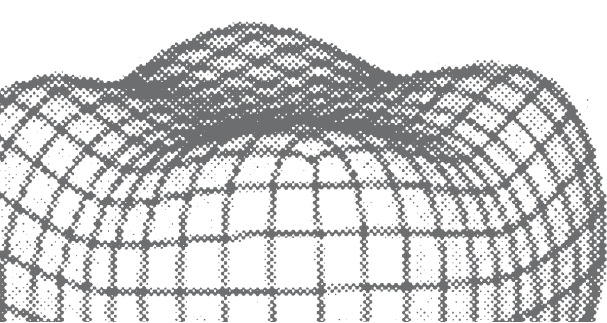
آمالگام با موضوع جنجال برانگیزی همراه بود. یکی از رساله‌های اولیه دندان‌پزشکی، که توسط یکی از محققان برتر دندان‌پزشکی ایالات متحده در آن زمان نوشته شده بود، آمالگام را «مضرترین ماده‌ای که تا به حال برای پر کردن دندان به کار

کلیدواژه‌ها:

آمالگام، دندان، کامپوزیت

آمالگام نسبت

به مواد ترمیم
کننده دیگر مانند
کامپوزیت هاتول
عمر بیشتری دارد

عمر بیشتری دارد. طبق مطالعه‌ای در سال ۱۹۸۹ بیشتر آمالگام‌ها ده تا دوازده سال دوام می‌آورند، در حالی که کامپوزیت‌های دندانی نصف این مدت دوام می‌آورند. به هر حال این اختلاف با کار کردن پیوسته روی خصوصیات فیزیکی کامپوزیت‌ها، کاهش یافته است.

آیا جیوه موجود در آمالگام سمی است؟

سمیت فلز جیوه و بخار جیوه و ترکیبات آلی آن زیاد است و برای انسان ضرر دارد، ولی جیوه موجود در آمالگام به صورت ترکیب معدنی آن است و سمیت بسیار کمتری، نسبت به بقیه حالات جیوه دارد. تحقیقات نشان داده است مقدار جیوه‌ای که از اشخاصی که متوسط هشت عدد پر کردگی آمالگام داشته‌اند متصاعد می‌شود کمتر از حد مجاز جیوه‌ای است که کارگران معادن جیوه می‌توانند دریافت کنند.

معایب آمالگام چیست؟

- آمالگام هم‌رنگ دندان نیست و به رنگ فلز است. ضمناً برای سخت شدن، به زمانی نسبتاً طولانی (تا چند ساعت) نیاز دارد و به دلیل ماهیت فلزی آن، عایق حرارتی و الکتریکی نیست.

- هیچ مدرک علمی‌ای دال بر پیشرفت بیماری ام‌اس یا سایر بیماری‌های عصبی با ترمیم‌های دندانی حاوی جیوه وجود ندارد (انجمن ملی مالتیپل اسکلروزیس).

- براساس مستدل‌ترین مدارک علمی، هیچ رابطه‌ای بین ترمیم‌های دندانی نقره‌ای و آلزایمر وجود ندارد (انجمن آلزایمر).

- هیچ مدرک علمی در مورد اثرات سمی کلینیکی قابل اندازه‌گیری و بررسی در مورد آمالگام دندانی وجود ندارد (آکادمی پزشکان اطفال آمریکا).

آمالگام قدیمی‌ترین ماده پرکننده دندان بوده و هنوز هم مورد استفاده است و کارایی آن زیاد است. اولین آمالگام در اوایل قرن نوزده ساخته شد. آمالگام‌های اولیه از سوهان کردن سکه‌های نقره و مخلوط کردن آن‌ها با جیوه به دست می‌آمدند. آمالگام و طلا اصولاً برای تجدید دندان‌های خلفی به کار می‌رود و از آن، به دلیل جنبه‌های زیبایی، برای دندان‌های جلویی استفاده نمی‌شود.

دندان‌پزشکی ترمیمی و زیبایی، تخصصی در

رفته است» توصیف کرد. با این وجود، آن رساله این را پذیرفت که آمالگام مزایای ویژه‌ای دارد. در فرانسوی به نام برادران کراکور آمالگام را در سال ۱۸۳۳ به ایالات متحده بردند. در سال ۱۸۴۴ گزارش شد که ۵۰ درصد از تعمیرات دندان، که در شمال نیویورک اتفاق می‌افتد، با آمالگام است. قبل از اینکه آمالگام به وسیله آن‌ها معرفی شود دو گزینه عمده پیش رو بود: کشیدن دندان یا کوبیدن طلای داغ به داخل دندان در یک عملیات طولانی.

برادران کراکور از اینکه مردم را از جیوه موجود در آمالگام آگاه کنند، سر باز می‌زدند. آنان جیوه موجود را «جایگزین معدنی» یا «جایگزین معدنی سلطنتی» می‌نامیدند و مردم آن را با طلا مرتبط می‌دانستند.

در سال ۱۸۴۳ جامعه جراحان دندان پزشکی آمریکا (ASDS)، تنها انجمن دندان پزشکی آمریکا در آن زمان، استفاده از آمالگام دندانی را مضر

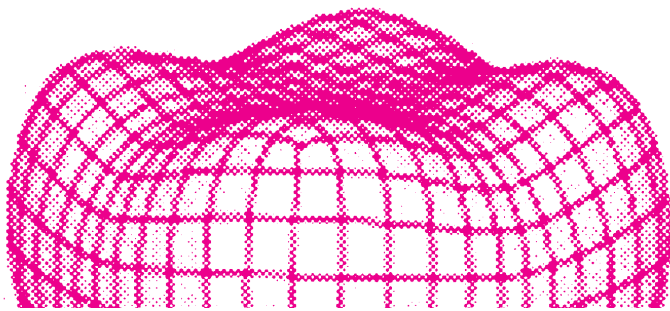
هیچ مدرک علمی در مورد اثرات سمی کلینیکی قابل اندازه‌گیری و بررسی در مورد آمالگام دندانی وجود ندارد (آکادمی پزشکان اطفال آمریکا)

← سیاه مثل آمالگام، سفید مثل کامپوزیت

اعلام داشت و تمام اعضای خود را به امضای تعهدنامه‌ای به منظور استفاده نکردن از آن مجبور کرد. این ابتدای واقعه‌ای بود که به جنگ آمالگام مشهور شد و جامعه جراحان آمریکا برادران «کراکور» را از کشور بیرون راند.

آمالگام یک ماده ترمیمی فوق‌العاده و انعطاف‌پذیر است و در دندان‌پزشکی‌ها به چند دلیل استفاده می‌شود. ارزان است و نسبتاً استفاده آسانی دارد و در طول جاگذاری در دندان، به راحتی شکل می‌پذیرد. برای مدت کوتاهی نرم می‌ماند لذا می‌تواند حجم‌های نامنظم دندان را پر کند و سپس سفت می‌شود. آمالگام نسبت به مواد ترمیم کننده دیگر مانند کامپوزیت‌ها طول

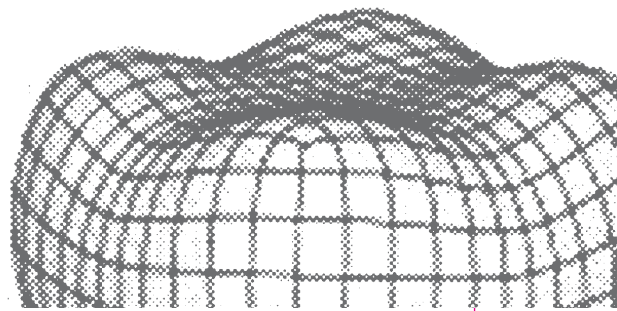
چندین سال است که در مجامع دندان پزشکی از سمی بودن آمالگام صحبت می شود

شیمیایی به کمک تابش نور یا فعال سازی شیمیایی پلیمر می شوند و از حالت یک خمیر نرم به یک جسم سخت، که شکل حفره را به خود گرفته است، تبدیل می شوند.

گرچه کامپوزیت های دندان خالص نسبتاً خوب و زیبایی عالی دارند، اما کاستی هایی نیز دارند که زمینه چالش را برای سازندگان این مواد (برای رفع این کاستی ها) فراهم کرده است. مهم ترین اشکالی که در این کامپوزیت ها مطرح است جمع شدگی آن ها طی فرایند پخت است. این مسئله باعث می شود کامپوزیت از دیواره دندان جدا شود و بین ماده ترمیمی (کامپوزیت) و دیواره دندان شکاف ایجاد گردد. وجود این شکاف باعث می شود میکروارگانیسم ها و مواد غذایی زیر ترمیم نفوذ کند و باعث پوسیدگی مجدد دندان شود، که تحت عنوان «پوسیدگی ثانویه» شناخته شده است. به طور کلی کامپوزیت های دندان از چهار جزء تشکیل می شوند.

ساخت مواد پرکننده دندان به کمک فناوری نانو

گروهی از پژوهشگران مرکز تحقیقات انجمن دندان سازی آمریکا موفق شدند به کمک فناوری نانو پرکننده ای بسازند که در برابر پوسیدگی، نسبت به مواد رایج، از استحکام و مقاومت بیشتری برخوردار است. این گروه تحقیقاتی از یک رزین کامپوزیتی به عنوان پرکننده استفاده کردند که باعث می شود دندان پر شده ظاهر کاملاً طبیعی داشته باشد. این ماده ترکیبی از یک رزین مایع خالص و پودرهای حاوی رنگینه، تقویت کننده و مواد شیمیایی دیگر است. ترکیب حاصل را درون حفره دندان قرار می دهند و با تابش نور فرایند پلیمریزاسیون را درون حفره اجرا می کنند. این مخلوط همچنین حاوی یک ماده دیگر است که یون های کلسیم و فسفات را به طور یکنواخت آزاد می کند و در حین کمک به سخت شدن ساختار بلوری دندان، باعث می شود مقاومت در برابر اسیدیت ایجاد شده توسط باکتری های موجود در دهان نیز افزایش یابد. ابعاد نانومتری این ذرات باعث می شود سطح مؤثر، نسبت به حجم، افزوده شود و راندمان رها سازی یون بالا رود. بنابراین به ماده کمتری نیاز است و می توان با افزایش سهم رزین مقاوم در ترکیب، استحکام آن را زیاد کرد.

دندان پزشکی ست که به ترمیم و بازسازی دندان های طبیعی و تأمین زیبایی ظاهری دندان های فرد می پردازد.

جیوه فلزی ست که به دلیل ایجاد بخارهای سمی برای بدن انسان مضر است. اما جیوه ای که در آلیاژ آمالگام وجود دارد از حالت آزاد خارج می شود و به صورت یک ترکیب فلزی درمی آید و خواص اولیه خود را از دست می دهد.

چندین سال است که در مجامع دندان پزشکی از سمی بودن آمالگام صحبت می شود اما انجمن دندان پزشکی آمریکا اعلام می کند که ارتباط اثبات شده ای بین بیماری های عمومی بدن و ترمیم های آمالگام موجود در دهان وجود ندارد. پودر آمالگام عمدتاً از نقره، مس و قلع تشکیل شده است و بیشترین درصد مواد تشکیل دهنده آن نقره است. مقاومت آمالگام در برابر فشارهای سنگین جویدن زیاد است. بعد از ترکیب شدن، پودر آمالگام با جیوه به صورت خمیری درمی آید که به راحتی در حفرات دندان تراش خورده، گذاشته می شود و سپس سخت می گردد. بنابراین کاربرد راحت آن یک امتیاز محسوب می شود و با توجه به کوتاهی زمان کار، هزینه آن از کامپوزیت ها کمتر است.

آنچه به صورت جایگزین آمالگام مطرح شده و مصرف آن به سرعت در حال گسترش است، کامپوزیت های دندان است. این کامپوزیت ها خواص فیزیکی و مکانیکی خوب، سادگی کارکرد و زیبایی فوق العاده دارند، به خصوص در ترمیم دندان های قدیمی که زیبایی عامل تعیین کننده ای ست. این مواد جزء اولین و بهترین انتخاب هاست. رزین های کامپوزیتی دندان پزشکی متشکل از «BIS-GMA» به عنوان زمینه پلیمری، کوآرتر، شیشه باریوم، سیلیکای کلئیدال به عنوان ماده پرکننده «BIS-GMA» مشتق شده از واکنش بیس (هیدروکسی فنل) و گلیسرین متاکریلات است.

در انواع دیگر کامپوزیت ها، علاوه بر استفاده از «BIS-GMA» از رزین بورتان دی متاکریلات استفاده می شود. کامپوزیت های دندان به شکل خمیرهای هم رنگ دندان به صورت دو جزئی یا تک جزئی موجود است و دندان پزشک، با توجه به رنگ دندان، کامپوزیت مناسب را انتخاب می کند و در حفره آماده شده دندان قرار می دهد. پس از اینکه خمیر کامپوزیت در حفره قرار گرفت طی یک فرایند

گرایش / رشته: عکاسی، گرافیک، نقاشی، صنایع دستی، سینما و پشتیبانی صحنه
مخاطب و پایه تحصیلی: هنرآموز / هنرجو:
 دوم، سوم فنی و حرفه‌ای و کار دانش

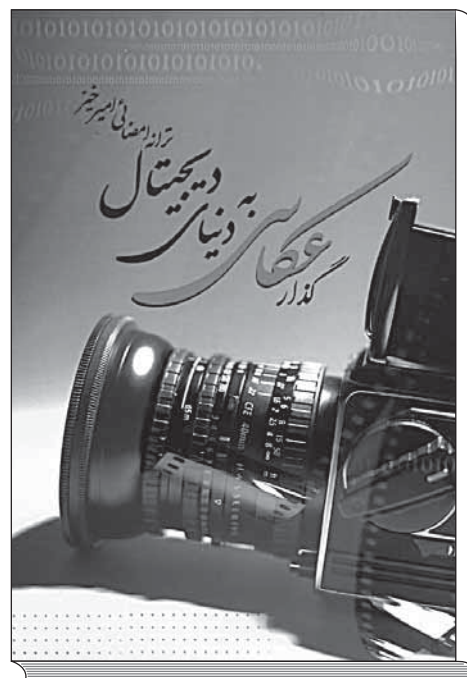
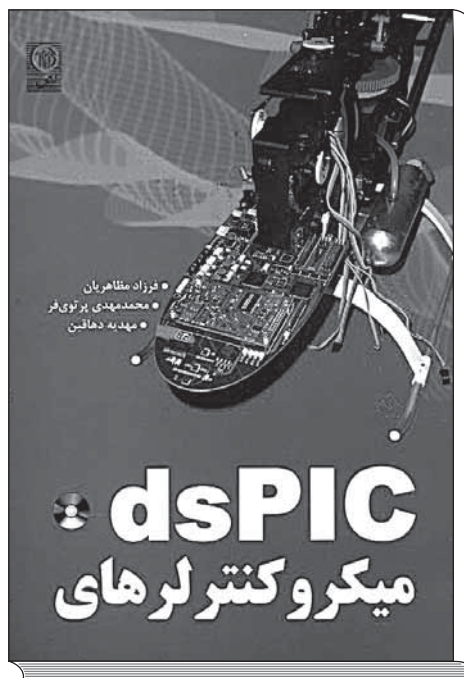
چکیده

اختراع دوربین دیجیتال یکی از بزرگ‌ترین تحولات در زمینه عکاسی محسوب می‌شود و در واقع انقلابی در دنیای عکاسی ایجاد کرده است. این دوربین‌ها با امکانات و مزیت‌های جدید و متفاوت خود توانسته‌اند جایگاه ویژه‌ای را در زندگی مردم به دست آورند. این مجموعه برگرفته از مطالب کتاب‌ها، مجله‌های عکاسی و مقاله‌های فارسی و انگلیسی معتبر است که اطلاعات موجود در دنیای عکاسی دیجیتال را تا اواخر پاییز ۱۳۸۸ ارائه می‌دهد. این مجموعه اطلاعات در هفت فصل با این عنوان‌ها نگارش یافته است: جایگاه دوربین‌های دیجیتال؛ ساختمان اصلی دوربین‌های دیجیتال؛ وسایل تنظیم‌کننده در دوربین؛ مقایسه دوربین دیجیتال و آنالوگ؛ کیفیت و انواع دوربین‌های دیجیتال و چاپ

این بخش به معرفی کتاب‌هایی پرداخته است که توسط کارشناسان محترم سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مطالعه و بررسی و سپس به عنوان «کتاب مناسب» شناخته شده و در فهرست کتاب‌های معرفی شده و مورد تأیید سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی قرار گرفته است و مشخصات آن در کتاب‌نامه رشد، فهرستی توصیفی از کتاب‌های آموزشی مناسب و مرتبط با راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزش و پرورش آمده است. این کتاب‌نامه توسط دفتر تکنولوژی آموزشی و کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی هر ساله چاپ و توزیع می‌شود. «دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی»

نام کتاب: گذار عکاسی به دنیای دیجیتال
 مؤلف: ترانه امضایی امیرخیز
 سال انتشار: ۱۳۹۰
 ناشر: ناقوس
 محل نشر: تهران
 قطع: وزیری
 تعداد صفحه: ۳۱۳
 گروه آموزشی: هنر

محمدحسین معتمد راد

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های دانش‌آموزی

(به صورت ماه‌نامه و نه شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شود):

- رشد **کودک** (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه اول دوره آموزش ابتدایی)
- رشد **نوجوان** (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره آموزش ابتدایی)
- رشد **دانش‌آموز** (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم دوره آموزش ابتدایی)

مجله‌های دانش‌آموزی

(به صورت ماه‌نامه و هشت شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شود):

- رشد **نوجوان** (برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه اول)
- رشد **جوان** (برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه دوم)

مجله‌های بزرگسال عمومی

(به صورت ماه‌نامه و هشت شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شود):

- رشد آموزش ابتدایی
- رشد آموزش متوسطه
- رشد تکنولوژی آموزشی
- رشد مدرسه فردا
- رشد مدیریت مدرسه
- رشد معلم

مجله‌های بزرگسال و دانش‌آموزی تخصصی

(به صورت فصل‌نامه و چهار شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شود):

- رشد برهان آموزش متوسطه اول (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره متوسطه اول)
- رشد برهان آموزش متوسطه دوم (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم)
- رشد آموزش قرآن
- رشد آموزش معارف اسلامی
- رشد آموزش زبان و ادب فارسی
- رشد آموزش هنر
- رشد آموزش مشاور مدرسه
- رشد آموزش تربیت بدنی
- رشد آموزش علوم اجتماعی
- رشد آموزش تاریخ
- رشد آموزش جغرافیا
- رشد آموزش زبان
- رشد آموزش ریاضی
- رشد آموزش فیزیک
- رشد آموزش شیمی
- رشد آموزش زیست‌شناسی
- رشد آموزش زمین‌شناسی
- رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کار و دانش
- رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی برای معلمان، مدیران، مربیان، مشاوران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

- نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی.
- تلفن و نامبر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸

نام کتاب: میکروکنترلرهای dspic

مؤلفان: فرزاد مظاہریان، محمدمهدی پرتوی فر

مهدیه دهاقین

سال انتشار: ۱۳۹۰

ناشر: نص

محل نشر: تهران

قطع: وزیری

تعداد صفحه: ۴۸۴

گروه آموزشی: برق

گرایش/ رشته: الکترونیک

مخاطب و پایه تحصیلی: هنرآموز / هنرجو: سوم

کاردانش

چکیده

امروزه با پیشرفت روزافزون علم الکترونیک و دیجیتال، استفاده از میکروکنترلرها در ساخت تجهیزات الکترونیکی نظیر تجهیزات صنعتی پزشکی، نظامی و غیر آنها با رشد بسیار بالایی همراه بوده است که با پیشرفت فناوری ساخت آنها، بر قابلیت‌ها و کاربردهای این تراشه‌ها افزوده می‌شود. کتاب حاضر عملکرد کنترلرهای dspic و چگونگی طراحی سخت‌افزاری و نرم‌افزاری آنها را بررسی می‌کند. در این کتاب سعی شده است با ارائه مثال‌های متنوع و متناسب با مطالب هر فصل، مهارت خواننده افزایش یابد. همچنین، مباحث جانبی همچون ارتباط با کارت‌های حافظه LCDL MMC برای شبکه اینترنت و غیره را برای مخاطب آشنا سازد. کتاب در ۲۱ فصل، همراه مباحث جانبی همچون ارتباط با کارت‌های حافظه LCDL, MMC با CD برای مخاطبین ارائه شده است.

سخنی با مخاطبان

رعایت اجزا و عناصر ساختاری مقالات علمی، حرفه‌ای و پژوهشی شرايطی دارد که يك پژوهشگر و نویسنده آگاه آن‌ها را به کار می‌بندد. به عبارت دیگر موفقیت مؤلف در ارائه مقاله به بهره‌مندی او از این قواعد و تسلط بر مبنای نگارش و آگاهی از اصول مقاله‌نویسی و مهارت در امر نوشتن وابسته است.

مجله رشد آموزش فنی‌حرفه‌ای و کاردانش، نشریه‌ای آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی در زمینه آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای است که با توجه به اهداف آن، به صورت فصل‌نامه منتشر می‌شود. بر این اساس از پژوهشگران، متخصصان تعلیم‌وتربیت، به‌ویژه هنرآموزان، دبیران و مدرسان دعوت می‌شود تا با توجه به موارد ذیل:

۱. اصالت موضوع/ عنوان/ چکیده/ کلیدواژه/ مقدمه/ بیان مسئله/ تبیین هدف/ پرسش/ پیشینه پژوهش/ معرفی پروژه تحقیقاتی/ تشریح روش‌شناسی مورد استفاده و تبیین رویکرد مقاله/ ابزار گردآوری و تحلیل داده‌ها/ توصیف ویژگی‌های جامعه پژوهش/ تبیین محدوده و محدودیت‌های پژوهش/ ارائه یافته‌های توصیفی و تحلیلی/ بحث و نتیجه‌گیری/ پیشنهاد/ منابع مورد استفاده

حاصل پژوهش‌ها و مطالعات خود را در زمینه‌های زیر، جهت درج در مجله ارسال فرمایند.

- * مبانی نظری آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای و کاردانش
- * آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای در سایر کشورها (تجارب)
- * روش‌های آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای و کاردانش
- * کارآفرینی، خوداشتغالی، ارزش‌آفرینی (تجارب)

رویکردها و دیدگاه‌ها در برنامه‌ریزی درسی آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای * برنامه‌ریزی درسی منطقه‌ای * پروژه‌محوری در آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای * معرفی مؤسسات آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای و کاردانش در ایران و سایر کشورها، معرفی پدیده‌های نو در حوزه آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای و کاردانش و معرفی کتاب‌ها و مجلات جدید در حوزه آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای. * مقالات ارسالی مرتبط با موضوع مجله باشد و تاکنون در مجلات دیگری درج نشده باشد. * مطالب باید تایپ شده باشد. * شکل قرار گرفتن جدول‌ها نمودارها و تصاویر باید در مقاله مشخص باشد. * نثر مقاله باید روان و از نظر دستور زبان فارسی درست باشد و در انتخاب واژه‌های علمی و فنی دقت لازم مبذول شود. * مقاله‌های ترجمه‌شده باید با متن اصلی هم‌خوانی داشته باشد و متن اصلی نیز ضمیمه مقاله ارسال شود. * در متن‌های ارسالی باید تا حد امکان از معادل‌های فارسی واژه‌ها و اصطلاحات استفاده شود. * پی‌نوشت‌ها و منابع باید کامل و شامل نام نویسنده، سال انتشار، نام اثر، نام مترجم، محل نشر، ناشر و شماره صفحه مورد استفاده باشد. * مجله در رد، قبول، ویرایش و تلخیص مقالات رسیده مختار است. * آراء و نظرهای ارائه‌شده در مقالات، گزارش‌ها و مصاحبه‌ها لزوماً بیانگر دیدگاه‌های دفتر انتشارات کمک‌آموزشی نیست و مسئولیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است.

نشانی ارسال مقالات: تهران صندوق پستی ۶۵۸۵-۱۵۸۷۵
پیام‌نگار: faniherfeievakarodanesh@roshdmag.ir

اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی

برگ اشتراک مجله‌های رشد

نحوه اشتراک:

شما می‌توانید پس از واریز مبلغ اشتراک به شماره حساب ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت، شعبه سهراب آزمایش کد ۳۹۵، در وجه شرکت افست از دو روش زیر، مشترک مجله شوید:

۱. مراجعه به وبگاه مجلات رشد به نشانی: www.roshdmag.ir و تکمیل برگه اشتراک به همراه ثبت مشخصات فیش واریزی.
۲. ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده اشتراک با پست سفارشی (کپی فیش را نزد خود نگه‌دارید).

• نام مجله‌های درخواستی:

.....
.....
.....

• نام و نام خانوادگی:

.....

• تاریخ تولد:

..... • میزان تحصیلات:

• تلفن:

.....

• نشانی کامل پستی:

.....

• شهرستان:

• شهرستان:

.....

• شماره فیش:

• مبلغ پرداختی:

.....

• پلاک:

• شماره پستی:

• اگر قبلاً مشترک مجله بوده‌اید، شماره اشتراک خود را ذکر کنید:

.....

امضا:

• نشانی: تهران، صندوق پستی امور مشترکین: ۱۶۵۹۵/۱۱۱

• وبگاه مجلات رشد: www.roshdmag.ir

• اشتراک مجله: ۰۲۱-۷۷۳۳۶۶۵۶ / ۷۷۳۳۵۱۱۰ / ۷۷۳۳۹۷۱۳-۱۴

• هزینه اشتراک یک‌ساله مجلات عمومی (هشت شماره): ۳۰۰/۰۰۰ ریال

• هزینه اشتراک یک‌ساله مجلات تخصصی (چهار شماره): ۲۰۰/۰۰۰ ریال